

A. KADİR

Mutlu Olmak Varken

BÜTÜN ŞİİRLERİ

© 1988, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1968

Can Yayınları'nda 1. basım: 1988

4. basım: Mayıs 2012

E-kitap 1. sürüm Ekim 2014, İstanbul

Mayıs 2012 tarihli 4. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

ISBN 978-975-07-2392-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

A. KADİR

Mutlu Olmak
Varken

BÜTÜN ŞİİRLERİ

ŞİİR

A. KADİR, 1917'de İstanbul'da doğdu. 1940 Kuşığı toplumcu şairleri arasında yer aldı; çeviri çalışmalarıyla dünya şiirinin ülkemizde tanınmasına katkıda bulundu. 1938'de Kara Harp Okulu öğrencisiyken Nâzım Hikmet'le birlikte tutuklanarak 10 ay hapse mahkûm oldu. Bu olayı, 1966'da yayımladığı *Harp Okulu Olayı* ve *Nâzım Hikmet* adlı kitapta aydınlattı. *Tebliğ*, *Hoş Geldin Halil İbrahim*, *Dört Pencere*, *Mutlu Olmak Varken* gibi şiir kitaplarının yanı sıra Ömer Hayyam, Mevlânâ, Tefik Fikret gibi şairlerin şiirlerini sadeleştirerek yayımladı. 1985'te İstanbul'da öldü.

Uzunca bir önsöz, belki gerekli, belki gereksiz

Bu kitapta, daha önce yayımlanmış olan üç kitabımdaki (*Tebliğ, Hoş Geldin Halil İbrahim, Dört Pencere*'deki) şiirler ile, şimdiye kadar hiçbir yerde yayımlanmamış kırk beş şiir var. Yani hepsi yüz on üç şiir.

Benim ilk gözağrım, ilk şiir kitabım *Tebliğ*'dir. Onun yüzünden başıma gelmedik kalmadı. Ama çok severim onu, belki bu yüzden çok severim. Bana hem çok çektiirdi hem çok şeyler öğretti diye. "Bana çok çektiirdi," demem, biraz tuhaf kaçtı galiba. Çektiren o değildi bana aslında, bunda ne suçu vardı o zavallıcığın?

Toplatıldı bu kitap. Kitap dediysem gözünüzde büyütüp bir şey sanmayın. 48 sayfalık küçük boy bir şey. Topu topu 18 şiir vardı içinde. Çıktıktan az sonra toplatıldı, 1943 yazında. O zaman İstanbul'da sıkıyönetim ve dünyada savaş vardı. Savaş, yıllardır her yanı kasıp kavuruyordu. Hemen hemen bütün Avrupa inim inim inliyordu faşizmin yumruğu altında. O zaman bizim İstanbul'da savaş yoktu ama açlık ve yoksulluk sarmıştı bütün şehri. İnsanlar kırılıyordu açlıktan. Ekmek, vesikayla ve çamur gibiydi. Şeker yoktu, kahvelerde beş-on tane kuru üzüm korlardı çay bardaklarının yanına, şeker niyetine. Ben o sıra İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okuyordum. Hapsi bitirmiş, er olarak askerliği de bitirmiş, İstanbul'a gelmiş, tek dayanağım ablamı genç yaşında toprağa vermiş, bir başıma, sipsivri kalmıştım. Bir ağabeyim vardı, Anadolu'nun bir köşesinde çoluğuyla çocuğuyla yaşayan. Ama ne olursa olsun, üniversitede okumayı kafama koymuştum. Aç tok, eski meski, kirli mirli demeyecektim, yüksekokulu bitirecektim. (Nah bitirirsin sen, sende bu kafa varken!)

Şimdi Marmara Sineması'nın ve Beyaz Saray'ın filan bulunduğu o sırada bir lokanta vardı, adını unuttum. Ben çokluk Şehzadebaşı'nda ya işkembe çorbası ya da tahin pekmeze doyururdum karnımı; Sirkeci'deyken de köfte ve piyazla ya da gene işkembe çorbasıyla. Arada bir, bir kap sıcak et yemeği ve bir kap pilav çekerdi canım, o lokantaya girerdim. Ömrümde ben ilk kez orada gördüm on iki-on üç yaşında körpecik körpecik kız çocuklarının gizli orospuluk yaptığını. Yaşlı başlı kadınlar, ellerinden tutup getirirlerdi onları oraya. Şimdi bunu burada söylemenin sırası mı sanki? (Ne gülüyorsun orada pis pis ulan, ne gülüyorsun? Açlık nedir, bilmez misin sen?)

Bir yandan gündüzleri Hukuk Fakültesi'ne devam ederken, bir yandan da geceleri *Tan* gazetesinde musahhihlik (düzeltmenlik) yapıyordum. "Bak, ne de işini bilir hınzır, tam yerini bulmuş, nasıl da atmış oraya kapağı," der şimdi içinizden biri. Desin varsın. Ama benim orada da anam ağlardı. Her akşam saat 19.00'da işe başlardım, iki kişi karşılıklı okurduk babam okurduk, bir saat, iki saat, üç saat, beş saat, altı saat, sekiz saat; en son savaş haberleri gelene kadar, saat üçe, dörde kadar, bazan gün ışıyana kadar okurduk. Bitmezdi bir türlü Allahın belâsı yazılar (elli yaşına kadar da bitmedi). Ve düzeltirdik babam düzeltirdik, düzeltirdik babam düzeltirdik. Çarşaf gibi ilanlar yayıldıkça yayılır, büyüdükçe büyür, Marmara Denizi gibi olurdu. Oluk oluk yazılar gelirdi, gözümüzün önünde bu yazılar fabrika bacaları gibi, Beyazıt Kulesi gibi uzadıkça uzar, uzadıkça uzardı. Ve biz ha bire okur, ha bire düzeltirdik. Hele Almanların o zafer günlerinde, ciğerime kan otururdu savaş haberlerini okurken. Kimi kolonlarda da o kadar yanlış çıkardı ki, hemen hemen bütün yazı yeni baştan dizilir gelirdi. Hadi biz de yeni baştan okur, düzeltirdik yazıyı. Sonra bir daha gelirdi aynı yazı, bir daha bakardık düzelttiğimiz satırlara. Havasız, küçük bir odada sigara dumanlarına boğulurduk. Her zaman başımız ağrır, midemiz bulanırdı. Birlikte çalıştığım arkadaşlar dayanamazlardı. Bu yüzden sık sık değişirlerdi. Çokluk memurlardan olurdu bunlar, çoluk çocuk sahibi orta yaşlı memurlardan. Geçinemezler, bir türlü iki yakalarını bir araya getiremezlerdi. Efendi efendi gelirlerdi gazeteye, çekingendiler, hızlı okuyamazlar, benim okuduğumu da izleyemezlerdi. Acırdım onlara ama ben onlara acıdıkça benim işim ağırlaşır. (Sen kendine acısına be, şapşal!) Dayanamazdı zavallıcıklar sonunda, nasıl efendi efendi gelmişlerse öylece efendi efendi giderlerdi. Kırk gece, yüz gece değildi bu, iki yüz gece değildi. Haydi yazın neyse hava güzeldi, yollar kuruydu, gökyüzü ıslı ıslıldı, sigaranı tütürür, türkünü çığırır, yürürdün kuru yollarda. Ama kışın? Kışın mahvolurdum. Tramvay, otobüs, dolmuş molmuş yoktu, karlara bata çıka, düşe kalka, tipiye yiye yiye, kemiklerim sızlaya sızlaya, Sirkeci'den Karagümrük'e yürürdüm. Buz gibi, kapkara odama kadar. Ossaat vururdum kafayı ama uyku tutmazdı bu sefer. Kafam uğuldar, keçelenir, uyuşur, çatlardı. Elbet bunlar olacaktı, elbet anam ağlayacaktı, ekmek parasıydı bu, adam dolandıracak değildik ya, buna bir şey dediğim yok benim. Ama bari karıncığım doysaydı. Gazeteden aldığım para, benim bir tek canımı bile geçindiremiyordu. Ara sıra ağabeyim imdadıma yetişirdi de, ancak o zaman soluk alırdım. Yani, demek istediğim, oranın da tadı yoktu (zaten elli yaşına kadar, çalıştığım hiçbir yerin, hiçbir çekilir yanını görmüş değilim). Ne kimsem vardı ne de tutunacak bir dalım. İşsiz ve aç kalmaktan korkuyordum. Sonraları da hep bu korku itelemiştir beni öyle pis, ağır işlere. Başka çarem de yoktu ama. Arkamda polis, her gittiğim yere damlıyordu. Kim bana, şurada iş var, gel şu işi gör, dediyse bir saniye bile düşünmeden, hemen o işe dalmak zorundaydım ve alabildiğine sömürülüyordum. Çok az bir parayla ve bile bile.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, aylık bir sanat dergisinin (*Yürüyüş*) bir sürü ıvır zıvır işlerine, yani dergiye yazı bulmak, para bulmak, yazıları matbaaya vermek, düzeltme ve sayfa düzenini yapmak, matbaadan almak ve ta Fatih'ten başlayarak

Harbiye'ye kadar yürüye yürüye dergiyi dağıtmak işlerine burnumu sokmuştum. Siz benim, burnumu sokmuştum, dediğime bakmayın, yaşadığımı o zaman anlıyordum asıl. Hele hele şairlik de olunca bir şiir döktürüp yayımladım mı o şiiri o dergide, unutturdum her şeyi, bütün yükler, ağırlıklar kalkardı üstümden. Boş yere demezdi Nâzım, "Çocuklar, şiir yazmak nefes almaktır," diye. Sahi, Nâzım'ın da bir-iki şiirini bastıydık o dergide. Bursa Cezaevi'nden gönderdiği şiirlerdendi bunlar. Bir arkadaş getirirdi bana bu şiirleri. "İbrahim Sabri" adıyla yayımlardık. Ben almıştım üzerime bu şiirlerin sorumluluğunu, "İbrahim" benim göbek adım, "Sabri" babamın adıydı. Uçardım o şiirler yayımlanınca. Tabii Nâzım'ın haberi yoktu benim bu uçtuğumdan. Ama dergide benim, "Bir İnsan" şiiri çıkınca, yakayı ele verdik. Bir gün kahvede otururken bana Nâzım'ın şiirlerini getiren arkadaş geldi, yanımıza oturur oturmaz: "Yahu," dedi, "senin 'Bir İnsan' şiirini pek beğenmiş Nâzım, 'Kim bu A. Kadir?' diye soruyor mektubunda." Der demez, içime güneş doğdu. Ama hiç istifimi bozmadım (Galiba yanında o vardı, hani şu şair, seni hiç çekemeyen. O zavallıyı çatlatmamak için istifini bozmamışsındır). Yalnız, "A. Kadir, Ankara Askeri Cezaevi'ndeki Küçük Efendi'dir diye yaz," dedim. Bunu neden anlattım burada? Hay Allah, nereden nereye!

Daha çok Küllük'te toplanırdık o sıralar ya da o sıralardan önce. Şairler, yazarlar, çizerler, dostlar, falanlar filanlar... Çoğumuzun aklıktan bağırsakları kurumuş, karşımızdaki lokantadan yayılan döner kokularını içimize çeke çeke, çekişir dururduk. Oraya, karşı lokantaya, sık sık kalburüstü yazarlar, sanatçılar gelirdi: Yahya Kemal'ler, Ahmet Hamdi Tanpınar'lar, Arif Dino'lar, Orhan Veli'ler, Abidin Dino'lar, Asaf Halet Çelebi'ler. Aramızdan onları tanıyanlar, tanımayanlara gösterirdi. Onlar orada mis gibi döner yerd, biz beride birbirimizi yerdik. Ahmet Hamdi Tanpınar şeref vermişti bir gün masamıza. Nasıl olmuştu bu? Herhalde içimizden onu tanıyan biri buyur etmiş olacaktı. Herhalde o da kırmamış onu, gelmişti. Ya da kendini dinletecek birilerini bulduğu için gelmişti. Bizi saygıyla ayağa kalkmış görünce bacak bacak üstüne atarak ve kürdanla dişlerini karıştıra karıştıra, dünyaya metelik vermeyen bir edayla, bize şiir üstüne vaaz vermişti. Ne demişti Ahmet Hamdi Tanpınar o gün? Hiçbir şey kalmamış aklımda. Ben ne düşünmüşümdür acaba o gün? Bakmış bakmışımdır onun yüzüne, şöyle düşünmüşümdür, bilmem doğru, bilmem yanlış: "İnsanı şiirden soğutur bu adam, insanı verem eder!"

Dünyada savaş vardı o zaman. İstanbul'da sıkıyönetim, açlık ve yoksulluk.

Ve İstanbul'da o zaman, Alman ordularının zaferini alkışlayan bir sürü çıkarıcı, ırkçı, faşist, turancı, yordakçı dergiler çıkardı. Reha Oğuz, Yusuf Ziya Ortaç, Rıza Nur, Adsız, Erkilet, Orhan Seyfi Orhon, Ali İhsan Sâbis, Peyami Safa falan yöneticileri ve yazarlarıydı bu dergilerin. Bu faşist dergilerden bir tanesi, *Çınaraltı*'ydi. Orhan Seyfi Orhon çıkarırdı o dergiyi. Beni o dergide jurnal etti Orhan Seyfi. *Yürüyüş* dergisinde "Bir İnsan" şiiri yayımlanır yayımlanmaz jurnal etti beni. Nâzım'ın, "İbrahim Sabri" takma adıyla çıkan bir şiirini de jurnal etti aynı yazıda. Aynı Orhan Seyfi'nin 1935-1936'larda çıkardığı bir dergi vardı; *Ayda Bir* adında bir dergi. Ben Kuleli Askerî Lisesi'nde ve Ankara Harp Okulu'nda öğrenciyken alırdım o dergiyi. O dergide, Sabahattin Ali'nin hikâyelerini ve Nâzım'ın şiirlerini yayımlardı bu Orhan Seyfi.

Biz de okurduk Kuleli Askerî Lisesi'nde ve Harp Okulu'nda öğrenciyken Orhan Seyfi'nin çıkardığı o dergiyi ve o dergide yayımlanan Sabahattin'in hikâyelerini ve Nâzım'ın şiirlerini. İşte bu Orhan Seyfi'ydi beni 1943 yılında jurnal eden. Ödevini de bir güzel yaptı, vatanseverliğini gösterdi. Sıkıyönetimi silkeledi, harekete geçirdi. Uyandırdı milleti. Çünkü ona göre herkes uykudaydı, bir uyanık o vardı; komünizm tehlikesi yaklaşıyordu, kimse farkında değildi bunun. Bildim bileli, otuz yıldır, bu tehlike hep yaklaşır ama ne geldiği vardır ne de uzaklaştığı. Hep yaklaşır, ne hikmetse!

Gittim Beyazıt'taki kitaplıktan çıkardım *Çınaraltı*'ları, beni ve İbrahim Sabri'yi jurnal eden o yazıyı aradım. 23 Ocak 1943 tarihli 70'inci sayıda buldum. İbret olsun diye, buraya alıyorum o yazıyı. Yazının başlığı, "Allah Cümlemize Rahatlık Versin!"

ALLAH CÜMLEMİZE RAHATLIK VERSİN

Ara sıra (bobstil) denen tarzda şiirler okumak sizi eğlendirir mi? Gelin öyleyse, solcu *Yürüyüş* mecmuasının son sayısındaki şiirleri okuyalım!

"Fakat bunların ne vezni, ne kâfiyesi, ne ahengi ne de anlaşılır manâsı var," demeyin. Acele etmeyelim, elbette bir şeyleri olacak ki bunlar, üste para verip mecmualar çıkartarak basıyorlar. Bu tarzda şiirleri basan, bu tarzda şiirleri göklere çıkaran mecmua sahiplerinin arasında Avrupa'da tahsil görmüş gençler, üniversitede yer almış doçentler var. Öyleyse bu şiirler de büsbütün boş olamaz. Size deli saçması gibi görünen, fikrinize çelme takan, zevkinizi altüst eden bu şiirlerin elbette bir maksadı olacaktır. Deli olsalar, üniversiteye girmezler, tımarhaneye girerlerdi. Bunların gizli ve tehlikeli bir maksadın propagandası olmadığı ne malûm! Zamanımızda propagandacılık, ince bir sanat halini aldı. Artık eskisi gibi enayice duvarlara beyannameler yapıştırıp yakalanmıyorlar. Şiirler, hikâyeler, makaleler, tenkitler yazıp aramızda ellerini kollarını sallaya sallaya geziyorlar.

İtirazdan vazgeçin de okuyalım! Belki bir şeyler anlarız. Yalnız şunu unutmayalım: Bu şiirlerde mecazlı tabirler de vardır. Nasıl ki divan şiirinde, mutasavvıflar maksatlarını neşretmek için birtakım tasavvuf tabirleri kullanırlardı. Bunlar da aynı yoldan yürüyorlar. Mesela

“Dostlar veya arkadaşlar” (yoldaşlar) demektir. (Kırmızı veya kızıl) partilerin rengidir. (Kavga, dövüş veya safa girmek), sınıf ve ihtilâl mücadelesidir. (Güneş, güneşe kavuşmak), maksatlarına ulaşmaktır. Daha dumanı üstünde buna benzer birkaç kelime ve tabir. Bu kadarcığını bilmeden bu şiirler okunamaz.

Devam edelim: Kapakta bir şiir. İsmi:

BİR İNSAN

Seni bir gün

çekip aldılar topraktan,

benzedin köksüz bir ağaca.

Hiç de zararlı bir şey değil. Bu adamcağızı zorla askere almışlar.

Önce öğretiler sana uygun adımı,

sonra büyük şehirlerini gösterdiler Avrupa'nın,

en muazzam saraylar karşısında bile sen

evini unutamadın.

Adamcağızı amma da dolaştırmışlar. Tokgözlü, ailepervermiş del!

Varşova'da kaputun kaldı.

Dunker'ke arka çantan.

Düştü bütün fotoğrafların Sivastopol'da.

Bir adam bu kadar ayrı cepheleri dolaşamaz. Bu anlaşılan bir “yoldaş” sembolü olacak. Bakalım böyle mi?

Bir şafak vakti Paris'te bıraktın zavallı yüreğini,

kurşuna dizilenler karşısında.

Almanlar, Paris'te komünistleri kurşuna dizmişlerdi ya! O!

Lânet okusunlar sana bırak,

iyi bir asker olamadın diye,

ölmesini bildin ya sen arkadaş kurşunuyla,

iki çürük patatesi

ekmek torbada unutarak!

Anlaşıyor ki bu şiir, kapitalist rejimde askere alındığı için dövüşmeyen ve bu yolda canını veren menfi bir kahraman yoldaşın destanıdır. Şairi A. Kadir'i tebrik ederiz, doğrusu Türk gençlerine güzel dersler veriyorsunuz. Bizimkiler de böyle yapsınlar, öyle mi?

Bir başkasına geçiyorum, başlığı şu: “Dünya, Dostlarım, Düşmanlarım, Sen ve Toprak.”

Bu şiir çok sıkıcı olduğu için, zihnimizi karıştırsın diye yazılmış palavra kısımlarını bırakıyorum. Şöyle başlıyor:

Fevkalâde memnunum dünyaya geldiğime,

toprağını, aydınlığını, kavgasını, ekmeğini seviyorum.

“Kavga” kelimesini yanlış anlamayın. Ötekiyle berikiyle çekişmek değil, malûm olan sınıf ve ihtilâl mücadelesidir.

Ben ve bizim mahalle bakkalı

İkimiz de meçhulüz Amerika'da.

Şair, bu türlü tuhaflıklar yapmasa mesele pek sırtacak. Okuyucuya asıl maksadı sunmadan ewel, biraz çerez lâzım!

Buna rağmen

Çin'den İspanya'ya, Ümit Burnu'ndan, Alaska'ya kadar

her mil-i bahrîde, her kilometrede dostlarım,

düşmanlarım var.

Anlaşıyor değil mi? Dostlar yoldaşlardır, düşmanlar da bizim gibi milliyetçiler ve diğerleri...

Dostlar ki bir kerre bile selâmlaşmadık,

aynı ekmeğe, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz.

Aralarında nasıl sıkı fıkı bir birlik olduğunu bu şiirler de göstermiyor mu?

Ve düşmanlar ki kanlarına susamışım, kanıma susamışlar.

Birincisi doğru. Şair kendi ağızyla itiraf ediyor. İkincisi doğru değil, kanınıza susamak şöyle dursun, başımıza ne çorap örmek istediğinin farkında bile değiliz.

Benim kuvvetim

bu büyük dünyada yalnız olmamaklığımdır.

Çok doğru. Hatta o kadar doğru ki, beni istemeye istemeye güldürüyor. Hani, Nasrettin Hoca misafir kalmak için bir eve gitmiş. Kavuşunu, cüppesini, pabuçlarını sokağa atmışlar. Kalender Hoca, “Fakat bundan istiskal çıkar,” demiş. Biz, “Fakat bundan propaganda çıkar,” demeyecek kadar kalenderiz.

Ben, kurtarıp kellemi nida ve soru işaretlerinden

Yani (zabıta tahkikatından yakamı kurtarıp)

Açık ve endişesiz girdim safa.

Yapılacak iş, bu şiiri yazan İbrahim Sabri'yi alkışlamak; hatta aynı mecmuanın geçen sayısındaki bir şiirde olduğu gibi yumruklarını havaya kaldırıp bir komünist selâmı vermek, ondan sonra da Türkçülük, vatanseverlik namına yataklarımıza girip rahat rahat, bol bol, horul horul uyumaktır. Allah cümlemize rahatlık versin!

O ara, daha böyle nice jumellar çıktı bu gibi dergilerde. Hepsi birbirine benzer, ipe sapa gelmez şeylerdi. Ama Orhan Seyfi bir türlü hızını alamıyordu. *Yürüyüş* dergisi dayandıkça, o boyuna salyalarını saçıyordu ortalığa. Arada bir doğru konuştuğu da olmuyor değildi. Bunca yılın adamıydı, kırk yılda bir şöyle doğru bir lâf etmesin miydi? “Bir Sınıfın Açlık ve İzdırabına Dair Şiirler” başlığı altında bir jurnal daha yazdıydı *Çınaraltı*’nın 81’inci sayısında; bu sefer gene *Yürüyüş*’te çıkan Çaloğlu’nun, Cahit İrgat’ın, Rifat Ilgaz’ın, Akıncıoğlu’nun şiirleri ve benim şiirim üzerine. O yazının başında ne güzel lâflar ediyor Orhan Seyfi:

“Son çıkan aylık, solcu bir mecmua, hem de tanınmış milliyetçi muhamirlerin bile seve seve bahsettiği bir mecmua, bu sayısını da bir sınıfın açlık ve ızdırabını haykıran şiirlerle doldurmuş! Hayret ediyorum. Acaba, Türkiye’de bir sınıf mücadelesi olmadığını zannetmekle ben mi yanılıyorum! Acaba, Türkiye’nin sınıfsız bir memleket olduğunu sanmak yalnız benim mi hatamdır? Bu rejime aykırı düşünceler taşıyan ben miyim? Yoksa bu şiirleri ters mi anlıyorum? Onlar bu rejimi terennüm eden halis inkılâb şiirleridir de benim geri ve kalın kafam mı bunu almıyor?”

Bu jurnalın çıktığı günlerde, ben matbaada *Tebliğ* kitabının dizgi ve baskı işleriyle uğraşıyordum. 48 sayfalık küçük boy bir şeydi bu kitap. Topu topu 18 şiir vardı içinde.

Kitap çıkınca jurnalciler gene veryansın ettiler, çok az kaldı kitapçı vitrinlerinde, hemen toplatıldı.

Gene o sıralarda, pek iyi hatırlamıyorum; belki *Tebliğ* kitabı toplatılmadan, belki toplatıldıktan sonra, bir gün gazeteye geldiğimde bir davetiye verdiler. Rus Konsolosluğu’nda gösterilecek bir film içindi bu davetiye. Bir-iki arkadaşla birlikte gittik. Büyücek bir salon hıncahınc doluydu. Hüseyin Cahit’inden Sabiha Zekeriya’sına, Necmettin Sadak’ından Vâlâ Nurettin’ine, Ahmet Emin Yalman’ına kadar, bütün Bâbüâlî oradaydı. Gösterilen filmin adı *Stalingrad*’dı. Sonradan o filmi, bütün Türkiye gördü. Çok güzel dokümanter bir film. Gerçek savaş sahneleri, dünyada eşi az görülmüş kıyasıya bir boğuşma ve o zamana kadar hiç görmediğimiz ölüm saçan silâhlar ve dişile tırnağıyla vatanını savunan insanlar... Bir mahşer, bir kıyametti. Bir yanıla korkunç, kanlı bir savaş. Bir yanıla kutsal bir savaş. Herkes etkisi altında kalmıştı filmin.

Kitap toplatıldıktan az bir süre sonra tutuklandım. Emniyet Müdürlüğü’nde ayaküzeri ilk soru, Rus Konsolosluğu’na kaç kişiyle gittiğim ve orada kimlerle görüştüğüm oldu. Birden afalladım, ne biçim soruydu bu? Sonra bir hücreye tıktılar beni ve günlerce çıkarmadılar. İkinci soruyu, emniyet müdür muavini sordu makamında: “Bu kitap ne be?” Bizim zavallı *Tebliğ*’i tutmuş elinde, mendil gibi sallıyordu: “Bu kitap ne?” “Şiir kitabı,” dedim. Önündeki kahve fincanını gösterdi, hiç unutmam, bende ayakta duracak hal yok, iki gün iki gece uyumamışım, hep ayakta bırakmışlar, hiç oturmamışım, ağzıma bir lokma bir şey koymamışım, boğazıma bir damla su girmemiş, bir tek sigara bile içmemişim. Hepsi yasak. “Şu fincana dair şiir yazsana... Nedir o, açlık, sefalet, açlık, sefalet?.. Rus Konsolosluğu’nda da neler olduysa hepsini anlatacaksın bize... Ne diye gidersin ulan sen öyle Rus filmlerine?..”

Ben, “Hiçbir şey olmadı orada. Film seyrettik, çıktık. Neden bunu yalnız bana soruyorsunuz? Çağırın Hüseyin Cahit’i, sorun,” dedim. Ses yok. “Toplatılan kitabım da mahkemeye verilsin, orada savunurum kitabımı,” dedim. Gene ses yok. Yalnız, “Her şeyi söyleteceksiniz buna!..” dedi, arkamda duran iriyarı polise.

İki gün iki gece daha bıraktılar beni o şekilde, ayakta, uykusuz, aç, susuz ve sigarasız. Dudaklarımı kıpırdatmaya, bir kelime söylemeye mecalim kalmadıydı. Bir şiir kitabı ve *Stalingrad* filmi yüzündendi bütün bunlar. Kitap, mahkemeye verilmedi. Bana en ufak bir savunma hakkı tanınmadı. Konsolosluk meselesinden de bir şey çıkmadı tabii, zaten onlar da biliyorlardı bir şey olmadığını, herkes gibi kollarımı sallaya sallaya girmiş, herkes gibi filmi seyretmiş ve gene kollarımı sallaya sallaya çıkmıştım.

Beşinci gün bir yatak getirdiler ve, “Haydi yat bakalım,” dediler. Soluğum kesiliyordu neredeyse. O gün hayatımın en güzel uykusunu uyudum orada. Sonra da, sıkıyönetimin sürgün kararını bildirdiler. Peki, madem böyle bir karar vardı, dört gün dört gece bu şakayı bana neden yapmışlardı?

Ama *Stalingrad* filminin şakası orada bitmedi. Üç-dört yıl sonra, galiba 1946’da ya da 1947’de falan, *Kırşehir*’de sürgündeyken, aynı *Stalingrad* ora Halkevi sinemasına getirilip oynatıldı. Film tutuldu. O sinemada haftada iki kez film değişirken bu film bir hafta oynadı; bir hafta sonunda da kaldırılmadı, ikinci haftasına başladı. Genç bir stajyer hâkim vardı Kırşehir’de, bir akşam lokantada bir-iki arkadaşıyla yemek yerken, şarabı herhalde fazla kaçırmış olacak, başlamış nutuk çekmeye, “Nedir bu böyle, Rus filmini günlerce oynatırlar, milleti zehirlerler,” demeye. Yarım saat, bir saat kadar sonra, bir-iki öğrenci, bir-iki garson, beş-on kişiyi takmışlar peşlerine, gitmişler sinemanın önüne, benim bu olanların hiçbirinden haberim yok, ya bir kahve köşesinde büzülmüş kitap okuyorum o sıra ya da odamda yatmıştım. Sinemanın önünde bağırarak çağırmışlar, yırtmışlar afişleri, büyük bir kalabalık olmuşlar, çarşıdaki bütün millet de bunlara katılmış. Oynatmamışlar o gece filmi. Ertesi gün de tabii emniyet müdürlüğü, usulen bir soruşturma açmış. Birçok kimsenin ifadesi alınmış, bu arada sinema sahibinin de ifadesi alınmış. Bir-iki gün sonra, bir öğleüzeri çarşıda emniyet müdürüyle karşılaştım, beni çevirdi ve alaylı alaylı, “Haberin yok hiçbir şeyden senin,” dedi. “Bu işin kışkırtıcısı kim, diye sordum sinema sahibine, ne dedi bilir misin? ‘Burada bir sürgün var, siyasi, böyle şeylere ancak onun aklı erer, o kışkırtmıştır bu çocukları,’ dedi.” Ve arkasından

ekledi emniyet müdürü: “Sen ne söylüyorsun yahu, dedim, o bu filmin kaldırılmasını değil, daha yüz yıl oynatılmasını ister.” Ve kahkahayı bastı gitti. Ne düşünüyorum biliyor musunuz şu anda, “bastı gitti”nin arkasından noktayı yapıştırdıktan sonra? Şimdiye kadar kim bilir ne insanlar okka altına gitmiş şu yeryüzünde!

Ama herkes enayi değil. Kimi kurnazlar, ne yapar yapar, gitmez okka altına. Bakın gene nereden nereye? Söylemezsem rahat edemeyeceğim. Bir genç dostum vardı benim, ben sürgünlerden geldikten sonra başlamıştı bu dostluk. Aynı dergilerde yazmıştık. Kendini çok beğenir bir hali vardı. Konuştuğu vakit mangalda kül bırakmazdı. Yazılarıyla bütün sanatçı tayfasını hizaya getireceğinden falan dem vururdu. Ben hoş görüyordum, zamanla durulur, diyordum. Zekiymi ve duygulu bir yanı da vardı. Ya da ben öyle sanıyordum. Günün birinde bir kitap çıkardı ve bu kitap toplatıldı, mahkemeye verildi. Tabii ossaat başladı bu arkadaşın adı çevresinde dedikodular. Daha çok da en yakınları yapıyordu bu dedikoduları. Söylemedik söz bırakmadılar. Bizde âdettir, diyordum kendi kendime, birisi kabukları kırıp biraz yürümeye başladı mı, arkadan çelmeler takılmaya başlar. Bizim dost, mahkemeye gidip geldikçe de morali bozuluyordu. “Bilirkişi raporu aleyhimde, işler kötü, verecekler yedi buçuk yılı, muhakkak verecekler!” deyip duruyor, bayağı fenalıklar geçiriyordu. Elbet kolay değildi yedi buçuk yıl hapsi hiç yoktan göze almak. Haklıydı çocuk. Bir arkadaşı olarak çok üzülüyordum ben de (Enayiliğine doyma!) Bir gece yarısı zavallı karıcığı geldi bizim eve. İki gözü iki çeşmeydi. “Gece yarısı oldu, hâlâ gelmedi,” dedi, “bugün de mahkemesi vardı.” İçim cız etti birdenbire. Biz, acaba tutuklandı da hapisaneye mi gönderildi, yatağı da yok, gece nerede yatar zavallı, nasıl etsek de öğrensek şunu, bari bir yatak göndersek, diye düşüneduralım ve çare arayalım, beyimiz, o meyhane senin, bu meyhane benim, gece yarılarında kadar çek kafayı, evden merak ederlermiş, üzülürlermiş, yollara düşerlermiş, sen boş ver hepsine, dik rakıyı zom ol. (Bir şiir kitabının önsözünde bunları anlatmanın ne gereği mi var? Dur, patlama!)

Bir gün biri kulağıma eğilir, ikimizin de arkadaşı olan biri: “Seninkinin kitabı hakkında mahkeme dosyasında bir rapor varmış, bu raporda hep sizler (sizler dediği, toplumcu şairler, hikâyeciler falan) anlatılıyormuşsunuz, sana bu rapordan hiç söz etmedi mi? Bu raporu yazanın, bizim çok yakınımızdan olmasından da kuşkuluyum, sizleri iyi tanıyor...” Çarpıldım tabii bunu duyunca. “Sorarım bunu kendisine,” dedim. Ve sordum bunu kendisine bir akşamüstü Taksim’de bir kahvede otururken, onun hep sustuğu bir akşamüstü: “Yahu,” dedim, “bir rapor varmış senin dosyanda, bu raporda toplumcu şairlerden, hikâyecilerden söz ediliyormuş boyuna. Sen neden söylemedin bana bunu?” Şöyle yan yan baktı, düşman gibi baktı, ağzını yaya yaya, ısırır gibi ve küstahça, “Nesini söyleyeceğim,” dedi. “Kitapta sizleri övdüm diye okka altına gidiyorum işte!” Kaynar sular döküldü tepemden aşağı.

Sonraları bu dost, daha çok, şu bunalımcı şairleri falan dost edindi kendine. Hele, bilirkişilerden birine, faşistlerin en arsızına, Peyami Safa’ya başvurdu derler ki, vebâli boynuna. Ama çok şükür, okka altına gitmemeyi becerdi.

Bana emniyette sürgün kararı bildirildiği gün, Parmaksız Hamdi, “Nasıl, mavi gözlerden bahseder misin şiirlerinde, işte sonun böyle olur!” dedi. “Açlık, sefalet, mavi gözler...” Böylece sürgünü boyladık. Beş yıl oradan oraya süründüm durdum. Bir ölmediğim kaldı.

Okşuyorum *Tebliğ* kitabını, masamın üzerinde duruyor; oğlumun yumuşacık, sarışın başını okşar gibi okşuyorum. Üç formalık küçücük bir şey. 18 şiir var içinde topu topu. Neden dört forma yapmamışım? Param çıkışmamış olacak herhalde. Oysa kitaba girecek yedi-sekiz şiirim daha varmış. Buldum onları, koydum bu kitaba. Kıyı köşe arama yaptım bizim evde bir gün, “Hep başkaları yapacak değil ya aramayı, bir de ben kendim yapayım,” dedim, epey şiir buldum: “Sürgünde yazmışım, sonra İstanbul’a gelince yazmışım, *Hoş Geldin Halil İbrahim*’lere, *Dört Pencere*’ye koymamışım onları. Ama düşünüyorum, daha şiir olacak. Kurcalıyorum kafamı, onlar nerede? İlk aklıma gelen, Konya’da sürgündeyken hiç sebepsiz basmışlardı bir gün odamı, çok şey almışlardı. Aldıkları arasında, yeni yazdıklarım ama bir türlü kopya çıkarıp arkadaşlara gönderemediklerim vardı bir sürü. Onlar yok artık. Ama onlar o kadar önemli değil bence. Ben asıl, Nâzım’ın mektuplarına yanarım; onları aldıldardı, bir tomardı. (Bu aramadan sonra, Nâzım’dan gelen birkaç mektubu, Konya’da benimle sürgün bir arkadaşına vermiştim, “Daha iyi saklarım ben,” demişti.

“Aman, iyi sakla!” demiştim ben de ve mektupları vermiştim ona. Burada, İstanbul’da rastladıkça hep sorarım ve isterim arkadaştan o mektupları. Hele, 1938 *Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*¹ kitabını hazırlarken çok lâzım olmuştu bana o mektuplar. Ne yapalım, arkadaşımız her seferinde, “Evde bir yerde olacaklar, ama ararım ararım bir türlü bulamam, mirim,” der. (Onları bu kadar da iyi sakla dememişim ki ben ona.)

Tebliğ kitabını ayrı olarak, tek çıkarmayı düşündüm ilkin. Baktım o zaman kitaba koymadıklarım var; ayrıca *Hoş Geldin Halil İbrahim*’in ikinci baskısı da bitiyor. *Dört Pencere*’nin birinci baskısı biteli yıllar oldu. O kitaplara girmeyen bir hayli de şiir var, hiçbir yerde yayımlanmamış şiirler bunlar, kırktan fazla. “Bu işin en doğru yolu,” dedim, “baştan başlayıp tarih sırasına göre, şiirlerin tekmilini bir kitapta toplamak.” Öyle de yaptım. Bir dostum da, “Öyle yap, öyle yap,” diye üzerine basa basa tekrarlardı: “Öyle yap, şiirlerin altına da tarihleri unutma, çivi kakacak değilsin ya bu dünyaya, sen gidince elbet birisi kurcalayacak seni, ona kolaylık olur.”

Elbet ben de bir gün kalıbı dinlendireceğim. (Hem o kadar da yorgunum ki!) Ama galiba yapacak çok işim var daha. Yoksa neden her kitap çıkarışımda, “Dur bakalım, daha yeni yeni başlıyoruz!” demek gelsin içimden?

1. *1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*, Can Yayınları.

Hapiste

YAŞANTIM

1

En önce babam işitmiş sesimi
1917 yılı Temmuz'un güneşli bir sabahında.
Sonra odaya birer ikişer dolmuş
mahallemizdeki komşular.
Sonra bir yatsı zamanı
adımı Kadir komuşlar.

2

Doğrusu pek huysuzmuşum,
hiç unutmam,
sonraları annem derdi:
“Bir türlü susturamazdık,
günlerin ağlamakla geçerdi.
Bilmem ki neden güldün,
dayının Yemen çöllerinden
künyesi geldiği gün.”

3

Sait Efendi'ydi adı
mahalle mektebindeki hocamızın.
Onu iyi hatırlarım.
Ben galiba dört buçuk yaşındaydım.
Orada tanıdım ilk arkadaşlarımı.
Ağabeyimi orada sevdim:
Ağlarken o,
yüreğime dokunan bir şey vardı sesinde,
hocadan dayak yediği gün
bir akşam dersinde.

4

Ilık bir öğle vakti,
annem içeriki odada
namaza duracaktı.
Ben gizlice seyre daldım pencereden karşı komşuyu.
Bekledim belki soyunur diye
bekledim uzun uzun.

Ve düştüm sıcak bir denize cırılçıplak,
ağır ağır uyanır gibi
en tatlı yerinde uykumuzun.
Sonra şaştım kendi kendime:
Büyümüşüm!

5

Önümde kitaplar vardı.
Dizi dizi, boy boy kitaplar.
Eğildim sevgiyle, muhabbetle yüreğine onların.
Durdum merhametsizce, kımıldamadan.
Ve birdenbire, bir akşamüstü,
bir dünyaya giriverdim,
rahat, sıcacık ve kocaman.

6

Benim uçsuz bucaksız dünyamda
daima tok ve neşeliydi insanlar.
Rüzgârda daima gülerdi
geniş buğday tarlaları.
İşçiler sadece kendileri için
kumaş dokurdu renk renk.
Ve hürriyet,
korkusuz dolaşırdı sokakları
köy türküsü söyleyerek.

7

Dumanlı bir odada,
iri adamlar ortasıındaydım.
Kapıda çifte nöbetçi vardı.
İri adamlarla nöbetçiler
bana bakıyorlardı.
Biri dedi: "Namussuz!"
Biri dedi: "Kurşuna dizmeli bunu!"
Cevap vermedim.
Sonradan, hücremde öğrendim nöbetçiden,
o gece bütün şehre ilan edilmiş
zavallı ihanetim.

8

Demirli, küçük pencereden seyrettim
geceleri gökyüzünü.
Sabahları kavak altında şiir yazdım.
Hapislerle dertleştim, havuz başında.
Mükemmel yaşıyordum,
bol ışıklı bir oda gibi apaydınlıktı içim.
Böyleyken içeride hal,
dışarıdaki söylentiye göre,
bir gece yarısı sessiz sedasız
kurşuna dizilmişim.

1938, Ankara

MAHPUSANE DÜŞÜNCELERİ

1

Hani bir dışarda olsam,
hep yürürüm, durmam.
Benimle beraber yürür
gökyüzü, toprak,
hürriyet, benimle beraber.
Gökyüzü, toprak ve hürriyet,
ne güzel şeyler.
Hani bir dışarda olsam,
belki günlerce uyumam.
Sabahları yok artık o kahpe uyanışım.
Duvarda kaldı gözlerim.
Dalmışım.

1938, Ankara

MAHPUSANE DÜŞÜNCELERİ

2

Şöyle karşı karşıya oturup
seninle rakı içmek istiyor canım.
Deniz güzeldir bu anda,
gökyüzü güzel.
Bilmem, sen ne dersin?
Düşün bir kere,
sanki bütün sıkıntılardan uzak,
bir bulut üstündesin.
Göğsünü kurular elleriyle
sarışın bir çocuk,
denizden yeni çıkmış,
gözleri pırıl pırıl,
sırtında su taneleri.
Olmuş bir elma rengindedir şimdi ufuk.
Bilirsin elbet,
içerken cesur değilim,
fakat korkmam.
Ama burda cesur olmak lâzım her akşam.

1938, Ankara

MAHPUSANE DÜŞÜNCELERİ

3

Vakti çoktan geçti
 kirazla dutun.
Şimdi kavun, karpuz mevsimidir.
Yemiş'teyim.
Kavun, karpuz oraya
kocaman mavnalarla gelir,
birinin "Kudret" yazar üstünde,
 birinin "Kaplan".
Köprü ancak beş dakika çeker oradan.
Şimdi kavun, karpuz mevsimidir.
Ne kalabalıktır o Yemiş!
Boş ver bakalım Yemiş'e,
burda benim üzerimden mevsimler
tarih gibi geçmiş!

1938, Ankara

ŞARKI

Yanımızdaki oda
sübyanlar koğuşudur.
Onlar şarkı söyler gün gece,
duyduğumuz şudur:
“İner camlara akşam.
Ciligam!.. Ciligam!..”
Bu şarkı dolaşır dört duvarda.
Bu şarkı gezer parmaklıkları.
Bu şarkı nefestir onlarda.
Onun nöbetçiler de bilir
nasıl söylendiğini,
ve gitmiştir müdürün de kulağına kadar,
Piç Celâl’in Şano’su,
onunla yemek yer,
onunla oynar.
Kirli, beyaz bir mendil gibi
parça parça akıyordu gün duvarlara.
Mavi gözleriyle bağıra bağıra
gitti aramızdan bir kişi
kurbanlık koyun gibi asılmaya.
Kaldık yüz yirmi üç adam.
Orada gene başladılar:
“İner camlara akşam.
Ciligam!.. Ciligam!..”

1938, Ankara

Bölükte

MEKTUP

Hanem halkına.
Evvelâ selâm tabiidir.
Sıhhatim iyidir.
Sizden gayrı bir sıkıntım yok ki diyeyim.
Afiyettem.
Mektubunuzda,
bıldırdan bıraktığım unla bulgur bitti, diyorsunuz,
bu yıl hasat için size
Hacı Emmi'nin Ali'yi salık verecektim,
velâkin o da Çanakkale'ye,
askere gitti, diyorsunuz.
Belki de köyde
bir emsâl erkek
kalmadı pek.
O halde bundan sonra işler kötü gidecek,
darda kalacaksınız.
Buna da şükür diyelim,
tek sağlık olsun da,
elbet başka taraftan gelir rızkınız.
Zaten dün,
istidam tabura varmış,
şubeden tahkikat olup bitince
yazıcının deyişine göre,
size yardım yapacaklarmış.
Bunda umudum çok doğrusu,
elimden geldiği kadar da uğraşırım.
Sade siz efkârlanmayın,
başka korkum ne ki?
Tekrar selâm ederim,
Elbâki.

1939, Çorum

NÖBETTE

Bir kurtuluş savaşını anarak

Gece saat on.

Nöbetteyim.

Toprağın üstünde geceyi

kara bir kabuk gibi hissetmedeyim.

Ve kuşlar kadar hafif vücudum,

içerim rahat.

Yorgun bir asker gibi serildi uykuya hayat.

Gece saat on.

Nöbetteyim.

Ne olur uzatsalar nöbetimi aylarca!

Böyle ta barışa kadar,

ihtiyar anacığı mı düşünmeden,

memleketimin türkülerini söylesem içimden!

1940, Diyarbakır

KOĞUŞ

Tekmil koğuş uyudu şimdi.
On bir nöbetçisi,
belki dört defa saydı uyuyanları.
Sonra kendi kendine bile görünmeden,
o kadar yorgun ve bitkin
yere çöktü.
Artık herkes başka uykuda.
Hüseyin Onbaşı,
çıplak yolunda yürür Avanos'un.
Beyşehirli Ahmet,
bir tas ayranla çıkarır yorgunluğunu
talim yerinin.
Nalbant İsa,
bir dağ ortasında oturmuş,
ev ekmeği yer.
Maksut Çavuş çarşıdadır.
Merzifonlu tarlada.
Çorumlu türkü söyler Karacaoğlan'dan.
Beride bizim koca Darendeli,
gerine gerine bir şeyler oluyor,
hiç utanmadan.

1940, Diyarbakır

TÜRKÜ

İlkin ufka dayadı sırtını
koskocaman bir bulut parçası.
Güneş görünmez oldu.
Sonra usul usul,
toprağa akşam iner gibi hazine
bir türkü duyuldu.
Temizdi, berraktı bu türkü.
Bu türkü genişti,
bulutlar kadardı.
Bu türküde köyümün
halis buğday kokusu vardı.
“Bana bak,” dedi yanımdaki,
“terhis ne zaman?”
Döndüm ona doğru ve titredim.
“Karavana çaldı,
haydi kalk!” dedim.

1940, Diyarbakır

DARENDELİ

Babamın ölüsü
dağda bulunmuş bir bayram akşamı,
anamınki bir yaz günü derede.
Güzelliğimle meşhurmuşum ben
doğduğum yerde.
Birden uzadı boyum,
sarı tüyler düştü yanaklarıma.
Pek erken gördü kelepçeyi bileklerim.
Yarısı dağlarda geçti ömrümün,
yarısı kışla yolunda.
Memleketimdedir karının en tatlısı,
memleketimdedir en kaba erkek,
en yumuşak armut
ve kayısı.
Ve buz gibi suyu vardır orda her dağın.
Matarayı ters taktın, Gariboğlu,
öbür yandan...
“Aldırma be, Darendeli,
Çek bir nefes daha cigaradan!”

1941, Sapanca

UŞAKLI İZZET

Mısır ekmeğini, yoğurdunu yedi
elma ağaçları altında
Hacı Mercan köyünün.
Suyunda yıkadı çamaşırlarını
pazar günleri.
Ve göl gibi gözlü insanlarıyla ahbap oldu.
On iki nöbetini bekledi çok gece
yolağzında.
Eh artık, yol göründü,
gitmek düştü gayrı.
Çok görmeyin acele ettiğini, çocuklar,
terhis olmuş,
cebinde tezkeresi var.

1941, Sapanca

TERHİS

Tezkere var,
emir gelmiş, dediler.
Hafikli Zeynelle Zileli Saim
bizden müjde istediler.
Traş olduk.
Giyindik gri, lâcivert renk renk esvaplarımızı.
Sonra haber geldi,
hazır olun, diye,
yolculuk akşama.
Ve Maksut Çavuş,
son cıgarasını ikram etti ayrılırken
bir senedir kavgalı olduğu adama.

1941, Sapanca

BULUŞURSAK

Sizinle aynı yemeği yedim senelerce,
aynı türküyü söyledim talim dönüşü,
ve aynı rüyaları gördüm geceleri, ot yatakta.
Gün oldu cömerttim,
canımı verecek kadar,
gün oldu esirgedim
tek asker cıgarasını sizden.
Fakat bir akşam buluşursak eğer
herhangi bir yolağzında,
namusum hakkı için öpeceğim
toprak kokan ellerinizden!

1941, Sapanca

Bizim Sokak

SALİH

Kısmet olmadı ona
ömründe bir defa bile
ütületmek esvabını.
Bir defa bile
giyinemedi şöyle bir usturuplu.
Koltuğunda bol yiyecek
ve top top kumaşla
“merhaba” deyip,
atlamadı bir türlü eşikten içeri,
uykusunda ona
mavi gözlü bir çocuk gibi gülen bereket!
En geniş omuzlu delikanlısıdır o
bizim sokağın.
İri kemiklidir.
Kırık bir ayna karşısında düşünen
bir çocuk gibidir.
Çukurdur gözleri.
Saçları yağlıdır.
Bir dağ adamı gibi düşkündür uykusuna.
Bizim sokağın
en geniş omuzlu delikanlısı,
bayılır kızarmış ekmek kokusuna.

1942, İstanbul

AHMET

On sekiz yaşında henüz.
Kapı kadar boyu,
yumruk gibi yüzü var,
ve etrafı ağaçlı
durgun bir göle benzer gözleri.
Görmedik yürüdüğünü onun
gerilmiş bir yay gibi ferah.
Görmedik yedi aydır
yüzünün güldüğünü birazcık.
Halbuki ne şikâyetçi sokağın çamurundan,
ne amcasıyla arası açık,
ne de hıncı var
Gelibolu'da orospuluk yapan anasına.
Fakat belki bir gün o,
parmakları arasında ezerek
yarım köylü cıgarasını,
karanlık bir sokaktan çıkar gibi
ışıklı bir yolağzına,
yani görülmemiş bir öfkeyle
ve korkusuz,
basacaktır kalın bıçağını
ustasının boğazına!

1942, İstanbul

ZEHRA

Bir akşam
ezan vakti taşındılar
yanımızdaki evin ufak bir odasına,
mahallenin en güzel kızı oldu Zehra ertesi gün.
Fakat o kadar aldıran olmadı gene,
ve Zehra da düştü herkesle beraber
yok olası ekmek derdine.
Yeri değildir bizim sokak
aşk şarkısı söylemek için açık pencerede
ay ışığına bakarak!

1942, İstanbul

HER ŞEYE RAĞMEN

Birden bakılınca
herkese benzer Őeklin Őemâilin,
bir kafa, iki kol, iki ayak
ve bir gövdeden müteŐekkilsin.
Bir de yüreğin var ama
güneş rengine!
Ne bulutlarla dostluğın var,
ne yıldızlarla konuŐmuŐluĖın,
ne de girdiğin var aynalardan içeri.
Kendi kendini nasıl seyreder insan, unutmuŐsun,
görünce muazzam büyüklüğünü yeryüzünün
ve toprağın bereketini.
Yeryüzü büyüklüğüne büyüktür, evet,
ekmeği, yumurtası, tereyağı, üzümü,
balı, inciri, karpuzu,
–hulâsa bütün zevkler–
bir çocuk türküsü gibi fıŐkırıyor topraktan.
Nasıl hayran kalmaz onlara,
hepsinden mahrum bırakılmış
ve bir dost bakıŐından gayrı
verecek Şeyi olmayan insan!
Gece yarısını vurur saatler.
Sen makina başındasın,
ben masa başında.
Uzaktayız birbirimizden demek.
Halbuki aynı Őeylerdir düŐündüĖümüz:
Bütün Őarkılardan güzel
bir parça peynir,
bir salkım üzüm,
bir dilim ekmek.
Ve yaşamak her Şeye rağmen en önde!

1942, İstanbul

ŞİİRLERİM

Siz yine gezedurun
yırtık pabuçlarınızla
şehrin en fukara sokaklarını.
Ayaklarınızda bir karış kir var
ve sabunlu sularda yıkanmamıştır elleriniz.
Sizi ben,
tozundan, toprağından çıkardım,
tozuna, toprağına kurban olduğum
karanlık sokakların!

Yirminci asrın
pek de aptal şairleri var;
doyurup adamakıllı karınlarını,
günde üç defa
Allah'a mektup yazıyorlar.
Halbuki sizin ben,
tatlı bir duman gibi çıkaracağım yarın,
geniş ve uzun bacalarından
neşeli fabrikaların!

Belki kâfi gelmez ömrüm.
Belki bir gece yarısı,
yaslanıp köhne bir evin kapısına,
ansızın ölürüm.

O gece siz,
yalnız benden konuşacaksınız bizim sokakta usul usul.
Belki de bir gün sabaha karşı,
enfes bir rüzgâr dolaşırken şehri,
kahpece haklanırım bir duvar dibinde.
O gün akşamı siz,
ölümü seyredenler arasından,
gözyaşlarınızı akıtıp içinize,
bir ordu gibi geçeceksiniz!..

1942, İstanbul

Tebliġ

Cephedekilere

Şimdi sen;
yolda yolcu,
denizde rüzgâr,
gökte ay yürürken,
kim bilir neler düşünürsün:
Elinde ağ,
başında kasket,
bir tasavvur et,
ufuklarda hürsün.
Anan;
değneğine dayanmış,
kolunda bir bağ sepeti,
kilise yolundadır.
Baban;
dudaklarında gemici türküsü,
saçlarında rüzgâr,
bir şeyle meşgul.
Bakarak başı üstünde uçan martılara,
hiç kimsenin düşünmediğini söyler
mavi göklere doğru bağıra bağıra,
yuvarlak yüzlü bir çocuk.
Ve karın;
deniz suyuyla taranmış başı,
rüyalı bir gecenin sabahında
siler evinin camlarını
güneşe karşı.

1942, İstanbul

YOLDA ESİRLER

Şimdi melun bir gecedir.
Bir nöbetçi kürkü gibi simsiyah ortalık,
ve görünmez, batıya giden yollar.
O görünmeyen yollara
dokunaklı bir yağmur yağıyormuş gibi,
yorgun ayak sesleri dökülmededir.
Hepsini tanıyorum onların.
Aynı topraktan taşıdılar saadeti harmanlara
kucak kucak.
Ve söylediler aynı türküyü,
güneşin karşısında gerinirken,
bir zerresinde bile
en harikulade bir tebessümden fazla
kıymeti olan toprak.
Hepsini tanıyorum onların.
Yıldızlı bir gece altında otlara uzanıp,
onlardan dinlemişim bir zamanlar
anadan doğma hikâyelerini yeryüzünün.
Hepsi memnun, hepsi genç, hepsi güzeldi.
Dudaklarında damlası yoktu hüznün.
Hiçbiri bıkmamıştı yaşamaktan.
Şimdi melun bir gecedir.
Ne gökte bir tek yıldız,
ne yerde bir tutam ot var.
Yalnız o mavi gözleri
ve sarışın yüzleriyle,
gençleri ve ihtiyarlarıyla insanlar,
girmişler içine sıcacık düşüncelerinin,
batıya gidiyorlar,
batıya giden yolda.

1942, İstanbul

TEBLİĞ

Ömrümde görmedim böyle bir gün.
Yarım dilim ekmek önümde,
düşünüyorum alevden ülkeleri.
Boğazında kalsın yedikleri
ve zehir zıkkım olsun,
bu anda düşünmeyen varsa eğer!

Sen benim,
memleketimin şarkılarında bile varsın,
sen o korkunç,
sen o uykusuz geceler altında bir kerre olsun
umudunu kaybetmeyen şehir!

Ben de bilirim, umuttur bu,
bağlanamaz kısıkvrak dört bir yanından.
Bir umuttur ki;
daha haşin,
daha merhametsiz,
tank ordusundan düşmanın!
Bir umuttur ki;
sokaklarında sırtüstü yatan
henüz bulûğa ermemiş yaralı çocukların
mavi gözlerinde okunur,
ve sonuncu kalede,
mazgallardan bakanların yumruklarında!
O insanlar bitmedi mantar gibi yerden.
Anaları doğurmuştu onları bir zamanlar,
tıpkı dalda bir çiçek açar gibi.

Ve şimdi, kimi kurtuldu ölümden,
kimi yapıştı toprağa yüzükoyun.
step kokan elleriyle.
Kimi de verdi kendini dalgalara,
bir kuş kadar rahat,
erkekçesine ve hazin.

Püfür püfür esen
en yumuşak rüzgârlarına bile
düşman oldum Karadeniz'in!

Ve sen, güzel şehir,
sen artık hiçbir şarkıya sığmazsın.
Seni yarın, ilk defa bir şafak vakti
mükellef bir sofraya oturan
bütün dünya insanların

bulutsuz ve taze yürekleri,
bir türkü gibi değil
bir sevgi gibi değil,
fakat bir ağlamak ihtiyaı gibi duyacaktır,
giderilmez bir ağlamak ihtiyaı gibi!

1943, İstanbul

BİR İNSAN

Seni bir gün
 ekip aldılar topraktan,
benzedin köksüz bir a aca.
 nce öğrettiler sana uygun adımı,
sonra büyük şehirlerini gösterdiler Avrupa'nın,
en muazzam saraylar karşısında bile sen
evini unutamadın.
Varşova'da kaputun kaldı,
Dunkerke'te arka çantan.
Düştü bütün fotoğrafların Sivastopol'da.
Bir şafak vakti Paris'te bıraktın zavallı yüreğini,
kurşuna dizilenler karşısında.
Lânet okusunlar sana bırak,
iyi bir asker olamadın diye,
 lmesini bildin ya sen arkadaş kurşunuyla,
iki çürük patatesi
ekmek torbanda unutarak!

1943, İstanbul

TAMAM

Odam aydınlık bugün,
toprak yemyeşil, güleç,
yüreğim ferah.
Düşman yenildi, kaçıyor.
Duramıyorum ben artık yerimde.
Bir yağmur bulutu gibi, yavaş yavaş,
genişlediğimi hissediyorum
ovaların üzerinde.
Güneşe ve dağlara karşı,
emsali görülmemiş
bir sofra hazırlanmakta.
Nasıl vaktini bilip
zincirlerini atıyor insan eli,
Asya'da,
Afrika'da!
Bakarsın apansız,
her şey biter,
hepsi tamam olur.
Ne yaşamamak korkusu.
Ne bir bitki gibi yaşamak, yapılmaz.
Belki ölmek de yok artık.
Çocuklar hep güzel vücutludur.

1943, İstanbul

KİMİLDAMADAN

Artık senin
hiçbir şeyden haberin yok.
Gözlerini güneşe verip
toprağın üstüne uzanmışsın.
Terlememiş henüz bıyıkların,
göğsün kıllanmamış.
Boylu boslu, sapasağlam
ve sarışınmışsın.
Bir elin karnının üstünde,
bir elin yana düşmüş.
Kopmuş askerlik numaran.
Dövüşerek öldüğün
ne kadar da belli çocuk,
nasıl konuşuyorsun
böyle kımıldamadan!

1943, İstanbul

HANI BİR ZAMANLAR

Bundan sonra
ne top,
 ne kurşun,
 ne tank.
Ne o namussuz düşman.
Ne bir parça güneş,
ne bir bardak su,
 ne gülmek,
 ne konuşmak.
Bir ağaç duruyor yolun üstünde,
 gölgesi yere düşmüş,
 dalları sarkık.
Bir de sen,
kolsuz,
 ayaksız,
 ufacık.
Dağılmış yanında cıgaraların.
Halbuki biraz evvel,
yürürken kocamandın.
Akşam oluyor,
toplar susmak üzere.
Korktu karşı taraf.
Bir cesaret gördü önünde,
senin gibi ölmek
imkânsız geldi ona,
 biraz da tuhaf.
Şimdi ansızın üzerinden,
kuşlarla yan yana,
bir bulut geçecek.
Birazdan otlar ıslanır.
Hani bir zamanlar,
en hoşuna giden şeydi senin,
yüzünde yağmuru hissetmek!

1943, İstanbul

HATIRLAMAK

“Bazan içimde nasıl,
biliyor musun,
bir tuhaflık duyarım.
Hani bir şey hatırlamak:

Bir çiçek,
bir pencere,
bir sıcaklık.

Ne bileyim ben,
bir sürü şeyler işte.
Bizim nelerimiz yoktu ki, kardeş!
Çocuklarımız, karımız, kitaplarımız.
Benim kitaplar şu yanda dururdu, şöyle.
Ne oldular dersin?”
“Benimkisi kâfir,
bir turşu kurardı,
parmaklarını yersin.”

1943, İstanbul

ŞÜKÜRLÜ KÖYÜNDE BİR GECE

Gece yarısıydı.
Şükürlü köyü,
sırtını dağa vermiş,
rahatça uyuyordu.
Gürül gürül su akıyor değirmenden,
sinsi bir yağmur düşüyor yere,
ağaçlarda yemişler,
toprakta sakızkabakları,
sessiz sedasız büyüyordu.
Bir orman ortasındaymış gibi
kapkaranlıktı köy.
Kadın, erkek ve çocuklar,
sayısız köpek, tavuk ve keçi,
her şeyden habersiz uykularında.
Belki bir cenin kımıldandı bu an
anasının yumuşak karnında
Şükürlü köyü,
sırtını dağa vermiş,
rahatça uyuyordu.
Geçip tahta köprünün üstünden,
elleriyle göstererek Hüseyinlerin evini,
ve birbirleriyle hiç konuşmadan,
yağmur altında iki jandarma yürüyordu.
Ters asmışlar tüfeklerini.
Şimdi belki birdenbire,
bulutlar ortadan yarılıp
yağmur kesilecektir.
O zaman zevki başlar asıl
ağaçlarla gökyüzünün.
Başka türlü akar elbet
değirmenden gelen su.
Ve başlar bütün ihtişamıyla
toprak kokusu.
Fakat yağmur dinmedi nedense.
Jandarmalar,
durup beyaz bir ev önünde,
kocaman ayaklarıyla kapıya vurdular.
İkisi de öfkeli ve sırsıklam.

İçerde bir kadın konuştu,
öksürdü bir adam.
Ve sonra bir küfür savurdu.
Biri güldü buna jandarmanın,
biri kızdı.
Kapı açılıp
elinde lâmbayla çıkan,
ihtiyar ve sakalsızdı.
Baktı jandarmalara,
bir şey demedi,
güldü yalnız.
Bir köpek havladı tam bu sıra.
Hüseyin'i sordular ihtiyara.
Gelmemişti askerden henüz.
Halbuki çevirip yolunu, on saat evvel,
vermişti kurşunu göbeğinden Süleyman'ın,
yol ortasında,
güpegündüz.
Birden kendine benzedi yüzü ihtiyarın,
sevindi gözleri,
okşadı bıyıklarını.
Toprak ve namus meselesiydi bu,
sarılıp öpebilirdi ellerinden jandarmaların.
Demek artık yoktu Süleyman.
Rahat doğurabilir karısı Hüseyin'in,
ve toprak sürülebilir,
eloğlu karışmadan.
Bir anda kımıldandı bütün köy.
Genç, ihtiyar, çoluk çocuk,
ahırdaki inek ve keçi,
avludaki köpek,
kümeteki tavuk,
hepsi uyandılar.
Sinsi bir yağmur düşüyordu yere.
Jandarmalar aynı yoldan geri dönüyordu.
Biri kaldırdı yüzünü gökyüzüne,
geceyi karanlık ve hazin gördü.
Fakat bence
Şükürlü köyünde,
muhteşem olmamıştır bu gece kadar
hiçbir gece.

Sürgünde

YALNIZ

Bir taş üstüne oturup
dağlara baktım.
Üzerine güneş vurmuş dağların.
Nedense birden,
bakıp bakıp dağlara,
türkü söylemek geldi içimden.
Ama ne bir dost var yanımda dinleyecek,
ne bir yolcu,
ne bir düşman.
Hem pek acıklı olur benim türküm,
böyle bir ağlayıp
bir güldüğüm zaman.

1943, Muğla

HASRET BAŞLADI

Böyle sessizlik içinde
elbette ki hasret başlar.
Yatağına uzanırsın,
dudaklarında cıgaran,
artık yollardasın.
Tepemde kocaman ay,
önümde denizin ışıkları.
Bir sabah Bahariye yolu,
akşam üzeri Ayvansaray.
Değirmenin kapısında
arabalar durmuş,
adamları küfrediyor
ve bağırıyorlar.
Karşıda askerlik şubesi.
İşte burdan bölük bölük
ve yırtık pantolonlu
ufacık çocuklar gidiyor.
Daha sonrası,
dükkânlarla karşı karşıya
mensucat fabrikası.
Vargel başında bu an,
rahat bir uyku düşünür
benim ilkokul arkadaşım.
Avuçları terlemiş,
yüzü kaskatı, bir kavgadan çıkışı hatırlatır.
Haliç'te martılar,
oh, ne güzel,
karpuz kabuklarıyla yan yanadır!

1943, Muğla

İHTİYAÇ

Bu akşam içimde
tuhaf bir sıkıntı var,
dünyada sanki bir ben kalmışım,
sanki herkes
nerde keder varsa bırakmış,
ben nerde bulduysam
toplamış almışım.
Önümde söğüt ağacı
her zamanki haliyle, çaresiz,
havuzda su rahat,
insanlar susmuş.
Sessiz bir yağmur gibi başladı bende
konuşmak ihtiyacı.

1943, Muğla

AYNA, YÜZÜM VE DREYFÜS

Dün sabah,
tuhaf bir şey oldu:
Aynada yüzümü gördüm.
Zavallı,
bir parça daha uzamış!
İhtimal o anda sararmışımdır.
Belki de titremiştir ellerim.
Zira bugünlerde ben
ne baş ağrısı çekiyorum,
ne de midemden muzdaribim.
Hem üstelik,
aklımda bir mısra bile yok Yahya Kemal'den.
Belki burda,
hiç yoktan,
yani lüzumsuz yere,
bize ölmek de var.
Öyle sanıyorum,
pek acayip olacak düşüncelerim.
Acaba, derim,
kime verirler
pantolonumla ceketimi?
Demek artık,
mercimekli çorba görmeyecek gözüm,
ellerim cıgara paketimi.
Ama ne hoş olurdu
insanın kendisiyle konuşması
şöyle bir "köylü" yakıp!
Ya sen, Dreyfüs,
akşam olunca ne düşünürdün,
incecik yüzünle sulara bakıp?

1943, Muğla

CİBALİ

Cibali dendi mi
aklıma siz gelirsiniz, kadınlar,
kiminizin beş çocuğu,
kiminizin nar gibi yanakları var,
kiminiz kocasız kalmış,
kiminiz ihtiyar,
kiminiz daha körpe henüz.
Bana umulmadık,
eskimiş türküler düşündürür
siyah başörtüsü altında yüzünüz.
Parmaklarda tütün kokusu.
Tütün kokusu pazen entarilerde.
Biriniz ekmek alır fırından,
biriniz durmuş öksürüyor ilerde,
geçiyor bizim mahalleden biriniz.
Cibali dendi mi
aklıma siz gelirsiniz, kadınlar.
Çarpık ayakkaplarınız gelir
ve kahraman elleriniz.

1943, Balıkesir

BENİM KUDRETİM

En büyük kudretimi kimse bilmez benim.
Burda ben,
birtakımına göre korkunç,
birtakımına göre ufak tefek adam.
Halbuki ne bir dostu sırtımı döndüm
ne bir pazar yerinde satıldı kafam
ne de düşmanıma kollarımı uzatmışım.
Ben, dünyanın dertlerine sarılıp
kendi derdimi bile dökmekten âciz kalarak
yolların üzerine yatmışım!
Dünyada benim
tek özlediğim şey,
dünyanın güzel olmasını görmek.
Ne benim hürriyetimi çalacaklar
ne senin kuvvetini.
Ve ne de,
ham maddesi bol,
kadını ucuzdur diye,
ve parasız almak için öküzlerin etini,
toprağımıza ordular salacaklar!
En azgın rüzgârlar bugün
geçiyor toprak ve denizler üzerinden.
Artık
bütün yürekler açık,
bütün kıtalar memnun.
Benim de arzum,
çalışkan ve rahat bir dünyanın içinde,
mesut bir Türkiye görmektir zaten.
Evet sen, benim güzel Türkiyem,
mesut ve bahtiyarsın artık.
Anam, kız kardeşim benim, bahtiyar.
Bahtiyar badem gözlü sevgililer.
Ben de bahtiyar olurum o gün,
son türkümü söylemek için,
yollarda doğrulabilecek kadar
kudretim olursa eğer!

1943, Balıkesir

DİMDİK

Bugün gazete okursun,
yarın mektup gelir.
Hüsamettin, Neriman, Kemal,
hepsi sıhhattedir.
Dünyada halledilmek üzere
bütün meseleler.
Artık sen,
nasıl istersen
öyle bir dünya tasavvur et.
Tutup ellerinden çocukları,
bir türkü halinde uzan,
ufuklara git.
Sicilya'nın üzüm bahçelerinde gez.
Ve burda bir fert olarak aczini düşün,
yalnızlıktan mütevellit.
Düşün o haşin kudretini,
bir gün kumaş dokuyup
bir gün kabzaya yapışan ellerin.
Meraklanma sakın,
bundan sonra da,
tereyağı gibi yumuşak ve tatlı olacaktır
güneş altında düşüncelerin.
Bu senin,
kimseden dilenmeyip
kendin için bir fayda ummadan
kendine verdiği haktır.
Zira, iyi bilirim,
böyle senin gibi
dimdik ve mağrur,
eski elbiseler içinde
pek zor durulur.

1943, Balıkesir

DÜNYAMIZIN GELECEĞİ

Düşman zulmediyor,
şehirler yanıyordu.
Bir sıra alevdi gökyüzü, toprak,
ağaçlar, koyunlar ve çocuklar
bir sıra alev.
Sen gözlerini yummadan,
korkmadan,
titremeden bak.
Korkunç çatırtılar halinde gidiyor
binlerce kilometrekarelik toprakta
insan emeği.
Yavrucuğum,
gene korkunç çatırtılar halinde kurulacak
dünyamızın geleceği.
Ben korkusuz ve kuşkusuzum.
Domuzuna inanıyorum.

1943, Balıkesir

HEMŞERİM

1

Zamanı mıydı sanki bunun?
Kar düştü çiçeklere,
dolı götürdü bütün mahsulü,
ne de çabuk bükülüverdi
toprağın önünde boynun.
Bilir misin neden
yalnız sen ekersin toprağı,
her şeyin zahmetini sen çekersin,
rahmetini görmeden?
Dünyanın en kahırlı hüznü gözlerinde,
dudaklarında kendi merhametin,
sokaklardan bir çuval gibi geçersin.
Bırak Hatice'yi,
bir parça daha bulgur elesin elin ambarında,
karnı bir parça daha terlesin,
büyüsün körpecik memeleri.
Bırak,
senin kuvvetinden habersiz,
zevk ve safasında çürüsün Cafer Ağa.

1944, Konya

HEMŞERİM

2

En acıklı türküler senin içindedir.
Kara bir kilit vurup kapıya,
hiç kimseye hiçbir şey demeden,
şöyle usulca ve ehemmiyetsiz,
ayrılış fena gelir.
Hele sıska eşek arkada kalırsa emaneten!
Ne yerin var artık
ne yurdun var.
Şurda kış,
şurda güz gelir.
Mademki gittiğin yer belli değil,
ve mademki sonunda bir ölüm var,
dere tepe düz gelir.
En acıklı türküler senin içindedir.
Ne bir selâm salınır dosttan,
ne de bol sarmısaklı cacık var önünde.
Bir de üstelik
iş yok, derler, Merinos'tan.
Ne yerin var artık,
ne yurdun var.
Şurda kış,
şurda güz gelir.
Mademki sırtında yırtık mintan
ve mademki çökmüş avurdun var,
savulun,
efendimiz gelir.

1944, Konya

SABİR

Bu toprakta
insanı düpedüz
çileden çıkaran manzaralar vardır.
Bizim çocuk
bir anlaşılmaz türkü söyler karşısında,
benimse karnım acıkır.
Ağaçta şeftali,
başakta tane,
memede süt.
Yerin altındaki maden.
Ve geceleyin
usulca büyüyen karpuz,
kimseye haber vermeden.
Bütün dağlar ayaktadır.
İçimde bir rahatlık.
Sanki hep bir olmuş,
kadın erkek, çoluk çocuk,
bütün insanlar,
dağlar boyunca yürüyormuşuz.
Pancarından şeker çıkıyor,
koca koca evler
kirecinden,
taşından,
kumundan.
Velâkin benim sabrım
kendi kuvvetimden geliyor.
Yoksa ne huyundan bu toprağın
ne suyundan!

1944, Konya

VE ÇOCUKLAR

Dayanmak onlara düştü,
onların haline ağlamak bize.
Seninle daha çok konuşuruz,
böyle birbirimizden uzak,
böyle kendi kendimize.
Topraktan ekmek.
Pancardan şeker.
Tezgâhtan çülâki.
Ama gene insanların ekmeği yok.
Ama gene çocuklar kemik veremi.
O çocuklar,
karlar içinde,
Feshane yolundalar,
üşümüş kuşlar gibi.
Boyunları ince ince,
gözleri beyaz beyaz,
burunları ufak ufak.
Çocuklar ormanda,
çocuklar dağda, bayırda,
çocuklar uykularında, ahırda.
Çocuklar Süreyya Paşa Fabrikasında.
Çocuklar pamuk topluyorlar,
sarı sarı ellerine bakarak
Çukurova mıntıkasında.
Ve gene topraktan ekmek.
Ve gene pancardan şeker.
Ve gene tezgâhtan çülâki.
Ama gene insanların ekmeği yok.
Ama gene çocuklar kemik veremi.

1944, Konya

İSTANBUL²

Orda, adamı düşündüren
denizler vardır,
–ışıltilı ve berrak–
şurda gemiler durmuş,
kim bilir,
zincirleri ne ağırdır.
Sarayburnu,
Kız Kulesi,
Haydarpaşa...
Bak işte köprü,
böyle ayak altında bütün gün.
İşte yollar gıcır gıcır,
İşte Sultanahmet Meydanı şu gördüğün.
Nihayet, ilerde deniz,
mis gibi balık kokar.
Daha sonra Adalar
ve hep çam ağaçları.
Oranın mehtabı tatlı olurmuş,
öyle derler,
rüyadaymış gibi yaşar insan.
Galiba böyle görülür İstanbul,
bir kartpostal önünde durup
iştahla bakarsan.

1944, Konya

2. Bu şiir yok birinci baskıda. Çok sonraları hatırladım bir dergide takma adla çıktığını. O dergiyi buldum, aldım bu şiiri oradan.

BEŞİKTAŞ TRAMVAYI

Bahçemdeki dut ağacı
vurdu incecik dallarıyla penceremin camına,
bir Beşiktaş tramvayı geldi aldı beni,
bir Beşiktaş tramvayı götürdü sana.
Çemberlitaş, Şehzadebaşı, Saraçhane.
Almışım parmaklarını ellerime,
Beşiktaş tramvayında giderim yâne yâne.
Terzi Âdem, berber Ali,
dikimhaneden Emine teyze
ve Makbule.
Üç sarışın birader,
Kapalıçarşı terlikçileri.
Bir küçücük simitçi çocuk
ve levent bir hizmet eri.
Hep iyi insanlar bunlar.
Dert yüzü görmesinler.
Eksik olmasınlar.
Vatman ağabeyimiz de eksik olmasın.
Her akşam böyle götürsünler seni evine,
bir elinde gönlüm benim,
bir elinde sefertasın.

1944, Konya

HAN ODASINDA

Uykumun kaçtığı geceler
çok sıkıntılı geçiyor, kardeşim.
Suyun üstünde bir yükselir, bir alçalırsın.
Gözlerimi tavanda,
ceketimi duvarda asılı bırakıp
kapıdan bir çıkışım var,
hayrette kalırsın.
Bir anda Varşova.
Diz boyu kar.
Sokak başlarında düşmanlar nöbet bekliyor.
Kışneyen beygir sevilmiyor burda.
İnsanlar motor sesine düşman.
Zayıflıktan, kardeşim,
zayıflıktan,
yere basamıyor çocuklar.
Nefret ve kin,
toprak, çocuk, ev, kadın aşkı.
Zulmün önünde âciz kalışı insanın.
Hiçbir şey yapamamak.
Büyük evler gene rahat, kardeşim,
büyük evler erzakla dolu,
büyük evler sıcak.
Gözlerim tavanda,
duvarda ceketim asılı.
Pek yakınmış meğer,
meğer bir kurşun atımlık yermiş
Macaristan ovaları.
Hani çingene şehvet?
Çocukların tanksız, uçaksız sabahları hani?
Hani şarap ve çigan?
Hani soğuk et?
Buğday hani?
Hep kara vagonlarla düşmanlar taşımış başakları,
vah, ekiniyle övünen memleket!
Bugün Macar köylüsünde, kardeşim,
Macar köylüsünde gurur,
susmaktan ibaret.
Gözlerim tavanda,

duvarda ceketim asılı.
Belgrad, Atina, Pire, Selanik,
zaferin içinden geçiyorum,
yollarda asker kaçakları,
yollarda çocuklar,
yollarda kardeş kanı.
Han odasında böyle, kardeşim,
han odasında sessiz sedasız,
 bilmem,
 nasıl yaşamalı?

1944, Konya

HERİFİN ÖNÜNDE

Şimdilik dokunmayın,
pek yerinde dostunuzun keyfi.
Adama fazla ihtiyaç olsa gerek,
kibar karşılandık.
Sabahları bir bardak süt,
bir de yağlı çörek.
Akşama bir tabak karnıyarık.
Bir paket cıgara içerim
günde kâfi.
Yağma yok,
pek öyle yanaşmam pilâva.
Ya muhallebi, sütlâç,
ya kazandibi falan?
Herifin ağzına bak ulan,
tekmil dişleri altından!
Saatine otuz kuruş desek,
on saat mesai,
eder üç yüz.
Tamam,
yemeklerden sonra meyveyi unutmam.
Vergileri unuttun ama enayi!
Vay anasını be,
herifteki elbiseye bak,
belki bin liralık.
Acep içinden ne der ki
önünde böyle el pençe divan durana?
Unuttuğu sahi,
bir parçacık kumaşı nerden bulsak,
bizim pantolonun kıcı pek fena!

1945, Konya

BİR DİKTATÖRÜN SON KONUŞMASI

Ben saltanat,
ben emir,
ben işçinin, köylünün katili,
ben günde bir öğün yemek,
ben yaşamamak,
konuşmamak,
düşünmemek.

Ben ölüm,
ben açlık,
ben zindan.

Ben yaralı bir Alman neferinin kaputu
Kastello Loretta Meydanında sallanan.
Gidin,
Habeş çocuklarından sorun beni,
zehirli gaz götürdüğüm çocuklara.
Hepsi kundaktaydılar o zaman
ve yaşamadılar.

Neden bir çocuk tükürüyor suratıma şimdi,
neden insanlar bağırıyor böyle akşam akşam,
neden şu kadının öfkesi var
ısıracakmış gibi?

Ve neden
elinde başka bir bayrak taşıyor şu adam?

Ben saltanat,
ben emir,
ben işçinin, köylünün katili,
ben günde bir öğün yemek,
ben yaşamamak,
konuşmamak,
düşünmemek.

Roma sokaklarında korku ben.
Hürriyetin bileğinde zincir ben.
Ben, müthiş insan.
Kalçalarından kadınları ikiye böldürür,
erkeklerin gözlerini oydururum.
Ellerim Klara'nın memelerindeyken
at üstündeymişim gibi
cesur dururum.

Ben, müthiş insan.

Ben ölüm,

ben açlık,

ben zindan.

Ben yaralı bir Alman neferinin kaputu,

Kastello Loretta Meydanında sallanan.

1945, Konya

HÜKÜMET KAPISINDA³

Hükümet kapısında bir kadın oturmuş,
başı apaçık,
ayakları çıplak,
gözleri baygın baygın aklıktan.
Lokantalarda on üç yaşında kızlar gırla gidiyor.
Bini bir paraya şehvetin.
On dokuzunda bir fabrika işçisi,
on dokuzunda öfkeli bir arslan,
demirli penceresinden bakıyor nezaretin.
Hep gece yarısından sonra yaşıyormuş.
Biraz daha sabret, kadınım,
biraz daha kendine sokul.
Bak, sivil polisler gidip geliyor,
Emniyetin başından aşmış işleri,
Vilâyet makamı meşgul.
Bak, aylar var,
aylar var, kadınım,
iş istiyor şu üniversiteli.
Hükümet kapısında bir kadın oturmuş,
başı apaçık,
ayakları çıplak,
gözleri baygın baygın aklıktan.
(...)
Biraz daha sabret, kadınım,
biraz daha kendine sokul.
Bak, sivil polisler gidip geliyor,
Emniyetin başından aşmış işleri,
Vilâyet makamı meşgul.
Bak, aylar var,
aylar var, kadınım,
şu işçi kötü fikirler taşıyormuş.

1944, Konya

3. Bu şiir de birinci baskıda yok. Kitabı ikinci baskıya hazırlarken aklıma geldi birdenbire. Belleğimi zorladım, ancak bu kadarını çıkarabildim. Ortasında bir yeri eksik kaldı.

KULAĞIMIN DİBİNDE

Bastılar bugün odamı ögle üzeri
Ne üstüm başım kaldı aranmadık,
ne yatağımın içi.
Beni nedense götürmediler bu sefer.
Sanki sokaktan arabalar geçmiyor.
Sanki etrafta ses seda kesildi.
Masam duruyor cırılçıplak.
Ama ta kulağımın dibinde duyuyorum:
Şu anda toplar dövüyor Berlin'i.

1945, Konya

SAVAŞ SONRASI KARTPOSTALLARI

1

Kiminin elinde bir tencere,
kiminin bakraç.

Kadınlar ve çocuklar,
şu kolsuz ve sakallı,
şu başı sargılar içinde,
ve şu ihtiyar.

Şu koltuk değneğiyle delikanlı.
Bütün insanlar,
iliklerine kadar aç.

Kiminin elinde bir tencere,
kiminin bakraç.

Hepsi de ürkek ve sabırlı duruyorlar.
Altı er, bir onbaşı,
göğüsleri kızarmış, ter içinde,
iyi bir şey yaptıklarından emin görünüyor
ve dolduruyorlar.

Şu genç kim?
Münihli musikişinas herhalde.
Belki bir ressam ya da şair.
Elleri ne kadar narin ve kibar.
Belki de konservatuvar talebesidir.
Ya şu kız kim?
On dokuz, yirmi yaşında.
Yırtık bir entari içinde sallanıyor adeta.
Saçlarında beyazlar.
Hiçbir şeycik kalmamış göğsünde
meme namına.

Kiminin elinde bir tencere
kiminin bakraç.

Hepsi de ürkek ve sabırlı duruyorlar.
Altı er, bir onbaşı,
göğüsleri kızarmış, ter içinde,
iyi bir şey yaptıklarından emin görünüyor
ve dolduruyorlar.

Bir oğlan çocuğu,
sabredemedi.

Sıcak sıcak
dikiverdi ağzına tencereyi.
Yanakları parladı al al.
Şu düşen kim?
Belki eski bir edip,
Belki bir emekli general.
Kaldırdılar.
Götürdüler kollar arasında.
Dizleri tutmuyordu.
Sekseninde ihtimal.
Kiminin elinde bir tencere,
kiminin bakraç,
Şu göbekli, kafası çıplak herif,
hem böyle daha beş gün kalabilir
hem köpekler gibi aç.
Vaktiyle o,
bol para kazanır,
gizli işlere girer çıkardı
ve fabrikalarda,
işçiler arasında ödevi vardı.
Şimdiyse tanınmaktan korkuyor.
Nöbetçi,
aç durabilir mi bakalım, sor,
sor şu domuz oğlu domuza!

1945, Kırşehir

SAVAŞ SONRASI KARTPOSTALLARI

2

Hâlâ kedine gelemedi
şu tek bacakla
şaşkın dolaşan adam.
Bir çarşamba sabahı çıkmıştı yola,
kafa inattı,
bacaklar sapasağlam.
İnanmıştı da belki
ya bir kahraman gibi ölecek
veyahut sabahları
suda pişmiş patates yerine,
Kırım'dan getirilmiş
bol tereyağı yiyecekti.
Hâlâ kendine gelemedi
şu tek bacakla
şaşkın dolaşan adam.

1945, Kırşehir

SAVAŞ SONRASI KARTPOSTALLARI

3

Görün beni,
ben eski bir Alman neferi.
Beni aldılar,
hiç bilmediğim, duymadığım yerlere götürdüler.
Yürüdüm, ineğimden ayrı, esvabımdan ayrı,
sabah vakti, öğle üzeri, akşam sularında.
Ben, eski bir Alman neferi.
İşte bu ellerdi yakan
insan dolu kasabaları,
insan dolu köyleri.
Belki kadınlar mutfaktaydı,
belki çocuklar uykularında.
Sırtında bir asker ceketi.
Göğsünde kıllar bol ve sarı.
Benim işim, dedi.
Durdu.
Bulutlara baktı.
Sarışın suratına yağmur yağıyordu.
Benim işim, dedi,
sadece
toprağı sürmek,
ineği sağmaktı.

1945, Kırşehir

ESİRLİĞİM,
ÜSTÜM BAŞIM,
KARNIMDAKİ AÇLIK
VE YAŞAMAK

Tenhaca bir yere çekilip
ağlamak isterim
dağlara, taşlara karşı.
Ne yalnızlığı gökyüzünün
ne ağaçların ne çayırların yeşilliği,
ne de merhametli türküsüyle akan dere.
Sadece esirliğim,
üstüm başım,
karnımdaki açlık.

Sadece beni götüren şey
radyo haberlerinden öteye.
Tenhaca bir yere çekilip
ağlamak isterim
dağlara, taşlara karşı.
Ya seslenirse bir çocuk
ya derse ki:
“Ağabeyciğim,
toprak altında kaldım,
bir tank ezmişti kemiklerimi,
ne olur, çıkarın beni buradan.
Ben daha on dört yaşındayım.”
Kolum kanadım kırılır,
bu çocuğa ne yaparım o zaman?
Dağları, taşları bırak.
Bırak öyleyse şimdi ağlamayı.
Karanlık bir yağmur halindedir
başının üstünde ölüm.

Sadece esirliğim,
üstüm başım,
karnımdaki açlık.
Ne çok yatan insan görürüm
ne çok yatan insan.
“Karlı bir dağ başındayız, sevgilim,
mevcudumuz tamam.
Bir yanımda Pol ve Antuvan Çavuş,
bir yanımda dostum Rişar,

ve dağılmış cıgaralar.

Burda vahşı kuşlara, böceklere alıştık,
ne akan kan

ne can acısı

Ne de koparılan bir şey var etimizden.”

Sadece esirliğim,

üstüm başım,

karnımdaki açlık.

“Anneciğim,

ağlama, bir şey değıl,

sadece vazgeçiverdik

saadetimizden.”

Havada yapraklar kımıldanır.

Bulutlar yürür ufka sereserpe.

Tüylerini güneşe vermiş körpe salatalık.

Birleşti bir dal üstünde iki serçe.

Bir hikâye oldu ölüm.

Bir hikâye oldu tank.

Sadece esirliğim,

üstüm başım,

karnımdaki açlık.

Ve daha öte,

bir şafak güzelliğı içinde yaşamak.

1945, Kırşehir

İLE

Bizim hiçbir hürriyetimiz yok,
hiçbir hürriyetimiz,
ne çalışmak, ne konuşmak, ne sevişmek.
Sen orda bağrina bas dur en büyük ileyi,
ben burda en büyük ileyi doldurayım,
ekmeğe muhtaç, hürriyete muhtaç, sana muhtaç.
Sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur,
ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım.

1945, Kırşehir

SENİ ARIYORUM

Hasretim sana.
Tam üç koca kış geçti aradan,
koskocaman üç asır.
Önce Aydın, Muğla, Balıkesir.
Önce bizim yiyemediğimiz bal gibi üzüm, incir.
Önce bizim yemeğimize girmeyen bal gibi zeytinyağı.
Sonra gene bir sıradağ.
Sonra Konya Ovası, Adana.
Sonra hiçbir vakit gülmemiş olan Orta Anadolu toprağı.
Bilmem, tanır mısın yanında olsam,
taş gibi sertleşti yüzüm,
bıyıklarım uzadı.
Hasretim sana.
Ilık bir su,
bir demet gül,
ve lambanın ışığını arar gibi arıyorum seni.
Bazan yüreğim kabarıyor,
sanki bir daha yüzünü hiç göremeyecekmişim.
Bir anda dünyadan çekilip
bir anda yoksun kalmak düşünmekten,
geldiğı yollardan insanın
bir daha geçememesi.
Elimin hiç dokunamaması eline.
Taze yaprak kokusu dolar genzime birdenbire.
Bakarım birdenbire karşımda başaklar insan boyu.
Ayağımın altında toprak boyanır çağla rengine.
Birdenbire çıkıyorum yalnızlıktan,
giriyorum birdenbire beraberliğe.

1945, Kırşehir

UZAKLAR VE SEN

Uzaklarda,
gök mavisi renginde
yeni dünyalar kurulur.
Sen, hürriyet ve ekmek şairi,
gene bu ıssız Anadolu şehrinde
ikamete memur.

Uzaklarda,
gök mavisi renginde
yeni dünyalar kurulur,
yangın, ölüm, kan üzerinde,
gök gürleyişi,
şan ve şeref
ve şakırtılarla.

Ama sen gene
Bu ıssız Anadolu şehrinde
ikamete memursun.
Başının üstünde taze yaprak kokusu,
kuş sesleri vesaire,
kendi kendinle haşır neşir olur,
kendi kendinle konuşursun.

Uzaklarda,
gök mavisi renginde
yeni dünyalar kurulur.
Sen, itaatsiz, ve inatçı şair,
sen, yirmi yedi yaşında,
yirmi yedi asırlık
ikamete memur.

Yangını, ölümü unutma,
ve kanı,
ve zaferle tutuşan dünyaları.

1945, Kırşehir

BU VÜCUT

Şimdi acısını çekiyorum asıl
ufak tefek oluşumun.
Yavuz bir delikanlı olmalıymışım şöyle,
güçlü kuvvetli,
enine boyuna.
Kendime ekmekler yapmalıymışım,
taşları avuçlarımda sıkıp sıkıp.
Ah bu hüner yok bizde.
Kazma sallayamaz,
taş kıramaz bu vücut.
Hele hiç duramaz
insanlar önünde önü ilikli.

1945, Kırşehir

KISALAN

Bu gece burayı görme,
gök pembe beyaz,
kara kara karşıda dağlar,
ay ışıǵı taze.
Elma, armut ve badem.
Fukara, küçük evler.
Kavak ve zerdali.
Ağaçları severim.
Fukara evler yakar beni.
Nedense bu gece yürümek,
türkü söylemek istedi gönül.
Nedense bu gece gönül haşarı.
Yollar önümde uzar gider,
yollar içimi ezer gider.
Çiçek açmış zerdaliler.
Nisan ortaları.
Karşıda dağlar kara kara.
Karşıda dağlar kocaman.
Yıldızlar şu kadarcık.
Hapisanede bir Necati vardı,
Necati Tatarcık.
Geceleyin yıldızlara bakardı,
gündüzün dağlara.
Romanya'da bir kız severdi Necati,
elmacıkkemikleri çıkık
ve kumral
bir Tatar kızı.
Kız da Necati'yi severdi.
Kızın da Necati gibi,
yıldızlardı, dağlardı, yollardı bütün derdi.
Çıktık hapisten beraber,
koynunda uzun mektuplar Necati'nin.
Ben yolumda yürür giderim,
Necati yolunda yürür gider.
Ve deli gönül durmaz,
boyuna türkü söylemek ister.
Karşıda dağlar kara kara.
Karşıda dağlar kocaman.
Ben yolumda yürür giderim.
Necati yolunda yürür gider.

Yollardır kısalan.

1945, Kırşehir

USTAYA MEKTUPLAR

1

Seni daima
demirler arkasından görüyorum.

Saçların ateş içinde,
gözlerinde delikanlılığın.

Duruşun hep o:

Gene dağ gibi.

Sen Bursa'da,
hapisanedesin.

Ben Kırşehir'de ikamette
Bin dokuz yüz kırk beş Türkiye'sinde,
Bursa'yla Konya arası ne demek,
biliyorsun elbette.

Hapisanedesin sen.

Belki bu gece gene bel ağrıların tutmuştur senin,
belki gene böbreklerinden hastasın,
belki uykusuzluk ârız oldu gene.

Belki de,

uzatıp ayaklarını sedirde,
Anti-Dühring'i okumaktasın.

Hapisanedesin sen.

Şeker Ali yukarda, koğuştta bağlama çalışıyor.

İşte her şey yerli yerinde,
işte her şey tamam.

Yorgun gözlerin durdu tavanda.

Kitabın düştü elinden.

Benim ustam,

benim ağabeyim,

beni doğuran.

Hapisanedesin sen.

Hapisanede hâlâ,

yüreği, dili, hürriyeti toprağımın.

1945, Kırşehir

USTAYA MEKTUPLAR

2

Bin dokuz yüz otuz sekizde
seninle beraberdik
Ankara Cezaevinde.

Ben yirmi yaşındaydım o zaman,
sen galiba otuz beşinde.

Akasyalar,
Beyaz duvar,
kavak ağacı.

Nizamiye kapısındaki jandarma.
Piç Celâl'in sadık köpeği.
Avluda bir havuz vardı hani.
Ve biz altı arkadaşlık,
dördümüz Harbiyeli.
Hani akşam olurdu da,
hain suratlarına bakar kalırdık öylece,
kocaman kocaman duran evlerin.

Hani güneş, dağlar içinde,
yanardı, yanardı uzakta.

Ne tuhaf,
elimle koymuşum gibi,
şimdi de aynı manzara.
Masamın üzeri dağınık,
güneş camların üstünde.

Ve hâlâ yalnızım ben,
senin gibi yani, tek başıma.

Bir çaresi de yok bunun esasen.
Düşman dolu önümüz, yanımız,
evimiz, odamız, mutfagımız düşman dolu.
Alıyorlar, vuruyorlar, vuruyorlar, vuruyorlar.
Sonra diyorlar, hepsi yasak:

Yere bakmak,
aya bakmak,
suya bakmak!

Çoktan beri koymuşum aklıma zaten,
bir şair ki şu anda değil tek başına,
püf noktası muhakkak.

1945, Kırşehir

USTAYA MEKTUPLAR

3

O zaman bin dokuz yüz otuz sekizdi.
Ben bıyık falan koyvermemiştim daha.
Mustafa Kemal ölmemişti.
Ve Adolf Hitler,
yeni yeni arıyordu Avrupa'da
buğday, kömür ve demir.

1945, Kırşehir

USTAYA MEKTUPLAR

4

Bir gün gelir,
her Şey unutulur,
açlık, sürgün, hapisane,
ve yıllarca takip edildiğimiz
sokak sokak.

Bir gün gelir,
dünyamız aydınlık olur,
dünyamız kurtulur.
O zaman ben,
pazarları evinde ziyarete gelirim seni.
Hani bir gelse o günler,
bir ağlasam sevincimden, ustacığım,
bir ağlasam!
Şöyle boŐana boŐana!

1945, Kırşehir

USTAYA MEKTUPLAR

5

İkimiz de ölmüş olabilirdik şu anda.
Sen Paris'te,
bir hapisanede kurşuna dizilirdin,
ben Sofya'da meselâ.
Tepeden tırnağa silâhlı altı nazi,
gözleri hain hain,
ve zavallı bir duvar dibi.
O zaman,
bize göre her şey biterdi dünyada çabucak,
yağmur yağırdı üzerimize,
güneş yükselirdi.
Herhalde, diyorum,
bir sebebi olmalıdır
böyle karanlıklara dalışımın,
böyle kahırlı,
böyle namussuz,
böyle deli.
Yoksa neden dışarda aranıyormuşum gibi gelsin bana,
neden duvarlar üstüme yürüsün,
heybetli heybetli?
Ama sabahları neşeliyim adeta.
İlkin bol su ile yıkanıyor,
sonra salkımlarla üzüm atıştırıyorum
on kuruş mukabili.
Kararım karar,
daha tam iki ay,
hep üzüm yiyeceğim,
şöyle şöyle,
kehribar gibi.
Ya sonra?
Sonrası falan yok işte bunun.
Bakarsın ya birşeyler olur,
ya da tahinle pekmeze gelir sıra.
Başka ne yapabiliriz ki zaten,
onlar içiyor âlâsını sütün,
kakaosu makaosu beraber.
Balın âlâsını onlar yiyor tıka basa,

kızarmış has ekmekler üstünde.

Sofraları dolu dolu onların

envâi çeşit içkilerle,

envâi çeşit yemeklerle.

Başka ne yapabiliriz ki zaten,

mademki kabul ettik dünyanın derdini,

kendi derdimiz olarak,

parasız pulsuz.

Mademki âşıkız, tutulmuşuz,

ve mademki orospuluk yok serde,

o halde zaten,

halkımızın da ahvali bu merkezde.

1945, Kırşehir

DAĞ BAŞINDA

Beni bir dağ başında böyle yapayalnız kodular,
rüzgârlara, kuşlara, bulutlara yakın,
senin etinden, tırnağından ayrı,
senin kokundan uzak.

Benim güzelim,
benim ceylân bakışlım,
benim kafamın ateşi,
ve yüreğimdeki.

Mümkün mü şu anda rüzgâr olmak, kuş olmak,
şu anda üç dört portakal almak, getirmek sana,
sana tuzlu badem,
kabak çekirdeği.

Şu anda hiçbir şey mümkün değil.
Şu anda her şeyden ayrı, her şeyden uzak
ve her şeyden mahrumum ben.

Şu anda sadece yalnızlık ve kahr.

Hayır, güzelim,
hayır, ceylân bakışlım,
hayır, kafamın ateşi, hayır,
hayır, yüreğimdeki.

Şu anda mümkün ve güzel olan tek bir şey vardır:
Yanarak sevmek seni.

1946, Kırşehir

SİZ

Siz, yağmur altında,
siz, yırtık mintan içinde,
siz, Mucurlu,
 siz, Hacıbektaşlı,
 siz, Nevşehirli.

Siz, vatan üstünde vatan.
Siz, Ömer İbrahim,
 siz, Hasan Hüseyin,
 siz, Ali Veli.

Siz, yollarımızı açan,
siz, silindirlerimizi yürüten,
 taşlarımızı kıranlar.

Siz, dağlarımızı yıkan,
siz, toprağımızı süren,
buğdaylarımızı büyüten,
 sofralarımızı kuranlar.

Siz, alınları açık,
siz, elleri öpülesi.
Haberiniz olsun,
aç açına gideceksiniz buradan,
 aç açına geldiğiniz gibi.

1946, Kırşehir

EKECİK DAĞLARI

Karşıda Ekecik dağları sessiz sedasız duruyor,
karşıda Ekecik dağları hain.
İşte böylece iki parçaya ayırmış bizi dağlar,
bir tarafta benim derdim,
bir tarafta senin derdin.
Ama dağlar gözümü korkutamadılar benim hiçbir vakit.
Bilmiyorum, oralarda sen ne haldesin.
Burada ben ikiye bölüyorum her şeyimi, inâd için,
bir parçası bana ait,
bir parçası sana ait.

1946, Kırşehir

BEKTAŞ'LA YAKUP

Bektaş'la Yakup
Bekirkadı mahallesinden
iki çocuktu,
uslu akıllı
babasız çocuklardan.
Bektaş'ın elleri beyaz ve ufaktı,
düşerdi saçları alnına.
Ağzı kocamandı Yakup'un,
burnu eğri,
sağ kolu sol kolundan uzun.
Bektaş on dördünde,
Yakup on beşindeydi.
Onlar uslu akıllı
babasız çocuklardandı,
cancığer arkadaşlılar.
Hava yağmurlu.
Kamyonlarla asker sevk ediliyordu,
şoför muavini, ırgat, hizarcı,
marangoz, arabacı, garson,
kırkikililer.
Bektaş'la Yakup
bir duvar dibinde dikildiler.
Kahvenin önünden geçti kamyon,
içinde Bektaş'ın ağabeysi muavin Ali,
Tavşan'ın oğlu Osman,
kalaycı Şakir, garson Rıza.
Bektaş oturdu.
Yakup kaldı ayakta.
Hava yağmurlu.
Âhi Evran minaresinde ikindi okundu.
Yakup'un sırtı duvarda hâlâ,
Bektaş hâlâ oturmuş yere bakıyor.
Bektaş'ın elleri beyaz ve ufak,
saçları kara kara,
alnının üstündeler.
Yakup'un sırtı duvarda hâlâ,
Bektaş hâlâ oturmuş yere bakıyor.
Yerde Bektaş'ın şahadet parmağı,

yağmurdan sonraki kabarık toprak,
daire içinde daireler.
Şahadet parmağıyla çizdi Bektaş daireleri.
Askere gitti Ali,
gitti ekmek, gitti pekmez, gitti bulgur,
gitti fasulya, bamya, patlıcan kurusu.
Birden boşaldı dünya.
Bekir Kadı mahallesinde bir yaşlı kadın
kıbleye durdu.
Bektaş oturmuş yere bakıyor hâlâ,
sırtı duvarda hâlâ Yakup'un.
Ağzı kocaman,
burnu eğri,
sağ kolu sol kolundan uzun.
“Senin hakkın var, Yakup,
büyük yerdir oralar.
Oralarda adamı elbet işe korlar, Yakup,
oralarda adamın karnı doyar.
Lokantalarda bulaşık yıkarız, Yakup,
oluruz para sahibi.
Olmazsa büyük adamlara çıkarız, Yakup,
merhametli olur büyük adamlar.”
Lokantalarda bulaşık yıkarız,
oluruz diye para sahibi,
Bektaş'la Yakup,
aldılar bir fukara ilmühaberi,
otobosa bindiler bedavadan.
Onlar babasız çocuklardandı.
Uslu akıllıydılar onlar.
Senin hakkın var, Yakup,
merhametli olur büyük adamlar.
1946, Kırşehir

HEP BERABER

Yirmi dokuz nisan gecesi.
Gene sevgiliden, arkadaştan uzakta.
Gene şarkı söylemek istiyor canım,
Eyüp iskelesinden,
Cibali'den,
Beşiktaş'tan uzakta.

Yirmi dokuz nisan gecesi.
Havada yağmurdan sonraki hal.
Karşıda Kırşehir hapisanesi.
Çalışan, yorgun insanların uyuduğu saattir bu saat.
Ve biz en çok bu saatte çıkarız duvarlarımızdan dışarı,
ve biz en çok bu saatte söyleriz bir ağızdan,
yıldızlarla, dağlarla, yollarla beraber,
en büyük şarkıları.

Hep kol kolayız,
hep beraberiz.
Sevgilimiz sevincinden hem ağlar hem güler,
biz sevincimizden hem ağlar hem güleriz.
Ve yıldızlar yürür,
dağlar yürür,
yollar yürür,
biz yürürüz.

Büyük şarkılar yürür maden ocaklarının ağızıyla,
kazmalarla, oraklarla şarkılar yürür.
Ve artık ne Eyüp iskelesi uzaktır,
ne Cibali, ne Beşiktaş uzak.
Lâkin duvarlar tekrar üzerimize kapanacak az sonra,
insanlar az sonra tekrar esir olacak,
Eyüp iskelesi, Cibali, Beşiktaş tekrar uzakta olacaktır.
Ve sonra tekrar yirmi dokuz nisan gecesi.
Tekrar havada yağmurdan sonraki hal.
Tekrar karşıda Kırşehir hapisanesi.

1946, Kırşehir

BELKİ DAHA ÇOK ZAMAN

Belki daha çok zaman sürecektir bu sürgünlük,
bu ayrılık,
bu tahammül,
bu sabır.

Belki daha çok zaman
yalnızlığın sesini duyacaktır
bu gökyüzü,
bu yıldızlar,
bu dağlar.

Belki daha çok zaman,
şapkanla ceketin hep aynı yerde asılı duracak,
gecelerin içinden açılacak duvarların.
Gönlünü gökyüzüne, yıldızlara, dağlara kaptıracaksın.
Hürriyet ve ekmek,
belki daha çok zaman,
yıldızlar, dağlar, yollar ötesi.
Belki sen daha çok zaman,
sabırlı ve tahammüllü olmayı seveceksin,
hürriyeti ve ekmeği sevdiğin gibi.

1946, Kırşehir

YARIN AKŞAM

Penceremden yıldızlar görünür,
küçük küçük yıldızlar.
Uzaktan su sesi.
Ayaklarımı uzatmışım.
Ağızda cıgaram.
Derken Eyüp iskelesi.
Peki, buluşuruz.
Peki, yarın akşam.
Yarın akşam,
yıldızların yaşadığı bu saatte,
kanımda senin sarı tüylü, beyaz, taze etin,
yüzümde saçların sıcak.
Uzaktan su sesi.
Uzaktan sen uykudasın.
Sessiz sedasız durur yanında benim hırçın yerim,
sessiz sedasız senin sarışın, uysal başın.
Peki, buluşuruz.
Peki, yarın akşam.

1946, Kırşehir

GÜNEŞİN ALTINDA

İki saatlik yoldan geldiler.
Otlar kuru ve sarıydı.
Ter içinde ihtiyar öküzümüz,
arabada çocuğumuz yatıyor,
otuz dokuz var harareti.
Kaskatı ayakları üstüne bastı Esmâ.
Döndü yüzünü hastaneden taraf.
Baktı kocaman, taştan kapıya.
Kırıldı cesareti.
Yürü sen, Esmâ,
bir tek çocuğundur bu yatan.
Yürü sen,
babası onun onbaşıdır Kars'ta.
Gene yollarda sıcak.
Gene otlar kuru ve sarı.
Gene ter içinde ihtiyar öküzümüz.
Ve güneşin altında
bir güzel oldu yanakları Esmâ'nın.
Çocuğumuz, "Allaha emanet"miş işte, Esmâ.
İşte, otlar kuru ve sarı.
İşte, Esmâ durdu ve baktı otlara.
İşte, öküzümüz de pek iştahlı.
İşte, Esmâ başladı toplamaya.
Arabanın içinde,
yatağında usul usul,
çocuğumuzun şişiyor ayakları.

1946, Kırşehir

YOL

Tekmil haklar alınır.
Tekmil hürriyetler kısıılır.
Tekmil köşebaşları, teknil kapılar tutulur.
Gökyüzü tıklır dört duvar içine.
Bütün bunlara karşı,
dümdüz, apaydınlık kalır
seni bana getiren yol.

1946, Kırşehir

BİR BİR

Sevdiğim ne çok insan var,
özlediğim ne çok insan.
Hepsinin bir bir ayağına varsam,
bir acı kahvelerini içsem,
hatırlarını sorsam.

1946, Kırşehir

BİRDENBİRE

Çok kötü oluyor, kardeşim, çok,
birdenbire silkinivermek,
birdenbire kendine gelmesi insanın.
Güneşin, dağların karşısında,
taş gibi bir yalnızlık ortasında
daralması yüreğin birdenbire.
Çok kötü oluyor, kardeşim, çok,
şöyle kana kana, şöyle yürekten,
şöyle nen varsa bağışlar gibi
dökememek bir derdini bir kimseye.

1946, Kırşehir

OLUR BİTER

Ama şunu da aklına ko:
Başımıza gelen bütün bu şeyler
dünyada olmamaktan daha iyi.
Hem bizim için hasret falan da neymiş ki,
sen orda yıldızlara bakar dalarsın,
ben burda cıgaramı yakar dalarım,
işte olur biter.

1946, Kırşehir

KAĞNILAR

Sabahın erken saati.
Kağnılar geçiyor.
Yol verin kağnılara.
Kağnılar, geçiniz!
Ağaç, yağmur, toprak ve sen,
şu saatte kim bilir,
ne kadar güzelsiniz!
Sabahın erken saati.
Aynalar gibi karşıda camlar.
Yol amelesi yola çıktı,
kafile halinde Tepeköy'den gelen
kısa boylu, uzun,
sarışın, kıllı adamlar.
Yol amelesi ve kağnılar geçiyor.
Tulum peyniri, pekmez, patates getirdi kağnılar,
kuru üzüm, mercimek ve kömür.
Umutsuz hastalar getirdi kağnılar
kirli yorganlar içinde.
Yol amelesi ve kağnılar geçiyor.
Ve bize hem bir kağnı kadar muzdarip olmak düşünüyor,
sevgilim,
hem sabah rüzgârları gibi umutlu olmak düşünüyor,
karanlık zamanlar içinde.

1947, Kırşehir

HASTAYKEN AKLIMA GELENLER

Şu ağaçlara, şu yıldızlara, şu dağlara iyi bak.
Kulak ver şu insan sesine.
Bunların hiçbirisi öbür dünyada yok.

*
Buyur otur, dost yürek, buyur otur.
Polis memuru Haydar efendi,
sen şöyle dur!

*
Kim bu, kapıya vuran,
kim bu, gece yarısı?
Diyor, iş bulamadım,
gidecek yerim yok,
karnım aç,
karnım aç,
karnım aç!
Kim bu, kapıya vuran,
kim bu, gece yarısı?

*
Anacığımın kemikleri değdi elime.
Ne kadar da sıcak!
Dört kişiyle gidersen ne olur?
Yirmi yaşında geçirdilerdi Köprü'den
iki jandarma arasında, unuttun mu,
bileklerinde kelepçe.

*
Örtün şu delikanlının yüzünü, örtün,
daha dün kitap okuyordu zavallı.

*
İyi geceler, kargalar, iyi geceler!
Gene görüşelim sabah kuşları!

*
Ölmek mi iyi,
Haliç'te martı olmak mı?

*
Ulan yıldız, alaylı alaylı bakma.
Ben gitmem öyle kolay kolay,
Çok alacağım var bu dünyada.

*
İyi düşün, Kadir,
bir daha dünyaya gelsen,
geçmek ister misin aynı yoldan?
İyi düşün, Kadir,
bir daha dünyaya gelsen?

*
Çocuklar dizilecek geçtiğimiz yollara,
çocuklar, açılmış gül gibi.

1947, Kırşehir

BİR KAYISI AĞACI

Ben bir kayısı ağacıyım
Kırşehir'in Dinekbağı'ndan.
Küçücük bir ev önünde yaşarım yapıyınız.
Yılda bir çiçek açar,
yılda bir kayısı veririm,
avuç içi kadar.
Yaz olur,
bir kadın silkeler dallarımı,
bir çocuk yerde bağırır, güler,
bense hoşnut olurum.
Hem zaten benim
ne söğütler gibi nezaketim vardır,
ne kavaklar gibi gururum.
Ben bir kayısı ağacıyım
Kırşehir'in Dinekbağı'ndan.
Dinekbağı'nda üç insan severim,
bir çocuk,
bir genç kadın,
bir genç adam,
benim kadar sessiz sedasız,
benim kadar halim selim.
En güzel ay nisan ayı,
toprak yumuşak yumuşak,
en güzel ay nisan ayı.
Yağmur yağdı, çiçek açtı,
bir hoş oldu içerim,
en güzel ay nisan ayı.
Kavaklar uzakta upuzun,
bir sağa, bir sola,
başı döner kavakların.
Ben bir kayısı ağacı,
başımda çiçeklerim.
Ben bir kayısı ağacı,
üç insan severim:
bir çocuk,
bir genç kadın,
bir genç adam.

Çocuğun adı Ahmet,
kadının adı Fatma,
adamın adı İbrahim.
Ahmet küçük ve sarı,
Fatma tombul ve beyaz,
İbrahim uzun ve narin.
Bir tek toprak odaları var üçünün,
toprak odanın bir tek penceresi.
Ben bir kayısı ağacı,
bazan eğilir bakarım odaya,
yerde bir eski yatakla yorgan görürüm,
duvarda bir eski kırık ayna,
yerde bir eski kilim,
bir eski hasır.
Bir kayısı ağacı,
bazan eğilir bakar odaya,
çiçeklerinden utanır.
Dün gece gaz yakmadılar,
ay ışığında gördüm üçünü.
Üçünün suratı asık.
Önce oturup
zeytin ekmek, taze sovan yediler,
sonra baktılar birbirlerinin gözüne,
sonra esnediler.
Gökyüzü bembeyazdı.
Gökyüzü çiçeklerimin renginde.
Gökyüzünde kavaklar.
Fatma uzandı İbrahim'in yanına,
sağa döndü.
Tombul, beyaz yüzü pencerede,
gözleri açık durdu sabaha kadar.
Çiçeği en önce kayısı döker.
Ben bir kayısı ağacıyım,
döküyorum çiçeklerimi.
Yer beyaz beyaz,
başım yeşil yeşil,
kayısılarım memede.
Haziran gelecek,
güneş yakacaktır tepemi,
kayısılarım balla, şekerle dolacaktır.
Ben bir kayısı ağacıyım,
haziran gelecek,
avuç içi kadar kayısılarım

Ahmet'in ekmeğine katık olacaktır.
Ben bir kayısı ağacıyım.
Kötü bir düşüncedir almış beni.
Geçti bağları budama zamanı, dedim,
dedim, İbrahim gene boшта,
kesildi, dedim, İbrahim'in yevmiye iki lirası,
dedim, çarşıda dört döner İbrahim,
dedim, ekmek parası,
zeytin parası,
gaz parası.
Dedim, insanlar
neden yaşatılmıyor
ağaçlar kadar olsun.
Ben bir kayısı ağacı.
Fatma'nın, İbrahim'in, Ahmet'in
yumurtası, şekeri, eti.
Gittikçe artmakta kederim.
Günlerden pazartesi.
Gene geldi, elinde çanta, o şişman adam.
Şişman adam bir düşman gibi beni seyreder,
ben şişman adamı bir düşman gibi seyrederim.
Durmuş İbrahim kapıda,
yüzü dalgın ve sinirli,
bakıyor eli çantalı şişman adama.
Şişman adam uzattı gövdeme elini,
pencereden korkmuş kuzular gibi baktı Ahmet,
büktü boynunu kuzular gibi.
Ben bir kayısı ağacı.
Gövdemde sarı kâğıt.
Yol parasını verememiş İbrahim,
verilmiş haciz kararı.
Yapmayın, dedim,
yıl da bir çiçek açarım, dedim.
Etmeyin, dedim,
ekmeğe katık oluyor kayısılarım, dedim.
Bir öğle vakti baktım,
kavaklar uzakta upuzun,
bir sağa, bir sola.
Ben kışlık odun,
altı lira.

1947, Kırşehir

DEME

Bu ne bitmez yolmuş, deme,
bitmedik yol yok.
Bu ne aşılmaz dağmış, deme,
aşılmadık dağ yok.
Bu ne erişilmez ülkeymiş, deme,
erişilmedik ülke yok.
Kendini kapıp koyverme.

1947, Kırşehir

KİM

Alır başımı yollara düşerim,
ben bir fukara âdem,
söyleyin, yolumu kesecek kim?

1947, Kırşehir

YUMRUK

Yersin yumruğu.
Arkasından bir yumruk daha.
Ama bir açtın mı gözünü,
uyuyabilersen uyu.

1947, Kırşehir

İKİ GÖZÜ İKİ ÇEŞME

Mahkûm olan
sadece ikimiz değiliz.
Sadece ikimiz değiliz
cefa çeken.

O taraflara kuşlar gelir bu taraftan,
adı sanı meçhul kuşlar,
ufacık gagaları kan içinde,
kanatları kırık.

Sen onlara bir sor, sevgilim,
sen onlara bir sor,
Anadolu toprağı nasıl
baştanbaşa kan ağlıyor,
iki gözü iki çeşme.

1947, Kırşehir

VE SANKİ

Aklımda sen olduğun zaman
şu rüzgâr,
 bizim rüzgârımızdır.
şu bulut,
 evinizin üzerindeki.
Ve şu kuş,
 bizim ordaki deniz kuşu.
Ve sanki şu ağızlık,
 şu tespih,
 senin hatıran.

1947, Kırşehir

KADER

Ne yapalım, sevgilim,
kaderimiz böyleymiş bizim,
ne sen beni terk ettiydin,
ne de ben cahildim seni sevmekten yana.
İkimiz de yalnızlığı sevmiyoruz,
yalnızlığı sevmiyoruz ama,
ben geceleri hâlâ odama yapayalnız dönüyorum,
sen geceleri hâlâ yapayalnız dönüyorsun odana.

1947, Kırşehir

SOĞUKLAR

Soğuklar aniden bastırır bizi,
kanımızı donduran soğuklar.
İkimizden başka kimse bilmez halimizi.
Ben burda kasvetli bir yerde olurum,
sen orda rüzgârlı bir yerde olursun.
Ben burda öksürür nezle olurum,
sen orda öksürür nezle olursun.

1947, Kırşehir

OĞLUM MEHMET

Tok günler gelecek, oğlum Mehmet,
aydınlık günler, hür günler.
Gittiğin yerde ekmek bulacak, dost bulacaksın.
Güneşli dağlar ortasında uyanan Anadoluma,
ne böyle yoksulluklar gelecek, ne böyle sürgünler.

1947, Kırşehir

BENİM EN KÜÇÜK HAKKIM

Birazdan ılık, tatlı uykular sarar bakarsın,
bakarsın sırtıma bir sıcaklık gelir,
birdenbire bakarsın,
karanlıklar ortasında başlar tutuşmaya
benim anadan doğma insan tabiatım.
Birazdan ılık, tatlı uykular sarar bakarsın,
bakarsın sırtıma bir sıcaklık gelir.
Bakarsın ne böyle sessiz sedasız yaşamaya mahkûmum
ne böyle sensiz yaşamaya mahkûm.
Sen ve ben,
bir de kocaman güneşleri
ve aydınlık denizleriyle
o sarışın, mavi şehir.
Ben cıgara içerim,
kitap okurum,
sana bakarım ben.
Sen oturmuş yemek hazırlarsın.
Birazdan ılık, tatlı uykular sarar bakarsın,
bakarsın sırtıma bir sıcaklık gelir.
Birdenbire bakarsın,
senin yanan saçlarında ve ellerindedir
benim ağlayan elim.
Sanki ne lüzum vardı böyle uykulara,
sanki ne lüzum vardı, güzelim?
Benim en küçük hakkımdı seni sevmek,
ellerinden, çenenden tutmak senin,
beraber yemek yemek,
beraber bakmak sulara,
yürümek geceleyin.

1947, Kırşehir

YERİN VAR MI

Hapse düştüm, buram buram tüttün burnumda.
Asker oldum, taşını toprağını kucakladım düşümde,
kulaç attım denizinde,
türkü yaktım gecende.
Baharını, yağmurunu, rüzgârını, sabahını
dağlara savurdum sürgünde.
Duyuyor musun, İstanbul, gene çalışıyorum kapını,
ta nerelerden sağ salım döndüm işte,
ne yıldım, ne pes dedim, ne tükendim,
ne yem oldum kurda kuşa.
İstanbul, gene çalışıyorum kapını,
bana bir yerin var mı,
şöyle kıyıcığına kıvrılsam.

1947 sonu
Ankara-İstanbul treni

Kurtlara Karşı

KURTLARA KARŞI

Başımı sokacak bir damım yok
uçsuz bucaksız dünyaya karşı.
Ellerimde sıcak yüzü yaşamının
dosta karşı, düşmana karşı.
Kanım damlar ılık ılık sabaha dek
düşüme giren aydınlığa karşı.
Ovada nur topu bir ağaç ısır
altın başaklı aşkıma karşı.
Kardeş kardeş yaşamak varken
neden kuzular tek tek, kurtlara karşı.

1948, İstanbul

DOSTLAR SOFRASI

Bu sofraya, kardeş, bu sofraya.
İşte taze ekmek, işte kara üzüm.
İşte testilerle buz gibi su.
Kucak kucak dostluk işte, işte gün ışığı.
Bu sofraya, kardeş, bu sofraya.
Ne alışveriş, ne pazarlık.
Ne sinsilik, ne simsarlık.
Ne kancıklık, ne gammazlık.
Bu sofraya, kardeş, bu sofraya.
Kucak kucak dostluk işte, işte gün ışığı.
İşte öpülesi el, tapılası ağız.
İşte en mutlu gün, en güzel anı.
Sular gibi dökmüşüz yollara aşkımızı.
Gelmişiz bu dünyaya, yaşamaya.
Bu sofraya, kardeş, bu sofraya.

1948, İstanbul

HOŞ GELDİN HALİL İBRAHİM

Bu yıl kayısı kurutamadık, Halil İbrahim,
bu yıl üzüm kurutamadık.
Sen İzmir taraflarındaydın,
bir soğuk geldi aldı götürdü
neyimiz var neyimiz yok.
Bu yıl kayısı kurutamadık, Halil İbrahim.
Ağaçlarda ne zerdali ne erik.
Ağaçlarda ne armut ne elma.
En güzel aylar hasret gitti, Halil İbrahim,
en güzel aylar iki salkıma.
Bağlarda kütükler utandılar.
Bizim çocukların kimisi Karabük'te, Halil İbrahim,
kimisi Kırıkkale'de,
Zonguldak'ta kimisi.
Ağızlarına bir şey komadan gitti çocuklar, Halil İbrahim,
ağızlarına bir şey komadan gitti çocuklar,
bir avuç kuru üzüm,
bir kaşık bal pekmezi.
Ağaçlarda ne zerdali ne erik.
Ağaçlarda ne armut ne elma.
En güzel aylar hasret gitti, Halil İbrahim,
en güzel aylar iki salkıma.
En güzel aylar büktü belimizi.
Böyle kötü zamanlar görmediydik, Halil İbrahim,
böyle kötü zamanlar görmediydik.
Son ineğini kesti kavurdu kimi,
kimi son keçisini kesti kavurdu,
kıyıldı çocukların sütüne.
Sattı savdı başından nesi varsa kimi.
Hepsinin üstüne Hacı Nâfi oturdu, Halil İbrahim,
hepsinin üstüne Hacı Nâfi oturdu.

1949, İstanbul

BİR SEVDA TÜRKÜSÜ

Mektubun elimde kaldı, Saimem,
kan kusuyorum, diyorsun,
diyorsun, verem olmuşum,
diyorsun umut yok,
diyorsun, iki taraflı, Saimem.
Neden kestin umudunu birdenbire, Saimem?
Bizim başka neyimiz var,
tutunacak hangi dalımız var, Saimem?
Bakıyorum avucumda yazıya:
Avucumdan bir kuş uçar, Saimem.
Konar kuşum Üsküdar'da,
konar kuşum Beşiktaş'ta,
konar kuşum Samatya'da, Cibali'de Saimem.

1949, İstanbul

NERDE YATMALI

Bir çocuk konuştu kendi kendine:

“Bu gece nerde yatmalı?

Bu gece nerde yatmalı?”

İstanbul uyuyordu, karanlıktı.

Bir çocuk konuştu kendi kendine:

“Bu gece nerde yatmalı?

Bu gece nerde yatmalı?”

1950, İstanbul

8 NİSAN 1950⁴

Bu ne bir alın yazısıdır
ne dünyaya erken gelmiş olmak.
Yastığının altında baktım mektubu:
Diyor, rüzgâr olmak, kuş olmak,
diyor, hasretim benim.
Baktım, uzakta, karanlıkta bir ateş yanıyor,
baktım, öfkeli, tek başına ve hür.
Dayamış alnını demirlere hâlâ bizi düşünür,
yüreği, dili, hürriyeti toprağımın,
Nâzım Hikmet'im benim.

1950, İstanbul

4. Bu şiir de yok birinci baskıda. Nâzım'ın açlık grevine yattığı günlerde yazılmıştı ve bir dergide takma adla çıkmıştı. Nâzım için bir kitap hazırlanırken görmüşler o dergide ve benim olduğunu öğrenmişler, bana bildirdiler. Bu şiiri unutmuştum.

AÇILIR KAPILAR

Cansel'e

Alır seni korum damla damla
suyuma, ekmeğime, aşıma,
kaygıma, sevincime, acıma,
umuduma, sabrıma, gücüme.
Alır seni bölerim parça parça,
dağıtırım topraklara, denizlere, geceye.
Açılır her sabah kapılar gözlerinde,
girerim ışıltılı, yemyeşil bir bahçeye.

1955, İstanbul

BİRİNCİ OĞLUMA NİNNİ

Uyu tosunum, uyu,
altında sıcak toprak,
üstünde ay ışığı,
karpuz gibi büyü.
Ne yaşadığımı yaşa,
ne çektiğimi çek,
ne hapsi gör ne sürgünü.
Uyu tosunum, uyu.
Gör toprağı, denizi.
Gör buğdayı, sabahı.
Gör inciri, cevizi.
Gör üzümü, narı.
Uyu tosunum, uyu.
Altında sıcak toprak,
üstünde ay ışığı,
karpuz gibi büyü.
Bir kocaman dünya tanı,
apaydınlık, cıvıl cıvıl,
ağızına kadar kardeş dolu.
Uyu tosunum, uyu.

1955, İstanbul

ONLAR

En güzel yemeğimizi onlar yedi.
En güzel toprağımızı onlar aldı.
En güzel buğdaylarımızı onlar.
Bize yeryüzünü, denizleri onlar yasak etti.
Bize yaşamayı, bize hürriyeti, bize sevgiyi onlar.
İneklerimizin sıcak sütünü onlar içti.
Çocuklarımızın sıcak kanını onlar.
Bundan sonra yalnız onlar korksın.

1955, İstanbul

DOYASIYA

Na burama geldi be, öf be,
bu kahır ne be,
bu boşuna ter ne,
bu karanlık pencere ne,
bu kanlı bulut ne,
bu imansız gece ne.
Al, dedi şeytan, şu ceketi giy.
Al, dedi, şu şapkayı başına ko.
Haydi, dedi, durma yürü.
Açıldı duvarlar önümde çekilen deniz gibi.
Gece gecenin içinde çürüdü.
Birdenbire gerindi uyandı toprak,
gündüzler ta uzağı yaladı.
Baktım bulutlar var, yapağı gibi ak.
Baktım ağaçlar var, tombul, yeşil.
Baktım çocuklar var, yumuk elli, güleç.
Baktım insanlar var, koç gibi, güçlü.
Oh be, dedim, oh be,
işte canım dünya,
doyasıya seyreyle.

1956, İstanbul

BİR BARDAK ŞARAP ZEHİR OLDU

“Dedim var mı para?
Dedi olmaz mı para?
Al, dedi, beş bin lira para.
Yok, dedim, ister yirmi bin lira para.”
“İsterim, çıkarmaz para.
Para, dedim, ulan para.
Dedi, koyarım on bin, on beş bin lira para.
Dedim, olmaz, ister elli bin lira para.”
“Gönderdim Dilâver’i bizim, Erzurum’a,
Koydum cebine yüz bin lira para.
Yarın öbür gün koyunlar burda.
İki yüz bin kâr, şükür Allaha.
İki yüz bin lira para.”
“Dedim, damada, aklını başına al,
sık dişini, kendini toparla,
yok, dedim, artık sana para.”
“Dayanamazmışım, bak şuna,
dedim, nasıl dayanamam sana,
para bu be, para, para!”
Patla, it oğlu it, patla!

1956, İstanbul

GECE İÇİNDE

Sıcacık bir yağmur siner
kara gecenin içine,
toprak somun gibi kabarır.
Tak tak vurulur kapıma,
kişner kapımda kır atım,
dünyam gümüşler kuşanır.

1958, İstanbul

İNSAN GÜCÜ

Benim gücüm insan gücü,
gün gelir sel olurum,
deviririm dağı taşı.
Benim gücüm insan gücü.
Bıçak kemiğe dayanmaya.
Buzlar başlar çözölmeye.
Benim gücüm insan gücü.

1958, İstanbul

BU
SU
ÇOĞALA
ÇOĞALA

Yaşlılara saksılar dizdim, bahçeler yaydım.
Yorgunlara diri beden verdim, taze yürek.
Döşekler serdim hastalara, rahat, yumuşacık.
Nerde yalan dolan gördüysem kızardım.
Yiğit yüreklere, dedim, canım armağan.
Ardına kadar açtım çocuklara kapıları.
Dostluklar boy attı yeryüzünde,
dostluklar orman orman.
Ebemkuşakları gökyüzünde fır dolandı.
Yürüdü dağlardan ovalara doğru
gümbür gümbür bir deli su,
yıktı bu su önüne geleni,
bu su, çoğala çoğala.
İnsanlar insanları aldı götürdü.
Ne kavga kaldı, ne zulüm, ne korku.

1958, İstanbul

İNSAN

İnsan kuş kanadında gelen yazı.
İnsan arı su, insan ak süt.
İnsan yemyeşil uzanan bahçe.
İnsan kum, insan çakıлтаşı.
İnsan yiğit, insan dost, insan sevdalı.
İnsan kancık, insan ödleк, insan hergele.
İnsan kocaman, dağ gibi.
İnsan parmak kadar, küçücük.
İnsan alın teri, insan lokma, insan kan.
İnsan solucan, insan sülük.
İnsan kuş kanadında gelen yazı.
İnsan gül fidanında yanan gonca.
İnsan umutların kapısı.

1958, İstanbul

BİR ANANIN TÜRKÜSÜ

Başımın üstünde bir ak bulut.
Yüreğim umut dolu, umut dolu, umut.
Yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.
Bahçemde bir gülüm, ağacımda bir kuşum,
oturdum bunlara bir de ad kodum,
gülüme kayısı gülü, kuşuma sarıasma.
Çamaşırlar sandığımda mis gibi, ütülü.
Başımın üstünde bir ak bulut.
Yüreğim umut dolu, umut dolu, umut.
Yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.
Canım uzar bedenimde ılık ılık.
Başımın üstünde bir ak bulut.
Taştan çıkar yuvamızın ekmeği.
Yüreğim umut dolu, umut dolu, umut.
Yay kokunu buram buram, kayısı gülüm,
yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.
Kon omzuma, kanat vur, sarıasmam,
yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.
Başımın üstünde bir ak bulut.
Taştan çıkar yuvamızın ekmeği.
Yüreğim umut dolu, umut dolu, umut.
Yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.
Başımın üstünde bir ak bulut.
Akşam olur, işten döner yorgun argın
yiğit koçum, yuvamızın direği.
Canım uzar bedenimde ılık ılık.
Yanık türkü, acı ölüm bütün yalan.

1958, İstanbul

ÇİÇEKLERİ UMUDUMUZUN

Çok olun, çocuklar, çok olun,
yüzlerce olun, binlerce olun, on binlerce.
Daha çok olun, daha çok olun,
yapraklar kadar, balıklar kadar çok olun.
Bu dünya ne tek tek yaşamakta,
bu dünya ne rakının, ne şarabın içinde,
bu dünya ne parada, ne pulda,
ne kalleşlikte, ne zulümde.
Bu dünya aşkın içinde, alın terinde.
Çok olun, çocuklar, çok olun,
el ele verin, çocuklar, el ele,
yaşayın dünyayı doya doya,
açın kapıları, camları güneşe,
ne kedere kapılın ne korkuya,
çok olun, çocuklar, çok olun,
el ele verin, çocuklar, el ele.
Mutlu olmak varken bu dünyada,
geceler geldi dayandı kapımıza,
olduk acımızla sarmaş dolaş,
bekledik düşümüzle koyun koyuna.
Çok olun, çocuklar, çok olun,
yapraklar kadar, balıklar kadar çok olun,
el ele verin, çocuklar, el ele,
bütün gündüzler sizin olsun,
yaşayın dünyayı doya doya.
Çocuklar, çiçekleri umudumuzun.

1958, İstanbul

SABAH TÜRKÜSÜ

Bir deniz üstündeyim, ne ucu var ne bucağı.
Bir rüzgâr önündeyim, gel keyfim gel.
Bir sevda içindeyim, başım dumanlı.
Ağzımda bal gibi tatlı bir türkü,
bir iner bir çıkarım şu yokuşu,
kazanırım çocuklarıma ekmek parası.
Ben deniz üstünde, rüzgâr önünde.
Ben sevda içinde, tatlı türküde.
İnişte yokuşta, ekmek parasında.
İki oğlum var, Mehmet'le Ali.
Şeytan baktı baktı gözüme,
şeytan geri geri gitti,
şeytan gitti dayandı duvara,
çat dedi çatladı.
Evde iki oğlum, Mehmet'le Ali.
Gönlümde bir dünya, pamuk gibi.

1959, İstanbul

DAHA AŞAĞI

Daha aşağı, daha aşağı, daha aşağı,
aksın gecenin kanı toprağa bir parĐa daha,
toprağa gecenin, gecenin kanı.
Daha aşağı, daha aşağı, daha aşağı.
İnsan bir başına, ortada, tek.
Kapatın kapıları, sımsıkı, demir kapıları.
Daha aşağı, daha aşağı, daha.
Şu bizim Đocuklara acımak da mı?
Şu bizim sıskalara bir pencerecik hava.
Daha aşağı, daha aşağı, daha.

1959, İstanbul

Seni Balat'tan alırdım, Kâsım'ın fırınından,
tam otuz beş yıl önce.
Sıkılğan, ufacık bir oğlandım,
boynu ha koptu ha kopacak.
Seni Balat'tan alırdım, Kâsım'ın fırınından,
anamın sütü gibi aktın,
patlamış mısır gibi sıcak.
Dünyada, derdim, bir tek fırın var,
Balat'ta, derdim, Kâsım'ın fırını.
Seni Balat'tan alırdım, Kâsım'ın fırınından,
Kar yağardı lâpa lâpa,
ısıtırdım ellerimi koynunda.
Dünyada, derdim, bir tek fırın var.
Baktım bir gün dünya fırın dolu.
Büyüdük, yollarda ufala ufala.
Evlendik, çocuklarımız oldu.
Bizim oğlan alır şimdi Malta fırınından,
şimdi seni, esmer, hamur gibi,
bizim Mehmet, ufacık, sıkılğan.
Seni Balat'tan alırdım, Kâsım'ın fırınından.

1959, İstanbul

BİR İNSANIN SONU

Ya işimden kovulursam diye bir kaygısı yok.
Bir yerlerde iş bulamazsam diye bir kaygısı yok.
Orda burda sürünürsem diye bir kaygısı yok.
Ekmek parası da ne, kardeşlik de ne, dostluk da ne?
Ana da ne, bacı da ne, çoluk çocuk da ne?
Yıldızların altında yatan birer ölü.
Yer var, dedilerdi, bu dünyada her adama,
bir tasa doldur kanını, ban ekmeğini.
Ama bugün ekmeği banacak kan nerde, hani?
Ekmek parası da neydi, kardeşlik de neydi,
dostluk da neydi?
Ana da neydi, bacı da neydi, çoluk çocuk da neydi?
Yıldızların altında yatan birer ölü.
Bir kan kuyusu na şurda kurudu,
bir cıgara içiminde, ıslak gecede,
insanlar, çiçekler, kuzular uyurken.

1960, İstanbul

DÖN GERİ BAK

Kaç bu kokudan, kaç bu pislikten, bu sürüden kaç,
insan mısın, bu pazarda mısın, iki pula mısın,
kaç bu kokudan, kaç bu pislikten, bu sürüden kaç.
At denize kendini, git boğul.
Düş bir kör kuyuya, ordan çıkama.
Bir kere dön ama bir geri bak,
şu kolu gör bir kere, şu kolu,
pisliğin, sürünün içinden uzanan şu kolu,
durur dimdik, bembeyaz havada,
budaklı bir ağaç gibi güzel.

1960, İstanbul

GECELERİN DİBİNDEN

Sevdiğimiz, bel bağladığımız,
sarmaşdolaş olduğumuz,
gündüzümüz, gecemiz,
bulgurumuz, ayranımız,
gözkapaklarımızdaki tatlı uyku,
ayağımızın altındaki kuru toprak,
başımıza yastık ettiğimiz.
Tek dayanağımız, alın terimiz,
bağrımıza bastığımız, gönül verdiğimiz,
ak gerdanımız, sıcak ellerimiz, kara gözlerimiz,
kuzularımız, güvercinlerimiz, canlarımız.
Ak gerdanlar bir tutam kül,
sıcak eller bir avuç kemik,
gülen kara gözler bir lokma kan.
Ne bahçemizde bir tek gül,
ne çiçek, ne ot, ne ağaç,
ne tarlamızda bir tek gelincik.
Koklanan saç, içilen su,
öpülen dudak, emilen meme,
dökülen dert, söylenen türkü,
çekilen acı, özlenen sabah,
yürünen yol, aşılan doruk,
beklenen ana, doğacak çocuk.
İşte biz böyle bir türkü tutturduk,
dağ taş demedik, yürüdük,
dere tepe demedik, yürüdük,
bir zifirî karanlık içine girdik,
geldik kocaman kapılar önünde durduk,
kocaman kapılar önünde,
ta aşağılardan doğru bir yürek,
ta aşağılardan doğru,
tıp tıp atıyor baktık,
altın yüreği çocuklarımızın,
ta aşağılardan doğru,
gecelelerin ta dibinden.

1960, İstanbul

İŞSİZLİK

Uyku tutmaz, atarsın geceleri kendini dışarı,
bir kanlı mendil, işsizlik, sallanır havada,
bir şey deyin, insanlar, bir şey deyin,
kapamayın ağzınızı, kapamayın, bir şey deyin be,
balıklara deniz, kuşlara yuva, arılara kovan,
boğazımı sıkıyor biri, boğazımı kanlı mendille,
ne de kalın, kıllı, havyan gibi elleri!
Yoksun kalmasın, dilerim, bir tek kişi bu yeryüzünde
işinden, ekmeğinden aşından, eşten, dosttan.
Bir şey deyin, insanlar, bir şey deyin,
kapamayın ağzınızı, kapamayın, bir şey deyin be.
Bakarım yol ortasında yıldızlara sıkıntımın içinden,
kara bulutlar ıslak ıslak yapışır ensem.
Ha şimdi bağıracağım, ha şimdi, bir küfür savuracağım,
ha şimdi,
nedir bu ihtiyar adam hali, nedir bu, çocuklarda?
Sallanır havada işsizlik, bir kanlı mendil,
bir duvar dibinde serilmiş yatar gençliğim.

1960, İstanbul

SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI

Sizinle ne işimiz var bizim, askerler,
ne istersiniz bizden bu pazar günü,
neden bırakmazsınız sokağa çıkalım,
işte kapılarda kaldık, işte pencerelerde,
boğuluyoruz sıkıntıdan, öleceğiz,
askerler, mahallemize neden geldiniz?
Ketenhelvası, leblebi, uçurtma yok,
horozşekeri, susam, kozhelva yok,
saklambaç, kaydırak, ip atlama yok,
şu bizim Ömerlere kadar da mı gidemem,
askerler, neden bu pazarı bize zehir ettiniz?
Bu bizim kapalı kutu,
boğulmuyoruz sıkıntıdan, öleceğiz,
tez gidin burdan, ne olur, tez gidin,
kımıldanacak hali yok annemin, askerler,
ben razıyım, diyor, her şeye razıyım,
yasağa, sıkıntıya, boğulmaya, ölmeye,
tek babanı götürmesinler.
Tez gidin burdan, ne olur, tez gidin askerler!

1960, İstanbul

DÖRT PENCERE

Turan Emeksiz'i anarak

Kuş ol, kardeş, beni şakı.
Göğsümde dört kurşun yarası,
göğsümde dört pencere.
Bir pencere hürriyet yaylasına.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere kardeşlik ormanına.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere tokluk denizine.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere dünya bahçesine.
Kuş ol, kardeş, beni şakı.
Bir tanesi bile kalmasın kapalı.
Düşmesin bir damla kan toprağa.
Kuş ol, kardeş, beni şakı.
Silerlerse burdan bir gün bu kanı,
kuş ol, kardeş, beni şakı,
kalk ayağa.

1960, İstanbul

SAR
SICAK
SICAK

Bir mektup ol, sabahlar gibi gel.
Bir kuş ol, kon beşiklerin üstüne.
Bir göz ol, içine bizi al.
Bir deniz ol, yayıl dalga dalga.
Bir gemi ol, getir bize insanları.
Bir rüzgâr ol, götür bizi insanlara.
Bir şarkı ol, dağ taş deme git.
Bir kavak ol, ver elini güneşe.
Bir çınar ol, bağrımıza daya kökünü.
Bir orman ol, dorukta.
Bir meydan ol, uğulda.
Bir kundak ol, sıcak sıcak sar bizi.

1960, İstanbul

Ağıtlar

BİRİNCİ AĞIT

Sesini duyarız ara sıra ta Macaristan'dan,
biraz kısık, biraz ihtiyar.
Ben sanki bir hapisanedeymişim,
açılır ardına kadar kapılar.
Sesini duyarız ara sıra ta Macaristan'dan,
dayanılır şey değil bilirim hasretlik,
ben şuracıkta, kendi toprağımda, Diyarbakır'dayken bile,
şuracıkta, Sapanca'da, askerdeyken bile neler çektim.
Mehmet ve Ali, Cansel ve ben, dört kişi,
sesini duyarız ara sıra ta Macaristan'dan,
biraz kısık, biraz ihtiyar,
çocuklar bir şey anlamıyor, daha çok küçükler,
ama ezberleteceğim senin şiirini onlara, çok yakında,
senin şiirlerini, hem satır satır.
Çok seviyor seni Cansel, bir baba gibi, bir ağabey gibi,
belki de benim seni sevdiğim kadar.
Yüzünü göremedim bir defa olsun, kahroluyorum diyor,
ölüm her zaman, her yerde çok zalim,
ve ölüm hiçbir zaman affedilmiyor.
Sesini duyarız ara sıra ta Macaristan'dan,
biraz kısık, biraz ihtiyar.
Ben sanki bir hapisanedeymişim,
ve haykırasım gelir, şu kalın duvarları yıkın, diye,
kırın şu paslı demirleri, şu pencereleri açın,
bırakın bütün güzel türküler dolsun içeriye,
hiçbir şey kalmasın kapalı, hiçbir şey, diye
haykırasım gelir.
Kapanır yüzüme kapılar.

1963, İstanbul

İKİNCİ AĞIT

Yumuşak bir yürek, ipek gibi,
kardeş kardeş atan bir yürek,
çocuk çocuk gülen,
bu yürek hiç durmayacak.
Bir şarkı ama biten bir şarkı değil,
yayılır gider ılık ılık
dağların, başakların üzerinden,
buğday gibi bereketli,
akarsu gibi aydınlık.
Kim demiş bize ölüm var diye,
bize ölüm yok.
Yumuşak bir yürek, ipek gibi,
kardeş kardeş atan bir yürek,
Bu yürek hiç durmayacak.
Turuncu, eflâtun, sarı,
kırmızı, yeşil, mavi, ak,
gör işte alabildiğine çiçek.
Ve doruklarda kardeş türküleri,
ve koskocaman bir kırmızı gül.
Bir gül hiç solmayacak.

1963, İstanbul

ÜÇÜNCÜ AĞIT

Gidenin bir resmi kalır, asarlar duvara,
yavaş yavaş duvarda unutulur.
Senin sesini duyacak insanlar kıyamete dek,
sabahlar gibi taze,
bal gibi tatlı,
ve yorgun
ve sevdalı
ve yiğit.

1963, İstanbul

DÖRDÜNCÜ AĞIT

Her yaprak bir ak güvercin,
fırdolanır dünyayı.
Her yaprak bir ak güvercin.
Sende ölüm bile aydınlık,
onu da yendin sonunda.
Sende ölüm bile aydınlık.
Yürürsen ölüme karşı,
yaşamak sonsuz.
Yürürsen ölüme karşı.
Birden diniverdi sende acılar.
Bitmez burda, bitmez,
hapisanede geceler.
Hapisanede geceler.
Ağlar aç bir çocuk,
bir fabrika kapısında,
şimdi Nâzım uyanacak!
Ağlar aç bir çocuk,
bir fabrika kapısında.
Her yaprak bir ak güvercin,
fır dolanır dünyayı.
Her yaprak bir ak güvercin.
Toprak çürür,
o gözler çürümez,
açar mavi mavi
çocukların gözlerinde.
Çocukların gözlerinde.

1963, İstanbul

1971'den sonraki şiirler⁵

5. Bazı şiirlerin altına konulan tarihler, şiirlerin yayımlandığı dergilerdeki tarihlerdir.

ÇÜNKÜ SATILMIŞTILAR

Arkadan bıçaklamaya geldiler halkı,
çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.
Ormanların, dağların, çatıların türküsünü boğmaya
geldiler,
çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.
Geldiler ekmegin, suyun, bakırın türküsünü boğmaya,
buladılar duvarları, ağızları, gözleri, memeleri kana,
çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.
Başlayınca öfkeyle haykırmaya topraklarda halkın kanı,
onlar da başladılar toplamaya soluğunu toprakların,
zindanlara kapamaya,
çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.
Kalbinden vurdular kardeşlik bahçesinin bülbülünü,
kan kokusu, kitap külleri arasında son türküsünü
şakırken dünyaya,
And dağlarının kartalını, Neruda'yı yuvasında,
kalbinden vurdular,
sonra sardılar gidip mezarını silâhlı muhafızlarla,
çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.
Açtılar ardına kadar bütün kapıları,
buyrun, dediler korsanlara, buyrun, ortaklar,
ortak ne demek, o da söz mü, buyrun, çoğu sizin,
bakırın, demirin, buğdayın, kuş gübresinin.
Çünkü satılmıştılar, çünkü kördüler, çünkü korkaktılar.

KANLI ŞİİRLER

1

Dağlardan devedikenini getirdim bir avuç,
bir avuç kanlı devedikenini dağlardan.
Kanlı toprak getirdim dağlardan bir avuç,
bir avuç kanlı toprak dağlardan.
Sustum, hıncımı bastım kanıma
açarken zindanların avlusunda kanlı güller.
Kan içinde sarıldım dört yanımdan.

2

Dört yanımda kan içinde birleştiler.
Kan içinde gözleri ölümün.
Bakamaz o gözler aydınlığa,
aydınlıklar kanlı değil.
Ölümlerim diri diri, kan yeleli.
Ölümlerim doludizgin şafaklarda.

3

Batıramam lokmamı ben bu aş,
kanla beslenirken tarlalarda tohum,
ağaçlar kanlı kanlı düşünürken,
şıp şıp damlarken kan yapraklardan,
kanlı alın teri kururken ışığında suyumun.
Batıramam lokmamı ben bu aş.

4

Gözlerin akı gencecik.
Açılırlar kansız dünyalara.
Sarmış kollar aydınlıkları,
varmış kollar mutluluklara.
Döken kimler karanlığa bu kanı?
O gözler kalkacaklar ellerden.
O gözler konacaklar ellere.
Eller kapı kapı vuracak:
Bunları bir bir tanı.
Ölümler yalınayak, başaçık.

Gözlerin akı gencecik.
Açılırlar kansız dünyalara.
Eller ellere verir,
gözler gözleri görür,
kapılar kapıları tanır.
Kan köpük denizler gecelere,
geceler sabahlara uzanır.

5

Vurur ay ışığı kamış tarlasına,
yüzer kan içinde kamış tarlası.
Benim gibi gençti beni öldüren,
çiçeği burnunda bir Amerikalı.
Vurur ay ışığı kamış tarlasına.
Nasıl sileceksiniz siz bu kanı,
ey üsttekiler, duyuyor musunuz,
nerden bulacaksınız onca gücü?
Ey üsttekiler, üsttekiler,
biz bu kamışlardan çoğuz,
kır kır bitmez.
Yüzer kan içinde kamış tarlası.
Nasıl sileceksiniz siz bu kanı,
ey üsttekiler, üsttekiler,
insan toprağına öyle sarılmış ki,
öldür gitmez.
Vurur ay ışığı kamış tarlasına.
Nasıl sileceksiniz siz bu kanı,
ey üsttekiler, üsttekiler,
nerden bulacaksınız onca suyu?
Ey üsttekiler,
ellerinizdeki kanı silmenize,
duyuyor musunuz,
denizleriniz yetmez.

1971

GELEN BENİM

Sözüm Filistinlilere

Pınarından özgürlüğün al bir yudum,
çek bir soluk rüzgârından sevdamızın.
Seni benden ne bu kapı ne bu duvar ayıracak
seni ne bu kara kara gelen ölüm.
Al bir yudum pınarından özgürlüğün.
Rüzgârından sevdamızın çek bir soluk.
Gelir bir el kırar bir gün kapıları.
Karanlığın bahçesinde açar gülüm.
Seni benden ne bu kapı ne bu duvar ayıracak
seni ne bu kara kara gelen ölüm.
Asıl benim gelen, ölüm değil,
yıkmaya gelen bu kanlı duvarları.
Çırpa çırpa ak kanatlar.
Yürür dupduru kanım benim
aydınlıktan aydınlığa bir düş gibi.
Dağı taşı kıra eze, kıra eze gelen benim,
geceleri, korkuları, cellâtları biçe eze biçe eze
gelen benim.
Gelen benim, gelen benim,
zincirinden kopmuş gibi.
Asıl benim gelen, ölüm değil.
Benim gelen, benim gelen.
Ben geldim mi kalkacak sabahları bütün çocuklar,
karınları aç
uyuyacak geceleri bütün çocuklar, karınları tok,
ben geldim mi.

1974

BİR
SEVDALI
KAVAK

Nâzım'ın askerlik muayenesini yapan doktor binbaşı şöyle demiş Nâzım'a: “Güneş altında yarım saat ayakta kalın, ölürsünüz. Fakat sağlığınızın iyi olduğunu bildiren bir belge imzalamaya mecburum gene de.”

Dayanmaz, ölür bu kalp,
duramaz güneşin altında, ayakta yarım saat.
Bu kalp bulandı ak sevdalara,
çarptı buzdan duvarlarında zindanların.
Dayanır, ölmez bu kalp.
Ben halkım, yürürüm ölümün üstüne,
bağırmda gurbet yaraları.
Dayanır, ölmez bu kalp.
Almışım yanan avucumun içine,
almışım demet demet dost elleri.
Ben halkım, türküler solumuşum dağlara.
Ben halkım, hakkımı solumuşum dağlardan.
Dayanır, ölmez bu kalp.
Ben halkım, bağırmda gurbet yaraları.
Ben halkım, doğarım yeniden gün ışığına,
basa basa sırtına karanlıkların,
ak şafaklara doğru basa basa kan izine.
Dayanır, ölmez bu kalp.
Almışım yanan avucumun içine,
almışım demet demet dost elleri.
Ben halkım, zulmün topu, kalesi un ufak.
Ben halkım, un ufak zindanların taşı, demir
Ben halkım, gider sırtlar getiririm Nâzım'ı
sırtlar, getirir yatırırım Anadolu'ya,
ben halkım, yurdumun sıcak toprağıyla örte
üzerin
ben halkım, dikerim Nâzım'ın başucuna bir

Ben halkım.
Aldatılmış halk.

BAŞLAMAK YENİDEN

Rastlamak eski mahalle arkadaşına
altmış yaşında.
Rastlamak hapisane arkadaşına
altmış yaşında.
Rastlamak askerlik arkadaşına
altmış yaşında.
Sürgündeki canyoldaşıma
altmış yaşında.
Rastlamak Beşiktaşlı sevdalıma
altmış yaşında.
Başlamak
altmış yaşında.
cıgaraya yeniden.
Hey kenar mahalleler
hey hapisaneler,
hey kışlalar,
hey sürgünler,
hey sevdalılar,
heeyyy!

1977

BİR YOLCULUKTA

Canı varmış gibi gelir bana bu ayçiçeklerinin,
aklı varmış gibi, yüreği varmış gibi,
eli ayağı varmış gibi, gözü kulağı,
öfkesi, yumruğu varmış gibi
bizi taşıyan bu kamyonun.

1977

ANGOLALI

Çocuklar ayaktadır.
Çocuklar
savaşı hazır.
Ayaklarındaki postallar
Angola çocuklarının,
kendilerinden ağır.
Çocuklar gidecek
tırnaklarıyla güneşi
söküp çıkarmaya.
Çünkü güneş
yeryüzünde değil,
güneş
yerin altındadır.

1978

FİLİSTİNLİ ÇOCUKLAR

Hiç kimse
hiçbir şey
veremez onlara.
Hiç kimseden
hiçbir şey
bekledikleri yok.
Kara zeytin
ve arpa tanesi
yedikleri
bu çocukların.
Ve kuru ot.
Ve çürük hurma.
Bu çocuklar
yuğuracaklar
kendi hamurlarını
bir gün
kendileri,
hamur tahtasında
özgürlüğün.

1978

NÂZİM'İ GÖRDÜM

Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
Nâzım'ı gördüm, harç karıyordu,
Nâzım, kan ter içinde,
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
yükselen yapıya tırmanıyordu,
Nâzım, elinde mala.
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
Nâzım'ı gördüm fabrika kapısında,
Nâzım nöbet tutuyordu.
Nâzım'ı gördüm vapura binerken,
iskeleye yanaşırken Nâzım'ı,
Nâzım, bir avuç köpük.
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
elinde bir demet menekşe,
bir evin kapısını çalıyordu,
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
aydınlık bir deniz gibi, Nâzım'ın
gözlerinin içi gülüyordu.
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
yol ortasında kalakalmıştı,
Nâzım'ı gördüm, bakıyordu
kıpkızıl akan kana,
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
kederden ufalmıştı.
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
koşuyor ve bağırıyordu:
İnsanlar, insanlar, insanlar!
Nâzım'ın elleri açılmış çiçek.
Durun kardeşler, durun kardeşler,
Nâzım bir iki lâf edecek.
Nâzım'ı gördüm, harç karıyordu.
Nâzım'ı gördüm, kan ter içinde.
Nâzım'ı gördüm vapura binerken,
iskeleye yanaşırken Nâzım'ı.
Nâzım'ı gördüm, elinde menekşe.
Nâzım'ın elleri açılmış çiçek.
Nâzım'ı gördüm, çocuklar,
Nâzım'ı gördüm, Nâzım'ı,

Nâzım'ı gördüm, koşuyordu
çocuklarla yan yana,
Nâzım, güneşe doğru,
dünyayı kucaklayarak.

1978

BİR TÜRKÜ
BİR TÜRKÜ
BİR TÜRKÜ DAHA

Çiçeklerim açmadı,
artık arılar gelmez.
Bir çiçek,
 bir çiçek,
 bir çiçek daha.
Bu ne büyük bakraç,
sağ sağ dolmaz.
Bir damla,
 bir damla,
 bir damla daha.
Bu toprak kıraç,
bu tohum çürük.
Bir tohum,
 bir tohum,
 bir tohum daha.
Çocuklarım ölür,
çocuklarım doğmadan.
Bir çocuk,
 bir çocuk,
 bir çocuk daha.
Bu kapı demir,
bu kapı kırılmaz.
Bir tekme,
 bir tekme,
 bir tekme daha.
Dermanım kalmadı,
kurudu gücüm.
Bir lokma,
 bir lokma,
 bir lokma daha.
Bu yol çok uzun,
git git bitmez.
Bir adım,
 bir adım,
 bir adım daha.
Karanlık bastırdı,
yılgı kol gezer.

Bir türkü,
bir türkü,
bir türkü daha.
Çiçekler açacak.
Bakraç dolacak.
Çatlayacak tohum.
Çocuklar yaşayacak.
Kırılacak kapılar.
Dağılacak karanlık.
Ama çok yol var daha,
git git bitmez.
Menzile varamam,
menzil ırak.
Bir türkü,
bir türkü,
bir türkü daha.
Korkma,
arkandan gelen var,
tamamlar.

CANSEL'E
EVLİLİĞİMİZİN
YİRMİ BEŞİNCİ
YILDÖNÜMÜ
ARMAĞANIDIR

Merhaba, yüreğime vuran aydınlık,
yuvamın direği,
tek dikili ağacım,
suyum, ekmeğim, havam.
Sen ne düşünürsün bilmem,
banan sorarsan:
Gözümü bir açtım bir kapadım.

1978

DİLE BİZDEN ÇOCUK NE DİLERSEN

Çocuk yılında

Gazetelerde ve kitaplarda,
radyolarda ve televizyonlarda,
ve de açıkoturumlarda
söz ediyorlar hep senden,
gündemdesin,
haber var mı?
Haydi, dile bizden ne dilersen.
İşte alabildiğine özgürlük sana,
yap dilediğini.
Kaldır şu tabakları istersen, sil masaları.
İstersen şu bulaşıkları yıka.
İstersen şu iskarpınleri bir güzel parlat.
İstersen diz şu simitleri tablaya.
İstersen soy şu patatesleri, soğanı.
İstersen git kova kova su dök
şu ayakyoluna.
İstersen şu tuğlaları yukarı taşı.
İstersen şu tenekede kireci karmaya başla.
İstersen kır şu formaları.
İstersen şu kitapları tutkalla.
İstersen boşalt şu tüpgazları kamyonlardan.
İstersen şu motoru yağla.
İstersen şu kazana kurşun dök gel.
İstersen gez kapı kapı, gazete topla kiloyla.
İstersen açiver iliklerini şu gömleklerin.
İstersen şu ceketleri, pantolonları teğelle.
Yıka şu arabaları istersen, kız gibi yap.
İstersen kes şu camı, macunla,
gazete sat istersen, limon, maydanoz,
çiklet, marlboro, anahtarlık, tarak
(kendini polis amcandan kolla ama)
Yüklen şu küfeyi istersen,
nedir ki? Sen kırk kilosun, o altmış.
İstersen karpuz sergilerinde kuş gibi şakı.

İstersen git güneşin altında çeltik topla, pamuk topla.
İstersen git davarını güt ağanın,
bağır istersen gücün yettiğince,
bağır dağlara taşlara.
İstersen işsiz dolaş, aç dolaş, çıplak dolaş.
Dolaş dolaş
akşam olmaz
gurbet elde.
İstersen köprü altında yat,
istersen parkta,
yat koyun koyuna bitlerinle,
baka baka yıldızlara,
göremeden yıldızları.
İstersen bekle sinema kapısında,
istersen garda,
istersen söndür pis zevkini şu hergelenin
iki somun ekmek parasına.
İstersen çık en üst katına şu inşaatın,
istersen tüttür bir cıgara,
başın döne döne seyret deryaları.
İstersen atla ta on altıncı kattan,
dal yolun ortasına çivileme,
doldurmadan on beş yaşını,
yüzünü bir ana eli okşamadan,
çek git,
son model otomobilleriyle geçerken caddeden son hızla
Göztepe'nin şımarık oğlanları.

1979

HASTALIĞIN OTUZUNCU GÜNÜ

Boş bir arsaya bakar bizim arka daire.
Köpekler dolaşır arsada irili ufaklı.
Karşı balkonlarda beyaz çamaşırlar asılı.
Kapalıyım ben evde.
Tam bir ay var.
Komşulardan biri ziyaretime gelecek de ne olacak?
İki lâf edemem onlarla.
Evlerinde her şeyleri tamam,
ama bir kitaplıkları yok.
Ben insan sesi duymak istiyorum.
Önümden bir yapı işçisi ekmeğini ısıra ısıra yürüsün
gitsin.
İşinden atılan bir genç fırlasın önümden öfkeli öfkeli.
Şöyle çapkınca bir göz kırpsın bir kıza bir delikanlı.
Islık çala çala karşı bakkalın çırağı geçsin.
Geçsin temizlik işçileri.
Asıl sahipleri memleketimin,
çöp kamyonuna yükleye yükleye kürek kürek küfürü.
İnsan sesi duymak istiyorum ben,
insan kokusu, insan soluğu, insan teri.

1980

SİZİ DÜŞÜNÜYORUM HAPİSANEDKİLER

Sizi düşünüyorum, hapisanedekiler.
Biliyorum, düşünmek yetmez,
ama düşünüyorum gene de.
Yaralarınız geçti mi?
Kaburgalarınızdaki sızılar,
tabanlarınızdaki şişler,
sırtlarınızdaki çürükler,
hayalarınızdaki ağrı?
Sizi düşünüyorum, hapisanedekiler.
Ne yer ne içersiniz?
Cıgaranız var mı?
Kaçınız sağlıklı, kaçınız hasta?
Yakınlarınız geliyorlar mı?
Unutulanlarınız var mı içinizde?
Umutsuzluğa düşenleriniz var mı?
Sizi düşünüyorum, hapisanedekiler.
Biliyorum, düşünmek yetmez.

BAŞKA ÇARESİ YOK

Dayan hasta barsaklarım, dayan!
Ağrısın da, kanasan da,
delik deşik olsan da,
dayan!

Dayan felçli ayaklarım, dayan!
Uyuşsan da, tutulsan da, morarsan da,
dayan!

Dayan arslan kafam, dayan!
Yaş ha altmış üç olmuş, ha yetmiş üç olmuş,
dayan!

Dayan hasta barsaklarım, dayan!
Dayan felçli ayaklarım, dayan!
Dayan yorgun yüreğim, dayan!
Dayan arslan kafam, dayan!
Dayanın bre!

1980, Samandıra

SÖZÜM TRENİ KAÇIRDIK DİYENEDİR

Bu sesler ne, yerin dibinden gelen,
bu sesler, sabahın köründe?
Birileri var, direnen.
Bu uğultu ne, dört yanı sarmış,
bu uğultu, sabahın köründe?
Birşeyler var, çoğalan.
Bu ışık ne, bu ışık,
dışardaki bu ışık,
sabahın böğründe?
Ağaçlardır, kızaran.
Bu sesler ne? Bu sesler ne? Bu sesler ne?
Bu uğultu ne? Bu uğultu ne? Bu uğultu ne?
Ya bu ışık? Ya bu ışık? Ya bu ışık?
Birileri var, direnen.
Bir şeyler var, çoğalan.
Ağaçlardır, kızaran!
Sözüm, treni kaçırdık, diyene.

İŞTE BÖYLE

Haydi kır boynunu, yomsuz duygu, pis solucan!
Böylesi güzel asıl,
asıl bize yaraşan:
İşte böyle,
verinceye dek son soluğumuzu,
işte böyle,
türküler kata kata türkülere,
işte böyle,
direk gibi,
ayakta!
Haydi kır boynunu, yomsuz duygu, pis solucan!

1981

DENİZ KIYISINDA SUYA BAKARAK

Kıyıda eğilmiş bakarım suya.
Suda ne hışırtı, ne yakamoz, ne homurdanma.
Yapayalnız, ıpıssız, kederli bir su.
Bir bir görürüm insanlarımı suda.
Yusuvarlak, iri gözlerini görürüm Şahin'in.
Uzanmış suyun dibinde Şahin boyluboyunca.
Uyur mu, uyanık mı, belli değil.
Belki yarı uyur, yarı uyanık.
Ama gözleri, yüreğinin kapısı gibi açık:
Ne tel örgü,
ne asma kilit,
ne demir parmaklık.

1981

BİZİM
ENVER
GÖKÇE
NE BIRAKTI
GERİDE

Bizim Enver Gökçe ne bıraktı geride?
Ne yaslı bir ev, ne ağlayan çoluk çocuk,
ne bir ana kara çatkılı, ne bir baba, ne bir kardeş,
ne bir yatak, ne bir kilim, ne bir ayna, ne bir hasır,
ne bir testi, ne bir cezve, ne bir kaşık,
ne de beş on kuruş.
Bizim Enver Gökçe, gecelerimizin tavanına
çakıp bıraktı gitti
bir gündüz.

1981

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

1

Şimdilik bir ambar yolcusuyuz.
Bir gün bir limanda boşaltılırız,
bir gün yükletiliriz bir limanda.
Şimdilik.

*
Bakar bana yıldızlı bir gökyüzü gibi
suların dibi.

*
Yalan söylüyorsunuz, yalan.
Gözlerimle gördüm her şeyi.
Beni kandıramazsınız
taş çatlasa,
öldürseniz beni.

*
Yollarda
kanlı gözyaşları
umudumuzun.

*
Geri geri gitmediniz bir gün olsun
akşamları dönerken eve,
ayaklarım!
Milyonlarca teşekkür
bana bu mutluluğu verene!

*
Asıl burada
insan kendi kendine
yetmeli
Asıl burada.

*
Öyleyse çocuklar
iyi geceler.

Ne güzel şey değil mi
bağlı olmaması insanın
sırf midesiyle
yaşama.

*
Kan damlıyor.
Şıp şıp şıp kan damlıyor
gözümün bebeğine.

*
Şu anda
güneş sıcak bir yağmur gibi
tepemden aşağı
yağsa!

*
Düştü kaldı yol ortasında
ak saçlı bir yaşlı kadın.
Aramadık yer komadı.
Göremedi son bir kez
aradığı adamı,
erkeğini.
Bir suçlu var ortada besbelli.
Suçlu kim ama?
Düştü kaldı yol ortasında
ak saçlı bir yaşlı kadın.
Kalkamayacak bir daha.
Hadi, ne duruyorsunuz,
suçluyu bulun!
Sevmek çizgilerini
ince parmaklarımla yüzünün.
Açmak demirsiz pencereleri,
açmak sabaha kadar.
Koklamak sessizliği.

*
Ne derlerse desinler varsın.
Madem haklısın,
yaşarsın.
Bu yüzden dünyayı seviyorum.
Bu yüzden korkmuyorum senden,
ölüm.

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

2

Boynunu öyle bükme, körpe fidan!
Bu toprak senin toprağın.
Derinden bir soluk al, ey körpe fidan, doğrul,
dallan budaklan!

*
Bakarken nasıl da kabarır göğsüm
hiçbir zaman içinde oturamayacağım yapıya:
Harcını kendi ellerimle karmışım.

*
Görürsen birini, ki sular
kurudu kuruyacak bir çiçeği
kendi gözyaşıyla,
bilesin, insandır o.

*
Görürsen birini, ki dokur
kendi ömrünü, yalnız
senin gözyaşından,
insan değildir
bilesin.

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

3

Bilir misin neden hâlâ ayaktayım?
Bölüşmüşüz yaşamı seninle.
Ağacımız neden hâlâ allı pullu?
İnsan sıcağı sızar köküne.
Yürür, yürür, yürür bir adam,
geçirmiş ayaklarına çıplaklığı,
yürür,
canını takmış dişine.
Burda
tek dostum
gene cıgara,
burda
dert ortağım.
Bilir misin neden hâlâ ayaktayım?

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

4

Siz de benim gibi misiniz, kardeşler?
Ben ne çok iyimserim ne çok kötümser.

*
Bir karanlığa uzatıyorum ellerimi,
bir aydınlığa uzatıyorum.
Bir demirlere uzatıyorum ellerimi,
bir dallara,
bir çiçeklere,
bir sana.

*
Barsaklar ancak yirmi gün dayanabildi.
Başladı kanama.
Bunu sana yazamam.

*
Ömrüm hep
“Sıkı dur, Kadir!” demekle geçti.
Bu ne bu be!

*
Birazdan bir bıçak saplanacak
tam orta yerine.
Sakın durma, kalbim!
Bir teşekkür borçluyum size galiba:
Sayenizde bir deneyden daha geçtim.
Dünya bir aydınlık, bir aydınlık, bir aydınlık,
hem de çırılçıplak.

*
Merhaba, duvarıma vuran ışık!
Kaşığımdaki çorba, merhaba!
Merhaba, uğuldayan orman!

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

5

Yüreğim yanıyor, yüreğim.
Nasıl diyeyim?
Nasıl diyeyim?
Bir avuç acı biber yemiş gibi yanıyor
yüreğim.

*
Ah, bir ağlayabilsem!
Ağladıysam nasıl
on altı yaşında
anamın ölümüne.
Ah, bir ağlayabilsem!
Bağışlatabilsem sana
senin hiç önem vermediğin
kusurlarımı.

*
Dün gece bir düş gördüm:
Evimiz sallanıyordu.
Parça parça dökülüyordu duvarlarda sıvalar.
Birden, azgın bir karanlık gibi dalıverdi
yatak odamızın kapısından içeri
eşkılar.

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

6

Kadınlar
akşamlara kadar
kapılarda
ayaktalar.
Yağmurlar başlamasa, ne olur!
ne olur, soğuklar bastırmasa!
Kadınlar
akşamlara kadar
kapılarda
ayaktalar.
Ey yağmurlar! Ey soğuklar!
Gelmeyin, ne olur, gelmeyin!
Kadınlar kapılarda.

*
Acaba kimi götürecekler şimdi?
Acaba hangimizde sıra?

*
Cıgarasını unutmuş
yastığının altında.
Kim bilir ne zaman dönecek
ve nasıl?
Kızıyor musun bana
kapımı dışardan kilitleyen
nasırlı el?
Yoksa utanıyor musun?

*
Çok şükür karşımda gülümseyen yüze.
Çok şükür cıgaramın dumanına.
Kuru fasulyeye, bulgur pilâvına çok şükür.
Çok şükür senden gelen selâma,
gönderdiğin çamaşırlara
ve sağlığınıza.

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

7

Aklımda bir mektuptan bir parça
yıllar önce bir şair dostun yazdığı:
“Bir fotoğrafımı gönderiyorum sana.
Alnımda kırıışıklar bir hayli çoğaldı
ama yürek
eskisinden daha delikanlı.”
Aklımda bir mektuptan bir parça.
Gözlerim tavanda kaldı.

*
Silin Kadir’in adını bantlardan,
kıyamet kopar sonra,
yer yerinden oynar;
silin Kadir’in adını bantlardan,
silin, yomsuz, korkar eller!

*
Kulağınızın dibinde
on bin top patlasa
uyandıramaz ölüm uykusundan sizi.

*
Köşene çekil
ama sürekli değil,
arada bir.
Yaşamını ve dostlarını
değerlendir.

*
Bir kadın var oldukça
karnı burnunda,
bir ana var oldukça,
çocuğunu emziren,
umut kesilmez
dünyadan.

KAFAMIN İÇİNDE DALGALAR GİDE GELE

8

Birbirlerine benziyorlar.
Yoo! Birbirlerinin tıpkısılar.
Arjantin'dekiler, Kolombiya'dakiler,
Guatemala'dakiler, El Salvador'dakiler.
Cehennem suratlılar.
Kan denizlerinin üzerinde.

*
Bir karabasan!
Bir karabasan!
Bir karabasan!
Unutturdu bana
hem kendimi
hem seni.
Elleri böğründe
şu kan kusan.

*
Zor neye yarar,
tarih varken.
Zor neye yarar,
insan varken
akıl
ve yürek.

*
Leş kokan bir gece.
Gül kokan bir şafak.
Taş çatlasa
biri gidecek,
biri gelecek.

*
Ey tabağım, ey kaşığım, ey çatalım,
ey çay bardağım, ey su testim, ey maşrapam!
Benden sonra gideceğiniz yerlere selâm!

*
Önce seninle başlayalım söyleşiyeye gel, pencere.
Sonra sen gel, tespihim, seninle.
Sonra gel, seninle, parmağımdaki yüzük.
Kovalım yalnızlığı.

SİDİK TENEKESİNİN YANINDA UYUYANA TÜRKÜ

Ko, uyuyadursun
yanında
bir teneke dolu sidiğin,
uyuyadursun.
Sussun duvar,
sussun gece,
sussun toprak,
tüm yaratıklar sussun.
Ko, uyuyadursun
yanında
bir teneke dolu sidiğin,
uyuyadursun.
Sarıladursun
acının,
direncin,
umudun yumağı,
kendi kendine
sarıladursun.
Acıdan,
dirençten,
umuttan başka ne
insan dediğin.
Ko, uyuyadursun.

KÜÇÜK AYRILIKLAR

Takvimden kopardığım yaprak,
radyodan gelen ses,
günlük gazetelerim,
yemek masamız,
balkondaki fesleğen,
çay bardağım,
kahve fincanım,
ilâç şişem!
Ve sokağa çıktığım saatler!
Ve bastonum!
Ve beni köşeye kadar izleyen
sokak köpeği!

1983

SEN BENSİZ ORDA

Kim anlatacak sana akşamları,
dışarıda nasıl geçti günüm,
Cağaloğlu pazarında nasıl atlatılıyorum,
kimlere rastladım yolda, neler konuştum,
kim anlatacak sana?
Arada bir kim tutup sıkacak o minik
pembe burnunu senin,
o bembeyaz çileli saçlarını kim okşayacak geceleri?
Kim şakalaşacak seninle sabah kahvaltısında,
seni kim ağlatacak şiir okurken?
Hele bir süre daha
bensiz baksın dursun
acı aydınlık yüzün
orda karanlıklara.

1983

BEN SENSİZ BURDA

Yaslanıp omuzuna gecenin
sabahı karşılar gibi,
ama dünyaya günaydın diyemedin.
Yatar gibi çimenler üstünde,
ama çimenlerin kokusunu alamadan.
Koşar gibi denize doğru,
ama denizde kulaç atamadan.
Uzanır gibi bir çocuğun başına,
ama çocuğun başını okşayamadan.
Tırmanır gibi gürbüz bir ağaca,
ama ağaçtan bir meyve koparamadan.
Kavuşur gibi eski bir dosta,
ama eski dostla kucaklaşamadan.
İş başında türkü söyler gibi,
ama sesimi ben bile duyamadan.

1981-1983

DİRENÇ TOHUMLARI

Gelin,
bu gece deliksiz bir uyku çekelim,
gelin,
gücümüzü toplayalım,
gelin,
bağlayalım yarını sağlama!
Yeniden direnç tohumları ekelim
yüreğimizin toprağına,
gelin!

1983

BİR BİLMECE

Biraz önce burada olan,
gelecek olan biraz sonra,
hem aynı adam,
hem başka?

1983

BENİM ANAM HEP AĞLARDI

Tüm ağlayan analara
adadım ben bu şiiri

Benim anam hep ağlardı.
Kardeşine ağlardı.
Yemen çöllerinde kalmıştı
gencecik İdris dayı.
Anam ağlardı ona.
Benim anam hep ağlardı.
Babama ağlardı.
Bir kaltak getirmişti anamın üstüne babam
üç çocuklu eve.
Ayyaşlığa vurmuştu sonra.
O benim umacımdı.
Öldü çıldırarak.
Anam ona ağlardı.
Benim anam hep ağlardı.
Ağabiğme ağlardı.
Gitmişti çok uzaklara ağabiğm on iki yaşında
parasız bir yatılı okula.
On iki yaşında kış ortasında geçmişti Ziganaları.
Anam ona ağlardı.
Kapımızı postacı çalsa ne zaman,
mektup gelse ne zaman ağabiğmden,
ne zaman mektup yazsak biz ağabiğme
türkölü, mânili,
anam ağlardı.
Benim anam hep ağlardı.
Bana ağlardı.
Ben giderdim okula çok sabah harçlıksız,
o da ağlardı bana.
Benim anam hep ağlardı.
Ablama ağlardı.
Girmişti ablam dikimevine.
Ağrına gitmişti anamın.
Anam ona ağlardı.
Benim anam hep ağlardı.
Evimize yılda iki lira getiren

bir erik ağacımız vardı.
Kurudu.
Anam ağlardı ona.
Benim anam hep ağlardı.
Ekmek kırıntıları atardı
karda seken serçelere
ve ağlardı.
Ezanı duyardı
ve ağlardı.
Çiçekleri sulardı
ve ağlardı.
Benim anam hep ağlardı.
Ablam bir gün gelin oldu gitti.
Benim de bir gün mahpusaneye düştü yolum.
Anam ne zaman kurtulmuştu ağlamaktan,
unuttum.
Yoksa benim anam hiç mi yaşamadı?
Öyleyse bu akan ne
parmaklarımın ucundan?
Bu akan
gözyaşı mı,
yoksa kan mı?

TUTUK ŞİİR

Yanaşır gibiydiler bir iskeleye.
Çıkamaz gibiydiler karaya.
Okur gibiydiler bir kitabı.
Getiremez gibiydiler sonunu.
Buradaydılar az önce.
Şimdi neredeler?
Gittim ormanın kokusunu emmeye.
Kurumaz bu ağaçların kökleri.
Sulanmışlar alın teriyle.
İnsanı zincirinden.
Geceyi derisinden.

1984

ŞAŞIRAN ADAM

(Dünyaya ikinci gelişinde)

Ne biçim dünya bu?
Kalmamış kendini satan tek bir kadın.
Sıksa çocuklar çalıştırılmıyor izbelerde.
Bir tek işsiz yok.
Ya hapisaneler? Hapisaneler nerde?
Kimse kimseye bakmıyor kuşkuyla.
Korkmuyor kimse kimseden.
Kimse kimseyi izlemiyor.
Geçinmiyor kimse kimsenin sırtından.
Korkulu düşler görmüyor hiç kimse.
Kimse kimseye düşman değil.
Kazmıyor kimse kimsenin kuyusunu.
İçmiyor kanını kimse kimsenin.
Gülümsüyor herkes herkese
bir demet çiçek sunar gibi.
İnsanlar nasıl yaşıyorlar böyle?

KARANLIĞIN TÜRKÜSÜ

İlkin karanlığın içinden karanlığı gördüm.
Sonra kanı gördüm, karanlığa çökmüş.
Tomurcuğu gördüm sonra, taşlar arasında, ezik.
Sonra insanı gördüm,
ne yüzükoyun yatabilir, ne arkaüstü, ne yan,
duramayan ayakta,
oturamayan,
doğrulamayan.
Yangınları gördüm sonra tırnaklarda.
Sonra ölüleri gördüm, gencecik ve mosmor.
Sessizliği gördüm sonra, bir deri bir kemik.
Sonra işsiz güçsüz bir dünya gördüm,
evsiz barksız bir dünya,
topraksız bir dünya gördüm,
insansız bir dünya.
Ben,
iki eli
iki dilim
bayat ekmek.

1984

KİM BİLİR

Kim bilir dünyada şu anda
yere zor basan ne çok ayak var,
kaşığı zor tutan ne çok el,
ne çok ağız var
lokmayı ığneyemeyen
kim bilir dünyada şu anda!
Konuşamayan,
ama konuşacak olan
kim bilir
ne çok şair!

1985

SIKI DUR

On yıl var çıkmadım Beyoğlu'na.
Bugün çıkıyorum Sait Faik'le buluşmaya.
Sıkı dur, yürek!
Yaralı kuş!

BİZİM EV NE YANA DÜŞÜYOR

Çıktım radyatörün üzerine oturdum.
Bakıyorum parmaklıklar arasından karşılara.
Ağaçlar. Çıplak yol. Zırhlı arabalar sıralanmışlar.
Acaba bizim ev ne yana düşüyor?
Nöbetçilere bakıyorum: Hepsi silâhlılar.
Biri bir eşyaya bakar gibi bakıyor bana,
biri hiçbir şeye bakar gibi,
bakar gibi bir boşluğa.
Biri bir insana bakar gibi bakıyor.
Ve soruyor yumuşacık:
“Nasılsın, baba?
Ne diye getirdiler buraya seni?
Suçun nedir?”
Birdenbire erir
parmaklarımın arasında
paslı demir.
Acaba bizim ev ne yana düşüyor?

İNSAN GİBİ

Bir kuş uçar bizim oralara doğru.
Ben o kuşun kanadında.
Bir dal vurur ellerini bir cama, uyandırır birini.
Ben o dalın parmaklarının ucunda.
Sürer yüzünü bir yaprağın yüzüne bir yaprak.
Ben o yaprağın yüreğinin dibinde.
Gıcırdatır dişlerini bir adam,
işsiz bir adam,
oturmuş bir parkta.
Ben o adamın dişlerinin içinde.
Yaşıyorum
demir parmaklıkların arkasında
insan gibi.

DÜNYANIN BİR NOKTASINDA

Bir genç kız inliyor sürüne sürüne yerde.
Bir damla su, ne olursunuz, bir damla su!
Elleri arkadan bağlı, yüzü gözü mosmor.
Tavandan sinekler ölüp ölüp düşüyor.
Hiç kimsenin soluk alamadığı bir noktasında dünyanın.
Bir köşede bir adam, saçları ak,
bakıyor çıplak ayaklarına zar zor
açabildiği gözkapaklarının arasından:
Çıplak ayaklarının yanında ayakkapları
bakıyor kibrit kutusu kadar ufak.
Hiç kimsenin soluk alamadığı bir noktasında dünyanın.
Bir köşede kanlar içinde bir delikanlı.
Boynunda ağrı, sırtında ağrı, böğründe ağrı,
hayalarında ağrı.
Henüz bir kız eline değmemiş elleriyle oğarken
hayalarını,
oğarken, oğarken, oğarken, birden
gözleri açık bir kitap gibi kaldı.
Hiç kimsenin soluk alamadığı bir noktasında dünyanın.

SENİ DÜŞÜNDÜKÇE

Seni düşündükçe yaşıyorum.
Sen benim özgürlüğüm müsün yoksa?
Gece yarısı. Çağıracaklar. Bekliyorum.
Suçluluk duygusu yok içimde bir damla.
Aydınlığı karanlıkta kokluyorum.
Seni düşündükçe yaşıyorum.
Hiç böyle güvenim olmamıştı kendime.
Seni düşündükçe yaşıyorum:
Bütün duvarlarım yıkılmış,
yürüyorum sonsuz bir yolda.
Tepemde güneş döker içini,
sıcak bir türkü gibi boşanıp
boşanıp yıkar bedenimi.
Seni düşündükçe yaşıyorum.
Koşuyorum sonsuz bir yolda.
Sıcak bir türkü gibiyim.
Gece yarısı. Çağıracaklar. Bekliyorum.

BİR KARAVANADAN

Hey, nöbetçi,
neden tüfeğini üstüme doğrultursun?
Hatırlasana,
seninle Diyarbakır'da, bir bölükte,
bir karavanadan yemedik mi?

DÜN GECE GÖRDÜĞÜM DÜŞ

Soluğunu duyuyorum,
gelir dibinden sessizliğin.
Anasına doğru koşan bir çocuğum.
Ah o ellerin senin,
çiçek açmış ellerin,
hünerli, sağlam, halk ellerin.
Geçiyor evimizin önünden bir kamyon
Geçiyor ardından bir tamirci.
Sonra bir el arabası onun ardından.
Bağırır bir adam.
Bir çocuk tırmanır ağaca.
Bir çocuk iner ağaçtan.
Kapıcı merdivenleri siliyor.
Parmağım kapımızın zilinde.

TAM ON BEŞ GÜNDÜR

Tam on beş gündür
buralara taşınıyorsundur
almak için benden bir haber.
Ne bir pusulacık verirler eline
ne kesin bir şey söylerler,
her akşam boş dönüyorsundur
tam on beş gündür.
Ne yağmur diyorsundur ne çamur,
tam on beş gündür
buralara taşınıyorsundur
almak için benden bir haber,
bilmiyorsundur
sağ mıyım, ölü mü,
tam on beş gündür
her akşam boş dönüyorsundur.
Tansiyonun çıkıyordur,
kalbin sıkışıyordur,
beynin zonkluyordur,
sırtın ağrıyordur,
geceleri uyuyamıyorsundur
tam on beş gündür.
Nasıl haber ileteyim sana,
düşünüyorum
tam on beş gündür.
Nasıl diyeyim
Merak etme beni,
her gün gelme buralara,
ben iyiyim.
Nasıl haber ileteyim sana,
düşünüyorum
tam on beş gündür.
İşte burda Kadir'i
tam on beş gündür
dört döndüren asıl budur,
yoksa bu duvar, bu kapı, bu demir parmaklıklar değil
burda Kadir'i çıldırtan.
Tam on beş gündür.

NEREYE BU YOLCULUK

Nereye bu yolculuk?
Böyle gece yarısı nereye götürüyorlar beni?
Gözlerim bağlı, ellerim arkadan kelepçeli.
Bir zifirî karanlık arabadayım.
Kafamda zonkluyor motorun sesi.
Nereye bu yolculuk?
Böyle gece yarısı nereye götürüyorlar beni?
Sen bir yana, özgürlük,
Cansel, sen bir yana!
Nereye bu yolculuk?

YAŞAMAYA DEVAM EDİYORUZ

Biz gene devam ediyoruz
geceleri dağıta püskürte,
kemire tüketen zincirleri,
devam ediyoruz yaşamaya.
Geçti ak köpüklü suları
çocukların uykuları,
bir tutam özgürlüğün,
bir sokum ekmeğin
tuta bırak elini.
Büyüdü, dal budak saldı
açlıkların bacakları, kolları.
Bir ağaç görmeyeyim,
kana bulanmıştır dalları.
Biz gene devam ediyoruz
dağıta püskürte geceleri,
kemire tüketen zincirleri,
süre kabarta toprağı,
çöze aç sorunları.
Kavgaya gire çıka
devam ediyoruz yaşamaya,
bayrak gibi
çeke çeke kalelere sabahı.

ELİMDE KALAN

Karıma

Yirmi yaşında hapse düştüm.
Yirmi beşimde sürgün oldum.
Yıllarca gençliğimi saçtım
Anadolu topraklarına.
Bir yokuşu yıllarca indim çıktım
döke döke kanımı
bir ekmek parasına.
İşte bugün altmış üç yaşındayım.
Bakıyorum gökyüzüne bugün gene
demir parmaklıklardan.
Bir senin yüreğin
ak bir güvercin
elimde kalan.

AH BU YAPI

Ah bu yapı, bu karanlık yapı!
Tıka basa insan dolu içi.
Kimisinin yüreği yumuşak, pamuk gibi.
Kimisinin taştan.
İkisi ortası yok;
ya halktan yanasın,
ya halka düşman!
Ah bu yapı, bu karanlık yapı!

VAPURUN İKİNCİ MEVKİİNDE GİDİP GELİRKEN

–İşin başı sağık,
paran var, apartımanın, otomobilin,
beş yüz bin gelmiş avantadan,
ama sağığın bozuk,
ne yersin ne içersin,
dökersin elindekini doktora, ilâca,
bu daha mı iyi?
–Peki ama, babalık,
hem sağığın bozuk,
hem beş paran yok,
sen gel bi de bunun içinden çık.

MUTLULUK TÜRKÜSÜ

Seninle koyulmak yola,
çığırmaq en güzel türküleri seninle,
seninle koklamak denizi, vurmak kapıları seninle,
seninle karanlıklarda buluşmak,
kenetlenmek seninle acılarda,
bölüşmek seninle hıncımızı ellerinde gecelerin,
aramak birbirimizi ışıқта,
hapiste yatanla yatmak hapiste seninle,
kurşuna dizilenle dizilmek kurşuna seninle,
bulmak çiçeklerde birbirimizi,
düşünmek seninle, inanmak seninle,
bakmak seninle resimlerine çileli analarımızın,
seninle çiğnemek karanlıkları, seninle seslenmek
aydınlıklara,
seninle açmak çocuklara bahçeleri,
ısınmak seninle sıcağında bilincin,
girmek güneş gibi içeri, çıkmak kavga gibi dışarı,
çıkarmak ekmegimizi taştan seninle,
bütünlemek seninle gözümüzün nurunu, bileğimizin
gücünü, alnımızın terini,
bir lokma koparmadan başkalarının sırtından,
düşünmek seninle Nâzım'ı
bakar gibi geceleyin bir uzak yıldıza,
göğüslemek zoru seninle
evimiz basılınca gece yarısı
uykudayken çocuklarımız,
çekmek seninle gelecek günleri karanlık,
derin kuyulardan,
seninle ihtiyarlamak.

DUYAR MISIN

Ne der bu zifirî karanlık, duyar mısın?
Ne der, duyar mısın, bu derin uyku?
Işı be gök, ışi be toprak, ışi be dal!
Işı be göz, ışi be diş, ışi be kol!
Işı be, ışi be, ışi!

NASIL MI

Ŗu duman var ya, Ŗu duman,
dünyanın bağrına çöken,
dağıtılarak.
Ŗu toprak var ya, Ŗu toprak,
buz kesmiŖ,
çiçeklerin koynunda ısıtılarak.
Ŗu eller var ya, Ŗu eller,
demir karası,
aydınlığın ateŖinde ovularak.
Ŗu alınanlar var ya, Ŗu alınanlar,
bir bir
ödetilerek.
ve unutularak
tüm boyunduruklar
barıŖın kollarında.

SANA DOĞRU

Her şey sana doğru.
Sana doğru şu pencere, sana doğru şu rüzgârlar,
şu geceler sana doğru.
Sana doğru şu acılar, kahrolası şu acılar,
şu çığlıklar sana doğru.
Sana doğru şu yaralar, kuruyası şu yaralar,
kaçan uykular sana doğru.
Sana doğru şu sallanan kanlı mendil,
kanatlanan şu yürek
sana doğru.
Her şey sana doğru.
Bir bu ayaklar
sana doğru değil,
bir bu ayaklar.

DIYEMİYORUM⁶

Bir işe sıvanırken
ya da
bir uzun yola çıkarken oğlum
–Baba değil miyim–
öğütler veriyorum.
Çoğuna burun kıvırıyor.
Gittiği yollardan benim de geçtiğimi
bildiği halde.
Hem onun gibi de değil,
kan ter içinde.
Neyse ki, arada bir de olsa,
sen haklıymışsın baba, diyor,
seni dinleseydim keşke.
O zaman şöyle diyesim geliyor ona:
Adam olacaksın, oğlum,
sen ancak
beni dinlemeye dinlemeye.
Diyemiyorum.

6. Son şiiri. (Y.N.)

Kendi kaleminden
A. Kadir

Yaşam ve sanat serüvenim

A. KADİR

1917 yılında İstanbul'da doğmuşum. Asıl adım, Abdülkadir Meriçboyu. Anam babam Makedonyalı, Manastır ilinden. 1908 İkinci Meşrutiyeti'nden sonra İstanbul'a gelmişler, Eyüp'e yerleşmişler. Babam Harbiye Nezareti'nde kâtip subay, hem zorba hem alkolik. Anamsa halis köylü kadını, melek gibi, iyi yürekli.

Çocukluğum

Beş yaşında mahalle mektebine gittim. Orda daha çok din dersleri okutulurdu. Hocamız koca sarıklı, koca sakallı, iri gözleri fıldır fıldır bir imamdı. Çok sert, nemrutun biriydi. Dersini bilmeyen ya da yaramazlık eden öğrencileri falakaya yatırırdı boyuna. Hemen hemen her gün bu cezalarla karşı karşıyaydık, korkular içinde. Sonraları bende baş veren baskı ve zorbalığa karşı öfkenin tohumları o yıllarda atılmış olabilir.

Sekiz yaşındayken ilkokulun ikinci sınıfına geçmiştim ki, babam öldü. Anam ve biz üç kardeş, babamdan bağlanan az bir maaşla yoksul kalakaldık. Ablam okulu bıraktı, bir dikimevine girdi. İlkokulu bitiren ağabeyim, ta Erzincan'a, ordaki askeri ortaokula gitti. Ben de güçbelâ ilk ve ortaokulu bitirebildim. Yaz tatillerinde orda burda çalışarak, bir sepetçi yanında sepet örerek, kahveci çıraklığı yaparak, mahalle aralarında kurabiye satarak, önümdeki ders yılı için defter ve kitap paramı kazanıyordum. Gönlümde bir arslan yatıyordu, mahalle arkadaşlarımın çoğu gibi, fabrika köşelerinde sürünmeyecek, okuyacaktım ve büyük adam olacaktım: bir doktor, bir mühendis ya da bir hâkim. Olmadı. Evin geçim sıkıntısı yüzünden, biraz da ağabeyimin zoruyla, istemeye istemeye, onun tuttuğu yolu tuttum, yatılı Kuleli Askerî Lisesine girdim.

Askerî Lise

Askerî lisede çalışkan bir öğrenciydim. Derslerimin dışında tek merakım edebiyattı. Bu merak bende ilkokuldan başlar. İlkokuldayken Jules Verne'in kitaplarına merak sarmıştım. Ortaokuldayken de, okulun yanındaki Halkevi'nin kitaplığına gider (fırsat buldukça tabii, akşam okuldan çıkınca ya da cumartesi ve pazar günleri) orada roman ve şiir kitapları okurdum. Lise sıralarında bu kitapların çeşnisi değişti; Balzac'lar, Tolstoy'lar, Gorki'ler, Dostoyevski'ler, Ibsen'ler, Victor Hugo' lar falan. Lisenin ikinci sınıfındayken anam öldü. İlk şiirimi, anamın ölümü üzerine yazdım. Anamın masallarıyla büyümüştüm, onun yanık Rumeli türküleriyle, ağıtlarıyla. Yemen'de kardeşi şehit olmuştu anamın, hep onun için ağıt yakardı anam. Savaş dendi mi anamın tüyleri ürperirdi. Sonraları bende somutlaşan savaş düşmanlığı, sanıyorum anamdan filizlenir ve yıllar sonra yazdığım şiirlerin çoğuna, anamın ağıtları ve türküleri kaynaklık eder.

Lisenin son sınıfındayken Nâzım Hikmet'in şiir kitaplarıyla karşılaştım. Nâzım'ın şiirleri, daha önce okuduğum bireyci şairlerin etkilerini sildi süpürdü ve yepyeni bir dünyanın kapıları açıldı önümde. Özellikle onun *Taranta-Babu'ya Mektuplar* kitabı beni çok etkiledi; faşizmin gerçek yüzünü gösterdi bana. Artık daha çok Nâzım'ın etkisinde yazıyordum şiirlerimi. Defterler dolusu şiir yazdım. Hiçbiri yok şimdi bu şiirlerin. Ankara Harp Okulu'ndayken bu defterleri bir arkadaşım evinde saklıyordu. Bir gün korkusundan yakmış.

1938 Harp Okulu Olayı

1936 yılında liseyi bitirdim ve Ankara Harp Okulu'na gittim. Orada edebiyat ve düşün kitaplarını okumaya daha çok hız verdim. Edebiyata meraklı arkadaşlar da edindim. Dört-beş arkadaş, köşelere çekilir; elimizde Nâzım'ın şiirleri, gizli gizli okurduk. Okunması için birbirimize kitap alıp verirdik. Birbirimizi beslerdik.

O zamanlar, Alman faşizmi ve emperyalizmi azgın bir hale gelmişti. Ortadoğu'da tam bir egemenlik kurmuştu. Türkiye için çok büyük bir tehlikeydi, ta içimize sokulmuştu. Nâzım Hikmet'in faşizme karşı, halktan yana şiirleri bizi kamçılıyordu. Okulda bir de ırkçı ve faşist bir başka grup vardı. Bunlarla ara sıra sert tartışmalara giriyorduk. Sonunda bunların hışmına uğradık. Bizi ihbar ettiler. Otuz kişi kadar tutuklandık; 1938'in Ocak ayında. Okul allak bullak oldu. Bugün yarın darağaçları kurulacakmış gibi bir hava esti ortalıkta. Nâzım Hikmet de, en ufak bir suçu olmadığı halde, işin içine karıştırıldı. Sorgulamalar iki aydan fazla sürdü. Sonra askerî mahkemeye verildik. Nâzım, asker kişileri askerî isyana teşvikten, bizse askerî isyandan yargılandık. Mahkeme kısa sürdü. Birkaç duruşmadan sonra mahkeme altı kişiyi suçlu buldu. Cezalar yukarıdan duyurulmuştu. Nâzım on beş yıl ağır hapse mahkûm oldu, biz beş arkadaş altı yılla yedi buçuk yıl arasında ağır hapis cezalarına çarptırıldık. Yargıtay, Nâzım'ın cezasını onayladı, benim cezamı on ay hapse indirdi.

(Bu olayı, yıllar sonra, 1966'da, bütün ayrıntılarıyla *1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet* adı altında bir kitapta

yayımladım.)

Nâzım Hikmet’le dostluk

Nâzım Hikmet’le dostluğumuz mahkeme salonunda başladı. Daha önce birbirimizi hiç görmemiştik. Sorgular sırasındaysa o ayrı yerdeydi, biz ayrı yerde, hücrelerde. Oturum aralarında konuştuk birbirimizle ve hemen kaynaştık. Benim mahkemede yaptığım konuşma, Nâzım’ın çok hoşuna gitmişti; onu, gözyaşı dökecek kadar heyecanlandırmıştı.

Sonra Ankara Askerî Cezaevi’nde aylarca bir arada kaldık. Dostluğumuz pekişti. Onun her hareketini şaşarak izledim. Yaşama olan bağlılığı, insan sevgisi, dostluğu, alçakgönüllülüğü, memleketseverliği, halkına düşkünlüğü, nerede yumuşak nerede sert olmak gerekir bilmesi, direnmesi, bütün bunlar bende derin izler bıraktı.

Ben de Nâzım’ın üzerinde olumlu izler bırakmış olacağım ki, yıllar sonra bir arkadaşına yazdığı mektupta, hakkımda şunları söylemiştir:

A. Kadir’i pek severim. Yüreğimin başında oturan insanlardan biridir. Onun yüreği halis bir şair yüreğidir.

Anam nasıl çocukluk günlerimin yol göstericisi olmuşsa, Nâzım da gençlik günlerimin yol göstericisi olmuştur, diyebilirim rahatlıkla.

Askerlik yılları

Hapisten çıktıktan sonra Harp Okulu’yla ilişigim kesildi. Bir süre sonra askere alındım, er olarak iki buçuk yıl sürdü askerlik. İliden ile, alaydan alaya sürüldüm. Asker ocağının çok yararı oldu bana. Memleketimi ve memleketimin insanlarını asker ocağında daha iyi tanıdım. Arkadaşlık yaptım onlarla, dert ortağı oldum. Onların düşünceleriyle, duygularıyla, türküleriyle sarmaş dolaş oldum. Onların mektuplarını yazdım, köylerinden gelen mektuplarını okudum. Hapisanede yazdığım şiirlere yenilerini, asker ocağı şiirlerini kattım.

Çorum’dan Diyarbakır’a, bir başka alaya sürüldüğüm sıralarda İkinci Dünya Savaşı patladı. Alman ve İtalyan faşizminin dünyayı nerelere sürüklemekte olduğunu daha çok öncelerden kestirebilmişim. Onun için, savaş patlayınca şaşırmamıştım. Şaşırmamıştım ama çocukluğumda anamın yaktığı ağıtlar gitgide kulaklarımda daha hızlı çınlamaya başladı. Savaş üzerine şiirler yazmaya koyuldum.

O sıralarda İstanbul’da ilerici, antifaşist iki dergi, iki fikir ve edebiyat dergisi, yayın hayatına atılmıştı: *Ses* ve *Yeni Edebiyat*. Şiirlerimi birer birer bu dergilere göndermeye başladım; “A. Kadir” imzasıyla. Sırasıyla bütün şiirlerim yayımlandı. Ve hemen, bir-iki yazar, şiirlerden söz etti. Böylece, edebiyat dünyasına girmiş oluyordum, uzaktan. Ama şansa bakın ki, her iki derginin ömrü kısa sürdü, sıkıyönetimce kapatıldılar.

Sıkıyönetim altında İstanbul

1941 yılında terhis oldum ve memleketime, İstanbul’a döndüm. O yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne girdim. Gündüzleri fakülteye devam ediyor, geceleri de bir gazetede düzeltmenlik yapıyor, ekmek paramı kazanıyordum. Bir yandan da edebiyat ve sanat çevreleriyle ilişkiler kurmaya çalışıyordum. Avrupa’daysa kan gövdeyi götürüyordu. İstanbul’da savaş yoktu ama açlık ve yoksulluk sarmıştı bütün şehri. Avrupa’da esen kanlı savaş fırtınasının etkisi altındaydı halk. İnsanlar açlıktan kırılıyordu. Ekmek, vesikayla ve çamur gibiydi. Şeker yoktu, kahvelerde beş-on tane kuru üzüm korlardı çay bardaklarının yanına, şeker niyetine. Gazetelerin çoğu ya açıktan açığa faşizm tarafını tutuyor ya da sinsice onu destekliyordu. İstanbul, sıkıyönetim altındaydı. Çıkan dergiler ya faşistlerin elindeydi ya da bireyci küçük burjuvaların elinde; meyhane köşelerinde yozlaşmış ellerde. Nâzım Hikmet, Bursa Hapisanesi’nde yatıyordu. Onun orada yazdığı şiirler ara sıra elime geçiyor, güç katıyordu gücüme. Kabıma sığamıyordum. Çıkarlarını zorda, gericilikte, haksızlıkta, toplumun felâketinde gören güçlere karşı çıkmalıydı bir sanatçı var gücüyle; kendi halkının ve tüm dünya halklarının yanında olmalıydı, onların duygularını dile getirmeliydi; faşizme ve emperyalizme karşı savaşımalıydı. Çünkü faşizm ve emperyalizm bütün dünya halklarının, dünya emekçilerinin gözü dönmüş, kanlı bıçaklı düşmanıydı. Çoğunlukla bu yoldaydı benim şiir çalışmalarım, ama yayımlayacak yer bulamıyordum.

“Yürüyüş” dergisi

Sonunda bir ışık göründü ve aylık bir derginin yönetimini üstlenmem önerildi. Toplumcu yazar, şair ve ressam arkadaşlardan bir kadro oluşturduk ve berbat bir biçimde çıkmakta olan *Yürüyüş* adlı bir dergiyi bu kadroyla adam etmeye

çalıştık. Sait Faik, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar gibi öykücüler; Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Irgat, Çaloğlu, Rıfat Ilgaz, Sabri Soran, Ömer Faruk Toprak, A. Kadir gibi şairlerden oluşmuştu bu kadro. Biz bu dergiyi adam etmeye çalıştıkça faşist yazarlardan gelen saldırılar birbirini izledi ve gitgide yoğunlaştı bu saldırılar. Onlara kulak asmadık, ürünlerimizi sergilemeye devam ettik, bol bol şiirler, öyküler yayımladık. Nâzım’dan sonra gelen Türk toplumcu şiirinin çekirdeğini böylece oluşturuyorduk. Dergide Nâzım Hikmet’in pek çok şiirini de takma adla yayımladık. Bu takma adı, ben üzerime aldım. Derginin bir sayısında Nâzım’ın ve benim antifaşist ve antiemperyalist birer şiirimiz yayımlanınca faşizmin çanak yalayıcıları dergiyi dört bir yandan bombardımana başladı. Benim şiirim şuydu:

BİR İNSAN

Seni bir gün
çekip aldılar topraktan,
benzedin köksüz bir ağaca.
Önce öğrettiler sana uygun adımları,
sonra büyük şehirlerini gösterdiler Avrupa’nın,
en muazzam saraylar karşısında bile sen
evini unutamadın.

Varşova’da kaputun kaldı,
Dunker’te arka çantan.
Düştü bütün fotoğrafların Sivastopol’da.
Bir şafak vakti Paris’te bıraktın zavallı yüreğini
kurşuna dizilenler karşısında.

Lânet okusunlar sana bırak,
iyi bir asker olamadın diye,
ölmesini bildin ya sen arkadaş kurşunuyla,
iki çürük patatesi
ekmek torbanda unutarak.

Yürüyüş dergisi dayandıkça faşist jurnalciler boyuna salyalarını saçıyorlardı. Onlar havladıkça da biz hiç tınmıyorduk, “İt yürür, kervan yürür”dü. Böylece jurnaller birbirini izlerken, ben şiirlerimi bir kitapta toplama hazırlığı içine girdim. On sekiz şiirden oluşan *Tebliğ* adlı ilk şiir kitabımı çıkardım. *Tebliğ* kitabındaki şiirlerde, özgürlük, ekmek kavgası, insan sevgisi, İkinci Dünya Savaşı’nın doğurduğu felâketler, savaşa karşı insan direnci, açık, yalın, gerçekçi bir anlatımla dile getirilir. Ölüme karşı yaşamının güzelliği, cephedeki askerlerin çektikleri, yoldaki esirlerin durumu, yerinden yurdundan edilen insanların dramı insancı bir görüşle ortaya konur.

Kitap, geniş yankılar uyandırdı. Övgüler, yergiler birbirini kovaladı. İlerici çevreler kitabı övdüler, faşist jurnalcilerse, veryansın ettiler. Kitap çok az kaldı kitapçı vitrinlerinde, sıkıyönetimce toplatıldı. Arkasından *Yürüyüş* dergisi kapatıldı. Az bir süre sonra tutuklandım. Emniyet Müdürlüğü’nde on yedi gün bir hücrede kaldım. Bu on yedi günün, dört gün dört gecesi işkenceli geçti: Hep ayakta, uykusuz, aç, susuz ve cıgarasız.

Sürgün yılları

Sonra bana sıkıyönetimin “sürgün” kararını bildirdiler. Sıkıyönetim bölgesi dışına sürüldüm. Dört buçuk yılım sürgünde geçti. Üç ay Muğla’da kaldım, iş aradım bulamadım. Oradan Balıkesir’e geçtim, Balıkesir’de altı ay kaldım, iş aradım bulamadım. Oradan Konya’ya gittim, orada bir acentede muhasebecilik gibi bir iş buldum, bir yıl kadar çalıştım, sonra gene işsiz kaldım. Oradan Adana’ya gittim. Adana’da, öyküleriyle yeni yeni parlamaya başlayan Orhan Kemal’le tanıştım. Bursa Cezaevi’nden yeni çıkmıştı Orhan Kemal, Nâzım’la birlikte yatmıştı üç yıl. Çok güçlü öyküler yazıyordu. Onunla Adana’da arkadaşlığım bir ay sürdü. Adana Emniyeti, benim Orhan Kemal’le her gün birlikte oluşumu sakıncalı bulmuş olacak ki, İçişleri Bakanlığı’na başvurarak, benim Adana’dan başka bir yere gönderilmemi önermiş. Bir gün, yanıma bir polis memuru katarak beni Kırşehir’e gönderdiler.

Kırşehir’de bir sürü enterne Alman vardı. Savaşın bitimine yakın, artık faşizmin yenilgisi tam kesinleşince Türkiye hükümeti Almanya’ya savaş ilan etmişti. Türkiye’de ne kadar Alman uyruklu faşist varsa hepsi Kırşehir’de toplanmıştı. Beni de onların arasına getirmişlerdi. Ama onlara yapılan muamele, bana yapılan muameleden ayırdı gene de. Onlara, hepsi paralı pullu olduğu halde, yiyecek içecek parası, yakacak parası, konut parası, hatta ilaç parası veriliyordu. Oysa bana

metelik verilmiyordu. Ben hükümetten hiçbir şey beklemiyordum. Ne arabin yüzü, ne Şam'ın şekeriymi. Ama bu ayrıcalık, doğrusu bana çok kodu.

Bir-iki dostumdan ve ağabeyimden ancak kıt kanaat karnımı doyuracak kadar bir yardım görmeseydim, çoktan açlıktan ölmüş olacaktım. Kırşehir'de iki yılım geçti. Bu süre içinde dokuz aylık bir işim oldu: yol çavuşluğu. Ankaralı bir müteahhidin üstlendiği bir yolda, yol bitene kadar çalıştım. Bu işten az bir miktar para biriktirdim ve sıkıyönetim kalkana kadar o biriktirdiğim parayla idare ettim. 1947 sonunda sıkıyönetim kalkınca İstanbul'a döndüm.

Bu sürgün yıllarında bir hayli şiir yazdım. Bu şiirler de eski şiirlerimle aynı doğrultudadır: ekmek ve özgürlük, insan, memleket, yaşam sevgisi, sömürü düzenine başkaldırı, haksız savaşların, faşizmin ve emperyalizmin lanetlenmesi, dünya halklarının özgürlüğe kavuşacakları inancı.

Bu şiirlerden birkaçı, ben sürgündeyken İstanbul'da çıkan bazı dergilerde (ki hepsinin ömrü sıkıyönetim yüzünden kısa sürmüştür) "Ali Karasu" takma adıyla yayımlandı.

Sıkıyönetim kalktı ama...

İstanbul'a dönünce bir süre bir bisküvi fabrikasında çalıştım. Sonra gene gazetelerde ve yayınevlerinde düzeltmenlik yapmaya başladım. Sıkıyönetim kalkmıştı ama polis baskısı olanca ağırlığını sürdürüyordu. Polisçe izleniyordum. Çalıştığım yerlerde patronlara baskı yapılıyordu, işten atılmam için. Bunlar beni yıldırmadı. Bir yandan ekmek paramı zar zor çıkarmaya bakıyor, bir yandan da şiir çalışmalarına devam ediyordum. Ama yayımlayamıyordum. Bir edebiyat dergisinde arka arkaya yayımlanan iki-üç şiirimin arkasından dergi idarehanesine gidip gelmeler, soruşturmalar başlayınca dergi sahibi korktu, şiirlerimi basmadı. Demek, yeniden gün ışığına çıkmam kesinlikle istenmiyordu. Aşk şiirleriyle bile.

Ne olursa olsun kavgayı yürütmek gerekti. Uzun vadeli çalışmalara koyuldum bu kez. Nasıl olsa bir gün sesimi duyuracaktım yeniden. Doğu edebiyatı uzmanı Abdülbaki Gölpınarlı ile Doğu'nun büyük hümanist şairi Mevlânâ Celâleddin Rumi'nin şiirlerini günümüz şiir diliyle yenileştirmeye başladım. Bu çalışmam birkaç yıl sürdü. Bu birkaç yıl içinde bir kitaplık şiir oldu. Ama kitabı basmaya kimse yanaşmadı. Borca girdim, kitabı kendim bastım, *Bugünün Diliyle Mevlânâ* adı altında. Kitap, coşkun övgülerle karşılandı. O yıllarda yurtdışında, yurduna hasret yaşayan Nâzım Hikmet, kitabı okuyunca, hayranlığını şöyle belirtir:

Harikulâde güzel! Büyük Celâlettini Rûmi ilk defa Türkçe konuştu, hem de nasıl konuştu!

Ama faşist yazarlar gene yaylım ateşine başlarlar. Benim Mevlânâ'nın şiirlerini Türkçe söylememe bile dayanamazlar. Bir gün çalıştığım yeri polisler basar, arama yaparlar ve beni Emniyet Müdürlüğü'ne götürürler. Orada, bazı sorular arasında, Mevlânâ'nın şiirlerinde değişiklik yapıp yapmadığım da sorulur. Serbest bırakılırım. Kitap çabuk tükenir ve yeni baskıları yapılır.

Mevlânâ'nın ardından Homeros'un *İlyada* destanını şiir diliyle Türkçeye aktarmaya koyuldum, Homeros uzmanı Azra Erhat'la birlikte. *İlyada*, haksız savaşla haklı savaşın destanıdır. Bir yanda Anadolu'nun bereketli toprağına göz dikmiş gözü aç krallıklar, bir yanda yurtlarını canla başla savunan Troyalılar. Dikkatli bir okuyucu, bu savaşı çağımızda sürdürülen emperyalist savaşlara benzetmekte güçlük çekmez. *İlyada* çevirisi, her yıl bir cilt çıkmak üzere, dört cilt olarak yayımlanır. Hakkında çok yazılar yazılır. Türkçe çevirinin, Avrupa dillerinde yapılan tüm çevirilerden daha sağlam, daha üstün olduğu söylenir. 1981 yılında yayımlanan üçüncü cildi Türk Dil Kurumu Ödülü'nü alır. Altı yıl sürdü bu *İlyada* çalışması.

Bu ara bazı şiirlerimi *Hoş Geldin Halil İbrahim* adı altında bir kitapta yayımladım. Bu kitaptaki şiirler daha çok sürgündeki yaşantımı, faşizmin ezmek istediği bir şairin direncini, Anadolu insanının duygularını, dertlerini yansıtır. Kitap kısa sürede tükenir, yeni baskısı yapılır.

Böylece, on beş yıl unutulmaya terk edilen bir şair, kefenini kendi elleriyle yırtmaya başlar.

Ama bu sıralarda, faşist Menderes iktidarının giderek kudurduğu bir döneme girilir. İstanbul ve Ankara, gençlik hareketleriyle kaynar. İstanbul gene sıkıyönetim altındadır. Hükümet ve sıkıyönetim bazı önlemler almaktadır. Bu arada, benim de içinde bulunduğum birçok ilerici şair ve yazara sıkıyönetim bölgesini terk etmeleri bildirilir. Fakat biz İstanbul'dan ayrılmanın hazırlığı içindeyken, 27 Mayıs Devrimi olur. İlerici askerler idareye el koyar. Bu kez iktidarın adamları tutuklanır ve biz sürgüne gitmekten kurtuluruz.

1960 Devrimi'nden sonra ülkede bir özgürlük havası eser.

Ben bir yandan *İlyada* çalışmalarımı sürdürürken bir yandan da kendi şiirlerimin bir bölümünü *Dört Pencere* adı altında bir kitapta yayımladım. Bu kitaptaki şiirlerin bir bölümünde Anadolu insanının acı hayatı yansıtılır, bir bölümündeyse İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği korkunç yıkımlar insancı bir görüşle sergilenir. Ayrıca Mussolini'nin kişiliğinde faşizmin canavarlığı taşlanır.

Dört Pencere kitabı için yazdığı yazıda İlhami Soysal şöyle der:

A. Kadir dün de, bugün de halkın, insanların şairidir. Şiirlerinde alabildiğine bir insan sevgisi, alabildiğine bir sıcaklık ve candanlık vardır. Hiçbir zaman çıtkınlımdı salon şairi olmayan, konularını memleketin ve dünyanın dört bir köşesindeki düpedüz insanlardan alan,

onların acılarını, sevinçlerini, çokça da, dertlerini dile getiren A. Kadir'i iyice anlayabilmek, şiirlerinin zevkine varabilmek için çok lâf etmeye, ezbere konuşmaya hiç lüzum yoktur. Ondan sadece bir örnek bile, bir tek “Dört Pencere” şiiri bile, şairi tanıtmaya, sevdirmeye yeter:

DÖRT PENCERE

Turan Emeksiz'in anısına

Kuş ol, kardeş beni şakı.
Göğsümde dört kurşun yarası,
göğsümde dört pencere.
Bir pencere hüriyet yaylasına.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere kardeşlik ormanına.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere tokluk denizine.
Göğsümde dört pencere,
bir pencere dünya bahçesine.

Kuş ol, kardeş, beni şakı.
Bir tanesi bile kalmasın kapalı.
Düşmesin bir damla kan toprağa.
Kuş ol, kardeş, beni şakı.
Silerlerse bir gün burdan bu kanı,
kuş ol, kardeş, beni şakı,
kalk ayağa.

Dört Pencere kitabı kısa zamanda tükendi.

Yeni hızlı çalışmalar başlıyor

İlyada çevirisi tamamlandıktan sonra, Homeros'un ikinci büyük destanı *Odysseia*'nın şiir diliyle çevirisine başladık gene Azra Erhat'la. Bu ikili çalışmayı sürdürürken, bir yandan da “Bugünün Diliyle” dizisinin ikincisini kotarma yoluna girdim. On birinci yüzyılın sonlarıyla on ikinci yüzyılın başlarında yaşamış olan Doğu'nun büyük şairi Nişaburlu Ömer Hayyam'ın dörtlüklerini, günümüz şiir diliyle Türkçeye aktarmaya başladım. İki yıl içerisinde yüz dörtlük oldu ve bunları 1964'te *Bugünün Diliyle Hayyam* adı altında bir kitapta yayımladım. Hayyam, çağına göre, bir anlamda materyalist şair. Tanrı'ya başkaldırmış, Cennet Cehennem tanımamış, Cennet'in de Cehennem'in de yeryüzünde olduğuna inanmış, büyük bir özgürlük ve insanlık şairi.

Bugünün Diliyle Hayyam üzerine çok söz edildi. Falih Rıfkı Atay, *Dünya* gazetesinde şöyle yazdı:

A. Kadir'in *Bugünün Diliyle Hayyam* adlı kitabını aldım. Pek güzel bir çeviriler örneği. Ömer Hayyam iyi ki on ikinci yüzyılın başlarında ölüp gitmiştir. Yirminci yüzyıl Türk tipi demokrasisinde bunları yazsaydı, sağı solu koruyucu kanunlarından birkaçı birden yakasından tutar, hangi hapisanede ihtiyarlayacağını bilemezdi.

Kitabın sonradan birçok yeni baskıları yapıldı.

Hayyam'ın ardından, bizim ilk hümanist şairimiz, Nâzım'ın da bir bakıma ustası sayılan, Tevfik Fikret'in birçok şiirini yenileştirme işine giriştim. Tevfik Fikret'in eskimiş dili, şiirlerinin yeni kuşaklarca anlaşılmasına engel oluyordu. Bu engeli ortadan kaldırmak ve genç kuşaklara onun devrimci ve insancı şiirlerini sevdirmektir amacım. Bir-iki yıllık çalışmadan sonra bu işi de kotardım ve “Bugünün Diliyle” dizisinin üçüncü kitabı *Bugünün Diliyle Tevfik Fikret* çıktı ortaya. Kitap çok övüldü, çabuk tükendi ve yeni baskısı yapıldı. Ünlü yazar Çetin Altan *Akşam* gazetesinde şunları yazdı:

A. Kadir *Bugünün Diliyle Tevfik Fikret*, diye bir kitap yayımladı. Bu kitap yeni kuşaklara Tevfik Fikret'i bütün ihtişamıyla göstermekte ve bizlerin hangi çizginin devamı olduğumuzu daha iyi belirtmektedir. Fikret, yaşadığı devirden çok daha yakındır bugün Türkiye'ye. Ve

bugün çok daha iyi anlaşılmaktadır. A. Kadir, Fikret'le halk arasına giren ağdalı dili anlaştıracak suni bir kabuğu kırmış ve onun özünü bütün devliğiyle Türk kamuoyunun önüne yeniden çıkarmıştır. Bütün Atatürkçüler, bütün ilericiler, bütün sosyalistler Fikret'i satır satır bilmek zorundadırlar. O zaman Türkiye'nin baykuşlarını, yosunlu iskeletlerini ve kendi karşlarına çıkan satılmışlarını daha iyi görüp daha iyi değerlendireceklerdir. Bugün hepimizin karşısına çıkmakta olan namussuzluk barikatları vaktiyle Fikret'in de karşısına çıkmıştı. O da kendi devrinde yiğit bir savaşın öncülüğünü hiç gerilemeden yapmıştı ve ne hazindir ki 1958 yılında İzmir savcısı, kim olduğunu bilmediği Tefvik Fikret'i mahkemeye çağıran bir davetiye çıkarmıştı. Bu da göstermektedir ki, büyük savaşçılar öldükten sonra da savaşlarının önünde yürürler.

Ünlü *Bizim Köy* kitabının yazarı Mahmut Makal da şöyle yazdı:

Sözü uzatmadan, mutlu bir olaya getirmek istiyorum. Bu mutlu olay, dilinin ağırlığı yüzünden, biraz da bunu fırsat bilen tutucu çevrelerin korkunç suskunluğu yüzünden, yeni kuşaklarla Fikret arasındaki engelin kaldırılışı olayıdır. Bu çok güç ve de çok önemli işin üstesinden gelen de büyük ozan A. Kadir dostumuzdur. Bu "büyük ozan" sözünü bile bile A. Kadir'in hakkını vermek için ettim. Fikret ve Nâzım'dan sonra üçüncü büyük ozanımız olarak A. Kadir'i saymanın ne kadar yerinde olduğunu, *Hoş Geldin Halil İbrahim*'i okuyanlar teslim edeceklerdir. Bu deyimi gelişigüzel harcamadığımı anlayacaklardır. A. Kadir de, Fikret gibi, Hikmet gibi ağır oturup batman kalkan ozanlarımızdandır. Ne Avrupa görmüş bir adamdır ne de her genç kızın belleğinde bir beyti yatmaktadır. Ama alçakgönüllülüğü içinde bilen bilir onu da. Öte yandan A. Kadir, büyük ozanlığını, Mevlânâ'yı, Hayyam'ı, şimdi de Fikret'i yenilemekle bir kez daha göstermiştir. Bu ozanları yeniden yaratmıştır.

Büyük bir adli hatanın kitabı

Bu çalışmalar arasında, otuz yıla yakın bir süre içimde ukte kalan, bir türlü hazmedemediğim bir olayı, *1938 Harp Okulu Olayı*'nı yazdım, bütün ayrıntılarıyla. Büyük bir adli hatayı gözler önüne serdim. Nâzım Hikmet'in nasıl, en ufak bir suçu yokken faşizmin demir ökçesi altında kurban edildiğini belirttim ve Nâzım'ın kişiliğini serdim gözler önüne. Kitap, büyük yankı uyandırdı. Bir ayda tükendi ve hemen yeni baskıları yapıldı. Tam üç ay, en çok satan kitaplar listesinde kaldı adı.

Kitap hakkında Çetin Altan, 1 Ocak 1967 tarihinde *Akşam* gazetesinde şunları yazdı:

Bütün hukukçular, bütün siyasiler, bütün aydınlar, eğer kaburga kemikleri içinde bir yürek taşıyorlarsa A. Kadir'in yayımladığı *1938 Harp Okulu Olayı* ve *Nâzım Hikmet* adlı eseri derhal ama derhal okumalıdır. İki saati geçmeyen bir süre içinde ve bir nefeste okuyacakları bu eser, kanlarını damarlarında donduracak ve onlar da Türkiye'de oynanmış olan oyunların içyüzünü öğrenerek benim duyduğum azabın aynını duyacaklardır. Kişilik yoksunu emir kölelerinin adalet tarihi önünde Türkiye'yi hangi çirkin çerçeve içine oturttuklarını ve yıllar boyu insanları hangi engizisyon umacısının tehdidi altında bulundurduklarını bu kitabı okuyunca bir kere daha anlayacaksınız. Türkiye, kendiliğinden geri kalmamıştır. Kasten geri bırakılmıştır. Bu geriliğe karşı çıkmak isteyenler kasten ve her türlü hukuk anlayışı çiğnenerek kahredilmiştir. *1938 Harp Okulu Olayı* ne idi? Bu olaydan neden o tarihteki gazeteler bir tek satırda bile bahsetmediler? Neden üç-dört gencin kendi aralarında kitap ve şiir okumaları orduda komünist ihtilâlinin başlaması gibi gösterildi ve bunu kimler böyle göstererek kimi vurmaya kalktılar? Olayı yirmi yaşında yaşamış olan A. Kadir, 28 yıl sonra gerçek durumu, bütün ayrıntılarıyla ve olayın çocukça basitliğine uygun, açık ve çok samimi bir üslupla gözlerimizin önüne sermektedir.

Bu kitabı okuduktan sonra suspus oturmak, 28 yıl önce Türk adalet tarihine eklenmiş simsiyah bir sayfanın günahını paylaşmaya devam etmek olur.

Bir ülkenin insanları haksızlıklara karşı çıkmasını bilmiyorlarsa o ülkenin insanlık dünyasında yeri yoktur.

Tüm şiirlerim bir kitapta

İlk kitabım *Tebliğ* on beş yıldır ortalarda yoktu. *Hoş Geldin Halil İbrahim* ve *Dört Pencere* kitaplarım tükenmişti ve aranıyordu. Kitaplarıma girmeyen kırktan fazla şiirim, yayımlanma zamanını ve ortamını bekliyordu. Düşünüp taşındım, sonunda, yayımlanmış üç kitabımla yayımlanmamış şiirlerimi bir kitapta toplamayı uygun buldum. Tüm şiirlerimi tarih sırasıyla 1968 yılında *Mutlu Olmak Varken* adı altında bir kitapta yayımladım. Ve geniş bir soluk aldım: En sonunda nem var, nem yok dökebilmişim ortaya. Geniş bir soluk aldım, çünkü sağlığım enikonu bozulmaya yüz tutmuştu. Ölüm, kapımı çalabilirdi. Üzerimde hiçbir şey kalmamalıydı. Ölüm, vücudumdan başka hiçbir şeyimi götürmemeliydi.

Mutlu Olmak Varken üzerine çok yazılar yazıldı. O yazılardan bazı parçalar:

- A. Kadir, göğüs gerdiği nice çileleri, yalın ama etkileyici bir biçimde dile getirir. Yaşadığının dikenliğine rağmen şiirleri yakınma değil, mutluluk kokar.
- Gerçekten Türkiye'de toplumcu bir ozan olmak belalı iş: Her türlü çıkarı iterek, ta iliklerinde duymak sancıyı, haklıdan, doğrudan

yana olmak zor iş gerçekten. Her babayığidin kârı değil doğrusu! Bütün bunların üstesinden gelmiş bir ozan A. Kadir. Ne mahpus damları, ne sürgünler, ne üç-beş kuruşa burjuva basınının düzelti işlerini yapmak yıktırmamış onu. Hak bildiği yolda, her şeye göğüs gererek, halkımızın en güzel deyişleriyle, onun anlayacağı en güzel dille devam etmiş kınalı türküsüne.

● *Mutlu Olmak Varken*, 1938'lerde başlayan ve ömrünün sonuna dek onu kovalayacak olan mimlilik yüzünden gittiği sürgünlerde yazdığı süzme şiirlerin sapına kadar sanat ve yürek gücü taşıyan kavga şiirlerinin kitabıdır.

● A. Kadir, kişisel yaşantısının en güç dönemlerinde bile bakışlarını dünyadan, yurttan, maddi çevreden soyutlayıp kendi içdünyasına çevirmiyor, teslimiyetçi ya da ylgın bir melankoliye kendini kaptırmıyor: Bütün insancıl öğelerle ilişkisini sıkı fıkı sürdürüyor; seviniyor, öfkeleniyor, duyuyor, düşünüyor, karamsarlığa düşmemek, umutlu olmak, çevresel ilişkileri aydınlık bir açıdan yorumlamak şair için bir tutku düzeyindedir, bir varoluş koşuludur. A. Kadir, kendi yaşantısından, uzaktaki dostlarından, sevdiklerinden, karsından, yurdunun insanlarından, devrimcilerden, dünyanın geleceğinden, hep aynı onur içinde ve geleceğe güvenerek söz açıyor.

● Nâzım Hikmet'le başlayan Türk toplumcu gerçekçi şiirinin en önemli adlarından biri, belki de en önemlisi A. Kadir'dir. Nâzım Hikmet'le hapis yatmış olan A. Kadir, toplum sorunlarını somut belirlenimleri içinde ele alır ve çok zaman tek tek örneklerden giderek inceler. Genellemelerini özel durumlarla açıklamaya yönelir ve ortaya koyduğu insanlık durumu örnekleriyle bütün ezilen insanların sözcüsü, savaşçısı, savunucusu olur. Yalın, duru, süssüz bir söyleyişi vardır, bu söyleyişiyle tatlı ve pürüzsüz bir lirizme ulaşır. Anlatımındaki anlık, seçtiği konuların ağırlığına gölge düşürmez, tersine onları dışlaştırmakta en iyi yöntem gibi görünür. A. Kadir'in amacı karmaşığı basitle yakalamaktır, düşünselliği bulandırmak, çetrefil kılmak değil, düşünselliği herkesin anlayacağı biçimde dışa açmaktır. Ustası Nâzım Hikmet'te olduğu gibi onda da mahpusluk teması başlıca temalardandır. Ustası gibi o da iyimser bakar dünyaya, acılı da sevinçli de olsa umutludur, kırgınlıklardan umutsuzluk çıkarmaz. Onda sağlıklı bir bireysellik, güçlü bir toplumculuğun başlıca ögesi olarak görünür; öyle bir bireyselliktir ki bu, varlığında bütün bireycilikleri, bütün bencillikleri yoksamaktadır. A. Kadir'in şiirinde evrensel değerlere çok kesin, çok belirgin, çok aydınlık yollarla ulaşılır, A. Kadir, uzun şiir çabası içinde, baştan başa özgün bir şiir kurmayı başarmış, bu yanıyla Türk toplumcu gerçekçi şiirinin başlıca ustalarından biri olmuştur.

● A. Kadir'in şiirini okuyanlar, yaşamöyküsünü merak edenler, A. Kadir'in de Filistin kavga ozanlarıyla bütünleştiğini görürler. Fakat şu da var ki, A. Kadir, yalnız Filistin'in ozanlarıyla değil, mazlum dünya uluslarının yükselen antiemperyalist seslerinin hepsi ile bir bütündür.

● A. Kadir şiirinin içeriğe ilişkin genel özelliklerinin açıklamasını, yine devrimci şiirin kuramsal açıklamasında buluruz. A. Kadir'in şiirinde insani olan hiçbir zaman geri plana itilmemiştir. İnsan tekinin mutlulukları, acıları, sevinçleri de şiirinde ön plandadır aynı zamanda. Toplumun acıları, mutlulukları, sevinçleriyle birlikte.

Bu kadar acıların içinde yuğrulan, sürgünlerden, hapisanelerden geçen bir insan bir an bile olsun bireyselleşmiş, çıkarıcı bir yapıya dönüşmüş bir duygu taşımıyor. Acısı, halkın acısıyla bütünleşiyor. Ve sabırda aynı nitelikleri taşıyor, toplumcu, sınıfsal bir sabır olma niteliğini. A. Kadir şiirinde acı, sabır, şefkat, yiğitlik, alçakgönüllülük, çıkar gözetmemek gibi insani erdemlerin altında, sosyalist bir dünya görüşünün yattığını görüyoruz.

1969 yılında Homeros'un *Odysseia* çevirisi tamamlandı ve 1970'te yayımlandı.

Bundan sonra Asım Bezirci'yle Bertolt Brecht'in seksen şiirini çevirdik Türkçeye ve *Halkın Ekmeği* adı altında bir kitapta yayımladık. Bu şiirler Brecht'in halktan yana, demokrasiden, barıştan yana ve savaşa, sömürüye, faşizme karşı yazdığı şiirlerdir. Kitap kısa zamanda dört baskı yaptı.

Bu arada, 1971'de, benim de kurucuları arasında bulunduğum, *Gelecek* adlı bir aylık sanat dergisi yayın hayatına atılır. Bu derginin çıkması, öğrenci hareketlerinin yine yoğunlaştığı bir döneme rastlar. Bir üniversite öğrencisi, faşistlerce öldürülür. Dergi, yayın hayatına girdikten az sonra sıkıyönetim ilan edilir. Dergide benim “Kanlı Şiirler” adıyla iki şiirimin yayımlanması üzerine, derginin yazı işleri müdürünü sıkıyönetim komutanlığı adli müşaviri çağırır ve benim için ona, “Söyle ona,” der, “bir gün kanlı çoraplarını vereceğim onun eline.”

Bunu söyleyen bir hukuk adamıdır ve benim zavallı “Kanlı Şiirler”, bir gencin öldürülmesi karşısında duyduğum insancıl duyguları dile getirmektedir, başka bir şey değil.

Dergi, sıkıyönetimce kapatılır.

Ömrümün sonuna dek sürecek bir çalışma

Sağlığım biraz düzelmeye başlayınca ömrümün sonuna dek sürecek olan geniş kapsamlı bir çalışmaya koyuldum. Bütün dünyada, yüreği ezilen halklar için, yurdu için çarpmış, halkının ve yurdunun özgürlüğü için savaşmış, bu yola kendini adanmış ne kadar demokrat, antifaşist, antiemperyalist şair varsa, onları ülke ülke, ulus ulus, bir araya getirip hepsini kendi dilimde, bütün bu ırmakları Türkçemin denizinde birleştirme işine giriştim. İyi yabancı dil bilen, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca bilen gönüllü arkadaşlarla kotaracaktım bu işi. Hep birlikte kolları sıvadık. Avrupa'daki, Asya'daki, Kuzey ve Güney Latin Amerika'daki, Afrika'daki tüm kardeş şairlerin şiirlerini toplamaya koyulduk. Bir yandan da çeviri işine başladık. Üç yıllık bir çalışmadan sonra, Fransız, İspanyol ve Portekiz şairlerinden oluşan *Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri* dizisinin birinci kitabı çıktı ortaya. Bu çalışmalar arasında, genç şair dostum Afşar Timuçin'le bir *Çağdaş Vietnam Şiiri*

antolojisi hazırladık. Amerikan emperyalizmine karşı doğrudan doğruya halkın içinde savaşmış en önde Vietnamlı şairlerin seçme şiirlerini Türkçemize kattık. Şiirlerini çevirdiğimiz Vietnamlı şairler: Ho Şi Minh, Tu Mo, Van Dai, The Lu, Hang Phuong, Le Duc Tho, Luu Trong Lu, Xuan Thuy, Xuan Dieu, Huy Can, Che Lan Vien, To Huu vd.

Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisinin birinci kitabıyla aynı zamanda yayımlandı bu *Vietnam Şiiri* kitabı. Kitabın başına Vietnam için yazdığım bir şiirimi koyarak, uzaktan da olsa, kendi sesimi kattım o kardeş şairlerin sesine.

Devlet Güvenlik Mahkemesi’nde yargılanma ve 35’inci sanat yıldönümü

Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisinin ikinci kitabına başladığım sıralarda İstanbul’da olağanüstü Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştu. *Yeni Adımlar* adında ilerici bir dergi çıkmaktaydı o sıra İstanbul’da. Bu dergide ara sıra kendi şiirlerimle birlikte çeviri şiirlerim de yayımlanıyordu. Derginin Ekim 1973 tarihli sayısında antifaşist büyük Alman şairi Erich Weinert’ten bir arkadaşıla çevirdiğimiz “Kaldırım Taşlarının Türküsü” adlı şiirin yayımlanması üzerine dergi toplatıldı ve biz “yasanın suç saydığı bir fiili övmek”ten Güvenlik Mahkemesi’ne verildik.

Erich Weinert, 1890 yılında doğmuş bir şair. 1929’da siyasal eylemlere katılmış, 1933’ten sonra Nazilerin başa geçmesi üzerine yurtdışında yaşamış, 1953’te ölmüş. “Kaldırım Taşlarının Türküsü” şiiri 40-45 yıl önce yazılmış bir şiir. Hem de Nazizme karşı yazılmış bir şiir. İşte bu şiirden yargılandık.

O tarihte sanat yaşamımın 35’inci yılını sürdürüyorum. Türkiye Sanatçılar Birliği, 35’inci sanat yılını bir törenle kutluyor. Bir yanda Devlet Güvenlik Mahkemesi’nde yargılanma, bir yanda kutlanma.

Eski defterleri karıştırıyorum. Törende yaptığım konuşmada şöyle demişim:

Bizim bu zanaat gerçekten zor zanaat, ağır zanaat. Bir yerde, ezilen, hor görülen, hatta dış bilenen insanın yangınından geçeceksin, bir yerde, onun binbir kokulu, binbir çiçekli bahçesinden. Her şeye rağmen en önde onun yaşadığı, onun var olduğunu bileceksin. Onun yaşama koşullarının değiştirilmesi gerektiğine inanacaksın. Onun gelecek günlerinin bir habercisi de sensin, aklından çıkarmayacaksın bunu. Demir kapıları zorlayacaksın sabahlara açmak için, tahta kapıları değil. Şunu da bileceksin ki, toplumdan koptuğun anda, hem topluma karşı, hem kendine karşı cinayetin en büyüğünü işlemiş olacaksın, ihanetin en büyüğünü. Dayanacaksın yani, sonuna kadar dayanacaksın. Bir İspanyol şairi ta İspanya’dan sesleniyor bize: “Yan tutmayan şair, şair değildir,” diyor. “Bir şair yan tutmalı,” diyor, “damgalanıncaya kadar.”

Ünlü eleştirmen Asım Bezirci de bu tören gecesi konuşmasını şöyle bitirmişti:

Kadir, şiirlerini yayımlamaya 1940’larda başlamıştır. Nâzım Hikmet’in getirdiği toplumcu gerçekçi anlayışa bağlanmıştır. Bu yüzden başına türlü belalar gelmiş, fakat ülküsünden ve sanatından hiç ödün vermemiştir. Karınca gibi sabırla çalışarak ağır ağır ilerlemiş, kendine özgü bir şiire ve söz götürmez bir ustalığa varmıştır. En son yazdığı şiirlere şöyle bir göz atarlar, bu gerçeği hemen göreceklerdir. Sürekli baskılara, yoksunluklara, üzümlere karşın ne umudu ne çabası ne de sevgisi azalmıştır. Yurdunun ezilmiş insanlarını 35 yıl önceki gibi yine ateşle sevmektedir; banşı, özgürlüğü, adaleti 35 yıl önceki gibi yine kuvvetle savunmakta, savaşa, faşizme ve emperyalizme 35 yıl önceki gibi yine öfkeyle karşı çıkmaktadır. Dün olduğu gibi bugün de yazdıklarından ötürü kovuşturmaya uğraması bundandır. Ama boşuna! Onu yolundan alıkoyamayacaklardır. Çünkü Kadir’in adı çilenin olduğu kadar direncin de adıdır, umudun ve çalışkanlığın da adıdır. Kısacası, örste dövüle dövüle çelikleşmiş namusun adıdır.

12 Temmuz 1974 tarihinde *Resmî Gazete*’de yayımlanan af yasası üzerine, bize isnat edilen suç da affedilerek hakkımızdaki kamu davası ortadan kalktı.

Filistin şiiri

Bir yandan *Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri* dizisinin ikinci kitabını kotarmaya çalışırken bir yandan da arkadaşım genç şair Afşar Timuçin’le, çağdaş Filistin şairlerinden bir antoloji işine giriştim. Emperyalizme karşı varoluş savaşına giren Filistinlilerin önde gelen yiğit kavga şairlerinin, Mahmud Derviş’in, Samih el Kasım’ın, Tefvik el Zeyyat’ın, Fatva Tukan’ın en seçkin şiirlerini Türkçemize kattık ve Türk gençliğine sunduk. Ve 1974’ün sonlarında *Filistin Şiiri* adlı kitabı yayımladık. Ben de kitabın sonuna koyduğum “Gelen Benim” adlı şiirimle selâmladım o kardeş şairleri. Kitap ilgi uyandırdı ve kısa zamanda tükendi. Kitap yayımlandıktan bir süre sonra dört Arap öğrencisinden aldığım bir mektup beni çok mutlu kıldı:

Sayın A. Kadir

Sayın Afşar Timuçin

Arap öğrencileri olarak, Üçüncü Dünya halkı ile karşıdevrimci ve emperyalist güçlere karşı çıkmanızı ve Filistin halkının mücadelesine emek vermenizi dostça karşılarız.

Filistin Şiiri çeviri yaptınızı okuduk. İçtenlikle şükran bildirmemizi borç biliriz. Ve kanıtlamış oldunuz ki, ne sürgün, ne zindan, ne de pranga, kelimeleri öldüremez. Mahmud Derviş'ler, Samih el Kasım'lar, Tefik el Zeyyat'lar zindanlarda gençliklerini çürütüyorlar; ama şiirler engelleri aşıyor ve bütün dünyada emekçi sınıfının direniş simgesi oluyor.

Filistin halkının bitmez tükenmez gücüyle mücadelesini anlattınız Türk halkına. Bizim yapmayı tasarladığımız işi siz yaptınız; hem de en güzel dille gerçekleştirdiniz bunu.

Kitaplarınız, şiirleriniz bütün Arap öğrencilerinin koynunda ve dilinde yaşıyor.

Bütün Arap öğrencileri adına, sizi selamlıyoruz.

Nusret Merdan, Talib Haluf,

Fevzi el-Dileyni, Mustafa Hasan

Sanat dergisinde *Hilmi Yavuz*, *Filistin Şiiri* kitabı üzerine şunları söyledi:

Genellikle kara Avrupası (özellikle Fransız) şiirinden çıkarak, batılı şiire açık olan çeviri edebiyatımız, A. Kadir ve ona yardımcı olan arkadaşlarının çabalarıyla yavaş yavaş, büyük toplumsal ve insansal sorunlarla karşı karşıya bulunan geri bırakılmış ve ezilmiş ulusların şiirine yönelme olanağını bulmuştur. *Vietnam Şiiri*'nden sonra *Filistin Şiiri*, bu yönelişin belirgin örneğidir.

(*Filistin Şiiri*'nin ikinci baskısı, daha birçok şair ve şiir eklenerek, çok geniş bir şekilde 1976'da yayımlandı. Madrid'de yaşayan dostum Süleyman Şalom'la, Mahmud Derviş'in kardeşi, şair Remzi Derviş'in yardımları oldu kitabın bu genişletilmesinde.)

“Portekiz Sömürgeleri Şiiri”

Portekiz sömürgelerinde kurtuluş savaşlarının bir bir zafere ulaşmakta olduğu günlerde, zafere omuz veren Afrikalı şairlerden bir antoloji hazırladık yine Afşar Timuçin'le ve 1975 yılının başında *Portekiz Sömürgeleri Şiiri* adında bir kitap yayımladık. Cabo Verde, Sao Tome, Angola, Mozambikli şairler: Jorge Barbosa, Mário Fonseca, Aldo do Espírito Santo, Geraldo Bessa Victor, Agostinho Neto, Fernando Costa Andrade, José Craveirinha, Calignano, Jorge Rebelo'lar, emperyalizme karşı duran, savaşan şiirleriyle bu kitapta dilimize, türkülerimize katıldılar.

Bu kardeş şairleri, kitabın başına koyduğum bir şiirimle selâmladım.

Altmışınıcı yıldönümü

1977 yılında altmış yaşına bastım. Otuz yıllık dostum, Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin'in girişimiyle, 1977 Aralık ayında bir gece düzenlendi. Ömrümün en mutlu gecesi oldu o gece. Açış konuşmasını Aziz Nesin yaptı. Aziz' den sonra yazar dostlarım Azra Erhat, Kemal Sülker, Asım Bezirci konuştu; yaşamım ve sanatım üzerine. Sonra genç şair dostlarım, şiirlerimi okudular. En son ben konuştum ve konuşmamı şöyle bitirdim:

Yaşamımda pek öyle yakındığımı sanmam. Bütün çektiklerim helâl olsun! Çünkü, kendimi haklı bir yola adadığıma inanıyorum. Çünkü geçtiğim yol, halkımın geçtiği yoldur. Çetin ve kahırlı bir yoldur. Ama hiç de kapalı bir yol değildir.

Herkes gibi benim de bazan arkama baktığım olur, geçtiğim yollara şöyle uzun uzun bakarım, ne de olsa taş değilim. Birden sırtımın ürperdiğini duyarım. Yüreğim ağrır. Ama yine de tam o anda bana sorsalar, “Hayata yeniden başlasan hangi yoldan geçmek istersin,” diye sorsalar, şu yanıtı veririm gözümü hiç kırpmadan: “Aynı yoldan.”

Altmışınıcı yıldönümüm dolayısıyla, bir şair dostun yazdığı bir yazıdan bazı parçalar alıyorum aşağıya:

A. Kadir'in yaşam çizgisiyle şiir çizgisi tam bir tutarlılık gösterir. Küçük yaşta babasını yitirmiş ve dar gelirli bir ailenin çocuğu olarak ekmek kavgasına girmişti. Bu ekmek kavgası 60 yaşına vardığı bu yıla kadar sürecektir. Yine ilköğrenlik yıllarında annesini yitirmesi, A. Kadir'e yeni bir duygu yükü getirecektir. Dünya görüşünün oluşmaya ve temellenmeye başladığı dönemde de yine temel bir sorunla karşılaşacaktır: Bu, şiirinin ana çizgilerinden biri olan özgürlük sorunudur. Özgürlüğünü ve özgürlükleri savunmak, korumak için verdiği savaşım da 60 yaşına vardığı bu yıla kadar sürecektir.

(...) A. Kadir'in şiirlerinde, yaşamını göz nuruyla ve kalemiyle kazanan namuslu bir aydının onurlu diklenişidir. Bu dikleniş, zaman zaman alayla karışık bir aldırmaçlığa dönüşür. “Halk adamı”nın yapması gereken neyse onu yapar A. Kadir. Dünya görüşüne aykırı gelen bütün davranışları hoşgörüsüzce eleştirir. Bir anlamda katı kuralcıdır. Aynı dünya görüşünü paylaşanlar arasında yanlışa düşenler ya da yan çizenler olursa bunlara karşı tavrı kesindir. Bütün bu özellikleri şiirine de olduğu gibi yansımıştır. A. Kadir'in şiirlerinde dil, asal görevini üstlenmiştir; kelimeler, somut olayların, somut görünümünün karşılığıdır. Dilin kullanımındaki bu kurulum, bu katılık, şairin insancıl ve mutlu bakışıyla yeşerir ve yumuşar. Özgürlük için savaşımın ve ekmek kavgasının içindeki bütün insanların sözcüsü gibidir. Onların

söylemek isteyip de söyleyemediklerini şiire döker.

Brecht’ten üç kitaplık seçmeler

Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisinin üçüncü kitabı çalışmalarını sürdürürken bir yandan da çalışma arkadaşım Gülen Fındıklı ile Brecht’in tüm şiirlerinden, daha çok faşizme karşı yazdığı şiirlerden, tarih sırasıyla seçerek çevirmeye başladık. İlk kitap, *Makinaların Türküsü* adı altında 1979’da yayımlandı ve iki ayda tükendi ve hemen ikinci baskısı yapıldı. İkinci kitap, *Karanlık Zamanlar* adı altında 1980 başında yayımlandı. Aynı anda *Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri*’nin üçüncü kitabı da yayımlandı. Bu kitapta çağdaş Bulgar, Rumen ve Arnavut şairleri yer alır. Özellikle emperyalizme ve faşizme karşı savaşımış Bulgar, Rumen ve Arnavut şairleri.

Brecht’in üçüncü kitabı olan *Dünyanın Umudu*’nu kotarmak üzereyken ve kendi son şiirlerimi, henüz kitaplaşmamış şiirlerimi bir kitap halinde yayıma hazırlamak üzereyken, 12 Eylül 1980 gecesı Türk Silâhlı Kuvvetleri yönetime el koydu.

Gözaltı

Silâhlı Kuvvetler’in yönetime el koyduğu gecenin sabahında, evimden alındım ve Samandıra’da bir garnizona götürüldüm. Orda iki ay kaldım. Üç kez, gözlerim kapalı, sorguya çekildim. “Tüm yaşamın suç...” dediler. Tüm yaşamımın hesabını verdim. İki ay gözetim altında kaldıktan sonra serbest bırakıldım. Orada ölebilirdim. Altmış üç yaşındaydım ve sağlığım çok bozuktu. Ama, dayanmaktan başka da çarem yoktu.

BAŞKA ÇARESİ YOK

Dayan hasta barsaklarım, dayan!
Ağrısan da, kanasan da,
delik deşik olsan da,
dayan!
Dayan felçli ayaklarım, dayan!
Uyuşsan da, tutulsan da, morarsan da,
dayan!
Dayan arslan kafam, dayan!
Yaş ha altmış üç olmuş, ha yetmiş üç olmuş,
dayan!
Dayan hasta barsaklarım, dayan!
Dayan felçli ayaklarım, dayan!
Dayan yorgun yüreğim, dayan!
Dayan arslan kafam, dayan!

Dayanın bre!

Samandıra, 1980

Eluard’ın dediğı gibi:

Her gecenin sonunda açık bir pencere vardır,
aydınlık bir pencere.

Serbest bırakıldıktan beş-on gün sonra, Hasan Âli Ediz Edebiyat Çeviri Ödülü verildi bana. Brecht’in *Karanlık Zamanlar* çevirisinden yola çıkarak tüm çeviri çalışmalarına.

Şiirlerimin çevrildiğı diller

(Kimi kitaplarda, kimi dergilerde, kimi antolojilerde)

İngilizce, Almanca, İspanyolca, Yunanca, Macarca, Sırpça, Bulgarca, Rusça, Arapça.